

İRFAN

Nº 42 May - 2010 İctimai fikir jurnalı - 3 AZN

TƏMİZ DÜNYA ÜÇÜN
SAĞLAM CƏMIYYƏT

Redaktorдан

İRFAN
May/2010/№:42
ictimai fikir jurnalı
Dövlət Reyestr №: 1763

Təsisçi:
İpəkyolu MMC

Redaktor:
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

Məsul katib:
Elşən RZAYEV

Məsləhətçi:
Dr. Abbas QURBANOV

Abunə və reklam işlərindən məsul:
Niyazi YUSIFOV
Tel: 051 920 79 14

Redaksiya heyəti:
Akademik
Vasim MƏMMƏDƏLİYEV
Prof.Dr. Şahin XƏLİLLİ
Dr.Siracəddin HACI
Dr.Alpay ƏHMƏDOV
Eldəniz SALMANOV
Ramiz MƏMMƏDOV
Səadət MÜRŞÜDOVA
Arif HEYDƏROĞLU
Akif HÜSEYNOV
Fuad QULİYEV

Kompyuter dizaynı:
Ülvi MƏMMƏDOV
Copyright 2010 © All Rights Reserved
Created and supported by "irfan"

Foto:
«İRFAN»

İllik abunə qiyməti:
Ölkədaxili 25 manat
Xarici ölkələr üçün 60 avro

Ünvan:
Bakı şəhəri,
Cəfərov Qardaşları küç. 16
Tel: (+994 12) 492 32 23,
493 02 93

www.irfandergisi.com
E-mail
irfan@irfandergisi.com
irfandergisi@yahoo.com

Jurnalın materiallarından istifadə edərkən istinad zəruridir. Müəllifin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Əziz oxucu!

Hər gün yaşadığımız dünyanın qloballaşdığını bir az daha anlayırıq. Artıq “dünya bir kənd halına gəldi” sözünün nə qədər həqiqət olduğunu günü-gündən daha dərindən dərk edirik. Bunu ən çox da təbii fəlakətlər üçün işlətdiyimiz qlobal termini ilə qavrayırıq. Məsələn: qlobal istiləşmə, qlobal maliyyə böhranı, qlobal çirkənmə və ... Dünyada baş baş verən, təbiətlə, atmosferlə bağlı bütün qlobal bəlaların səbəbinin ekoloji çirkənmə olduğunu bir çoxumuz bilirik. Təbiətə vurdugumuz ən cüzi zərər əslinde qlobal mənada problemlərə gətirib çıxaran amilə çevrilir. “Onsuz da hər kəs bunu edir, bir mənim etməyimlə nə olar ki?” düşüncəsində olanlar bilməlidirlər ki, bir damla stekanı doldurmaz, amma stekanın daşmasına səbəb ola bilər. Elə isə ətraf mühitə qarşı nə cür rəftar etməliyik? İslamin ekologiya anlayışının təməlində hansı prinsiplər yatır? Bu və bu kimi suallara jurnalımızın hazırkı sayında cavab tapacaqsınız.

Jurnalımızın buayki buraxılışını ekologiyaya həsr etdik. Çünkü sağlam ekologiya sağlam və xoşbəxt həyatdır. Heç təsadüfi deyil ki, Hörmətli Prezidentimiz İlham Əliyevin sərəncamı ilə 2010-cu il “Ekologiya İlli” elan edilib. Ölkəmizin müxtəlif rayon və ərazilərdə kütləvi ağac əkmə tədbirləri həyata keçirilir, ətraf mühitin çirkəndirilməməsi naminə addımlar atılır, yaşıllıqlar salınır, qərarlar qəbul edilir. Bu da öz növbəsində, ölkə prezidentinin ekoloji problemlərin həllinə nə qədər diqqət etdiyindən xəbər verir. Hər birimiz bu xeyirxah işdə öndərimizə yardımçı olmalı, qarşıya qoyulmuş hədəfə doğru addımlamalıyıq.

Əziz oxucu!

Yenə bu sayımızda öz fikirlərini sizinlə paylaşan dəyərli yazarlarımızın məqalələrini sevərək oxuyacaq, oxuduqca düşüncə dünyanızda fərqli pəncərələrin açıldığını görəcəksiniz. “Mizani pozmayın”, “Hər şey bizə əmanət”, “Təmiz hava, yoxsa təmiz cəmiyyət?”, “Ətraf mühitin qorunması insanlığı qorumaqla mümkündür” yazıları ana mövzumuzu əhatə edəcək mahiyyətdədir. “Doğularkən ölümə üzük taxılın”, “Ağsu çayı” esələrinin jurnalımıza rəngarənglik qatdığını görəcəksiniz. May ayı keçən əsrin əvvellərində, Şərqdə ilk demokratik respublikanın quruluşu, xalqımızın milli birliyinin rəmziidir. Bu sayımızda süqtundan sonra yenidən müstəqil olmaq arzusuya amansız Sovet imperiyasına qarşı üsyən edən igid oğullarımızın salnaməsindən bəhs edən “Vuruşdular...” yazısının öz xüsusi yeri var. Hamınının çox sevdiyi, yazılarını həvəslə oxuduğunuz, jurnalımızda öz dəsti-xətti ilə fərqlənən möhtərəm yazarımızın “İlahi əxlaqi yaşamaq” başlıqlı, silsilə olaraq davam edən yazısı könül dünyanıza bir işq tutacaqdır. May ayı həm də ümummilli liderimiz mərhum Heydər Əliyevin doğum gününün qeyd olundu bir aydır. Onun doğum günü ölkənin hər yerində “Gül Bayramı” adı altında yüksək səviyyədə qeyd olunur. Hər birinizi İrfan redaksiyası adından bu bayram münasibətilə təbrik edirik!

*Sorma hər kişinin əslin izzatindən bəllidir
Söhbəti irfan görənlər xidmətindən bəllidir.*

**ƏTRAF MÜHİTİN QORUNMASI
İNSANLIĞI QORUMAQLA
MÜMKÜNDÜR**

Elşən RZAYEV

8

**ƏTRAF MÜHİT, EKOLOGİYA
VƏ İSLAM BÜTÜNLÜYÜ**

Rüfət ŞİRİNOV

10

**TƏMİZ DÜNYA ÜÇÜN
TƏMİZ CƏMİYYƏT**

Eldar KƏRİMOV

12

VURUŞDULAR...

Məmməd MƏMMƏDZADƏ

15

Bahariyyə

**DOĞULARKƏN ÖLÜMƏ
ÜZÜK TAXILİR**

Dr. İbrahim BAZ

18

İBADƏT VƏ EKOLOGİYA

Dr. Əhməd NİYAZOV

20

YETİMLİK

Hacı Arif HEYDƏROĞLU

22

KRİZ VAR KRİZ!

Salih Zeki MERİC

24

KAİNATIN FƏXRİ

səllallahu əleyhi və səlləm

Saleh ŞİRİNOV

26

“MİZANI POZMAYIN”

Nurlan MƏMMƏDZADƏ

4

**İLAHİ ƏXLAQI
YAŞAMAQ -2-**

Osman Nuri TOPBAŞ

28

**XALQIMIZIN MƏRHƏMƏT
YADDAŞINDAN**

Mübariz ƏLİOĞLU

38

HƏR ŞEY İNSANA
ƏMANƏT

Sedat DEMİR

6

ÜMUMMİLLİ LİDER
HEYDƏR ƏLİYEV

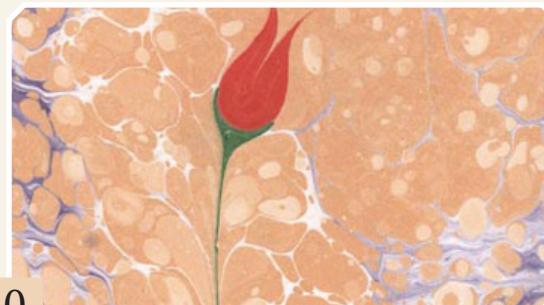
İrfandan

14

CƏNNƏT XANIMLARININ
SEYYİDƏSİ
HƏZRƏT FATİMƏ (RA)

Xalidə İSLAMZADƏ

40

MÜDRİKLƏRDƏN
ÖYÜDLƏR
Akif HÜSEYİNLİ
35

CƏMİYYƏTLƏRİN
ÇÖKÜŞÜNDƏ
ETİQADSIZLIQ AMİLİ
Dr. Mehman İSMAYILOV
36

BİR QƏRİBİN ARDINDAN
Zəki ŞAHİN
43

AĞSU ÇAYI
Adem ŞAHİN
44

NƏDİR BİZİ YIXAN BU
ÜMİDSİZLİK?
Rövşən ƏLİYEV
46

QURANI-KƏRİM VƏ RUS
ƏDƏBİ-ESTETİK FİKİRİ
Prof. Dr. Şahin XƏLİLLİ
48

MÖHTACLARA ƏL
UZATMAQ
Aqil ƏLİYEV
50

HƏYAT DƏFTƏRİNDƏN
Afiq İSGƏNDƏROV
52

HAZIR CAVABLAR
Niyazi YUSİFOV54

HİKMƏT LÖVHƏLƏRİ
Kamran MƏMMƏDOV55

XƏBƏRLƏR
56

“MİZANI POZMAYIN”

Hər hökmdarın bir üsuli-idarəsi, ölkəsində qoyduğu qanun və nizam-intizamı vardır. Hakimi-Mütləq olan Uca Yaradanın da xəlq etdiyi kainatda qoyduğu bir nizam var. Bu həqiqət Qurani-Kərimdə belə ifadə edilir:

“Günəş və ay müəyyən bir ölçü ilə hərəkət edər. Otlar da, ağaclar da Allaha səcdə edər! Gøyü O ucaltdı, mizanı (müvazinəti, tarazlığı) O qoydu. Ona görə də mizanı pozmayın!” (ər-Rəhman 5-8)

Burada Allah-Təala yerin və göyün bəzi xüsusiyyətlərinə diqqət çekir. Günəşin, ayın, dolayısıyla bütün kosmik cisimlərin xüsusi ölçü ilə hərəkət etdiyini və bu incə, həssas ölçünün böyük qüdrət tərəfindən qoyulduğunu xatırladır. Otların, ağacların, dolayısıyla yer üzündə var olan hər şeyin xüsusi qaydada ilahi qüdrətə boyun əydiyini, Onun əmrində olduğunu vurgulayır. O, kainata bir nizam, tarazlıq qoydu. Kainatda nə varsa hər şey bir-birini tarazlayır. Elə isə siz də bu nizamı, tarazlığı pozmayın. Ayədə keçən “mizan” sözü bəzi məal və təfsirlərdə birmənalı formada “tərəzidə aldatmayın” şəklində şərh edilsə də, əslində bu söz geniş bir mənənəni əhatə edir və kainatda qoyulmuş nizamı pozmayın olaraq başa düşülməlidir. Çünkü Yaradan hər şeyi ən yaxşı biləndir

və heç nəyi əbəs yerə yaratmamışdır. Qadir-Mütləq olan Allah biz bəndələrini dəyaz ağlımızla istinad edərək nəyisə əbəs görməməyə səsləyir. Yer üzündə xoşbəxt yaşamağımızın ilahi nizama boyun əyməkdən keçdiyini bildirir.

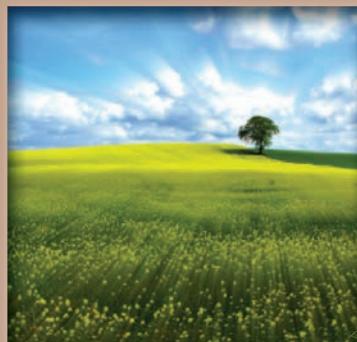
Allah insanı yer üzünün xəlifəsi olaraq yaratdı. Xəlifə demək özündən üstün mövqedə olanın bir növ vəkili, davamçısı, əmrlərinin icraçısı deməkdir. İnsanın əsas məqsədi ilahi mizanın qoyulmuş olduğu dünyada Yaradanını tanımış, Onun əmrlərini yerinə yetirmək, yer üzünü abad etməkdir. Bir çox ayələrdə də **“əsla yer üzündə fəsad çıxarmayıñ”** əmrliyə qarşılaşan biz insanlarsa nə etdik? İnsan olduğumuzu, Rəbbimizin qulu olduğumuzu unutduq. İlahi nizamı pozacaq addımlar atdıq. Rəbbimizin **“mizanı pozmayın”** əmrini qulaqardına vurduguz. Və unutduq ki, təbiətdə apardığımız və əsaslı gördüyüümüz halda heç bir əsasi olmayan təxribatlarımıza yaşadığımız dünyanı gün keçdikcə daha yaşanmaz hala getirir. Təbiətə vurdugumuz ziyan bəşəriyyətə tuşlanmış silaha çevrilir. Bu gün qlobal istiləşmə dediyimiz ümumi bəlamız, daşqınların artması, istiləşmə nəticəsində buzlaqların əriməsi və dünyani təhlükə qarşısında qoyan bu kimi təbii fəlakətlərin sə-

bəbi elə özümüzük. Allah-Təala dünyani insanın ehtiyaclarına cavab verəcək şəkildə yaratmışdır. Lakin biz insanlar həddən arlığı istəyərək meyvə-tərəvəzlərin geniylə oynadıq, qapımızdakı itlərin bəd olması üçün qulaqlarını kəsdik və bir sırə təhriflər apardıq. Çünkü almada qurdun olması, xiarpomidorun eyni boyda, eyni parlaqlıqda olmaması bizim standartlarımıza cavab vermirdi. Buna görə də hər şeyin geninə müdaxilə etməyə çalışdıq. Nəticədə isə müxtəlif xəstəliklərin tügyan etdiyi dünyaya məhkum olduq. Artıq qeyri-adi şəkildə müdaxilə etdiyimiz yeyinti məhsullarının bizi sonsuzluqla, xərçəng və bu kimi bəlalarla üz-üzə qoyduğu faktı ilə qarşılaşdıq. Demək olar ki, hər il qrip xəstəliyinin yeni forması ilə tanış oluruq. Gün keçdikcə dünyaya yeni gələn uşaqlara vurulan peyvəndlərin sayı da artır. Çünkü biz dünyamızı yaşanmaz hala götirdik. Onu mikrobların, virusların meydan suladığı hərb sahəsinə çevirdik. Yadıma bir vaxtlar Çində sərçələrin kütləvi şəkildə məhv edilməsi düşdü. Taxıl zəmilərinə ziyan vurduqlarını iddia edən Çin hökuməti bütün vətəndaşları sərçə ovuna səfərbər etmişdi. Ən son öldürülən sərçənin nümayiş etdirildiyi səhnəni bəlkə də çoxlarımız video materiallardan izləmişik. Sonra nə oldu? Üstündən çox keçmədi ki, Çində taxıl sahələrini çeyirtkə və ziyanverici həşəratlar basdı. Taxıl qitliğی ilə qarşı-qarşıya gələn hökumət qonşu dövlətlərdən pul verərək sərçə almağa məcbur oldu. Nə qədər də gül-məli, gülməli olduğu qədər də acinacaqlı bir hadisə... Təəssüflər olsun ki, insan oğlu bəzən heç nədən dərs almir. Keçən ilin oktyabr ayında qəzetlərdə, televiziya ekranlarında belə bir məlumat yayıldı: "Amerikanın kosmik tədqiqat mərkəzi NASA ayı bombaladı!" Səbəb? Ayda su axtarışı... Görəsən insan nəyin axtarışındadır? Axi niyə özünü həlak etməyə can atdığını dərk eləmir? Bu gün ayda suyun tapılması nəyi dəyişdirəcək axı? Halbuki neçə min illərdir ayda suyun olub-olmamasını bilmədən yaşayanlar bizdən daha xoşbəxt idilər. Əlimizdəki su ehtiyatlarını məhv edəcək addımlar atıldıqdan

Təbiətdə apardığımız və əsaslı gördüyüümüz halda heç bir əsası olmayan təxribatlarımız yaşadığımız dünyani gün keçdikcə daha yaşanmaz hala gətirir. Təbiətə vurduğumuz ziyan bəşəriyyətə tuşlanmış silaha çevrilir.

sonra, əlimizdəkinə sahib çıxməqdansa ayı bombalamaq hansı məntiqə sıgar? Bəlkə yer üzünü, yerdəki canlıları bombalamaqdan bezdiyimiz üçün ayı bombalamaq qərarına gəlmişik? Sanki insan oğlu israrla kainatın nizamını pozmağa çalışır. Nəticədə ortaya çıxan problemlər də onu yolundan döndərmir. Halbuki o, özünün də kainatın bir parçası olduğunu qəbul etsə ilahi nizama boyun əysə daha sağlam, daha xoşbəxt həyat sürər. Bir neçə ay əvvəl bazarda alış-veriş edərkən gözümə ağ rəngli badımcان, qış olmasına baxmayaraq qoz boyda üzüm və bu kimi geni ilə oynanmış meyvə-tərəvəz sataşdı. Qeyri-ixtiyari olaraq yanımdayına "30 il bundan əvvəl bu qədər çeşid yox idi, amma insanlar daha xoşbəxt idilər", -dedim. Həqiqətən elə deyilmə? Yaradan hər meyvəni öz fəslində, lazımı rəngində, dadında və ölçüsündə yaradıb. Niyə müdaxilə edirik axı? Burada Mərkəz Əfəndi adıyla məşhur olan bir Allah dostundan misal verərək yazımı nöqtələmək istəyirəm:

Musa Muslihiddin Əfəndi Şeyx Sünbül Sinanın tələbəsi idi. Bir gün Sünbül Sinan tələbələrindən soruşur: "Bu dünyada hər hansı bir dəyişiklik etmək ixtiyarına malik olsaydınız nə edərdiniz?" Tələbələrdən kimisi insanlar arasında filankasləri yox edəcəyini, kimisi təbiətdə hər hansı bir dəyişiklik edəcəyini və s. söyləyir. Ustad Musa Əfəndinin susduğunu görüb eyni suali ona da verir. Cavab isə belə olur: "Əfəndim, haşa, Allahın kainatı idarə etməsində nə isə bir nöqsan varmı ki, mən ona müdaxilə edim?!" Bu cavabı alan mürşidi "İş mərkəzini tapdı" dedi və o gündən sonra Musa Muslihiddin Əfəndi Mərkəz Əfəndi ləqəbiylə məşhur oldu...

HƏR ŞEY İNSANA ƏMANƏT

Təbiət insana verilmiş bir əmanətdir. Hər şey kainatın ən şərəfli məxluqu olan insana həsr edilmişdir. Fiziki cəhətdən ən güclü və ən ağır fil də, iki günlük ömrü olan kəpənək də insan üçün yaradılmışdır. İnsan bu əmanəti qorumağa məcburdur.

Bir jurnalda oxumuşdum: Amerikada pomidor ticarəti ilə məşğul olanlar pomidor satarkən bəzi problemlərlə qarşılaşırlar. Pomidorlar fərqli vaxtlarda yetişdiyi üçün bir tarlaya dəfələrlə girməli olurlar. Buna görə bir hormon hazırlayırlar. Pomidorların hamısı eyni vaxtda yetişir. Lakin bu da kifayət etmir. Pomidorların bəzisi böyük, bəzisi kiçik olur. Bu da görünüş olaraq xoş təsir bağışlamır və yaşılklarə yiğmaqda çətinlik çəkilir. Yeni bir hormon hazırlayırlar. Bütün pomidorlar eyni boyda olur və yaşıkdə hazırlanmış yerlərinə rəhatlıqla yerləşir. Beləliklə rəngi, boyu eyni olan, eyni vaxtda yetişən, rəhatlıqla yiğilaraq

bazara çıxarıla bilən pomidor əldə edirlər. Lakin pomidorun dadı dad deyil. Təbiətə müdaxilə yolu ilə məhsulun zay edilməsini düzəltmək üçün elm adamları hələ də çalışırlar.

Bizi yaradan Rəbbimiz həm bizi öz nəzarətinə almış, həm də bir çox nemətləri ni bizim nəzarətimizə vermişdir. Hər şeyin əmrinə verildiyi insan özbaşına buraxılmışdır.

Təbiətin bir ölçü və tarazlıqla yaradıldığı, bu tarazlıq pozulduqda hər şeyin zərər görəcəyi kimi təməl qaydalar İslamin tez-tez gündəmə gətirdiyi məsələlərdəndir. Çünkü ekologiya insanın içində yaşadığı maddi və mənəvi atmosferdir. Bütün insanların müştərək varlığıdır.

Biz insanların nəzarətinə verilən və məsul olduğumuz məsələlərdən biri də içində yaşadığımız dünya və dünyada söz haqqına sahib olduğumuz varlıqlardır.

İstər müxatəb olduğumuz insanlar, istər heyvanat aləmi, istərsə də cansız olan bir çox varlıqlar bizə əmanət edilmiş və faydalanağımız üçün Rəbbimiz tərəfin-dən bəxş olunmuş nemətlərdir. Bu gün sahib olduğumuz nemətlərdən necə istifadə etdiyimizdən hesaba çəkiləcəyik. Allah-Təala ayəyi-kərimədə buyurur:

“Sonra da həmin gün (Allahın dünyada sizə əta etdiyi) nemətlər barəsində mütləq sorğu-sual olunacaqsınız!” (Ət-Tekasur, 8)

Uca Rəbbimiz başqa bir ayədə belə buyurur:

“Günəş və ay müəyyən bir ölçü ilə hərəkət edər. Otlar da, ağaclar da Allaha səcdə edər! Göyü O ucaltdı, mizanı (müvazinəti, tarazlığı) O qoydu. Ona görə də mizanı pozmayın!” (Ər-Rəhman 5-8)

Təbiətin bir ölçü və tarazlıqla yaradıldığı, bu tarazlıq pozulduqda hər şeyin zərər görəcəyi kimi təməl qaydalar İslamin tez-tez gündəmə gətirdiyi məsələlərdəndir. Çünkü ekologiya insanın içində yaşadığı maddi və mənəvi atmosferdir. Bütün insanların müştərək varlığıdır. Hava, su, torpaq, bitki, heyvan hər biri təbii və tarixi zənginlik ehtiva edir. Yer kürəsi özündə topladığı saysız nemətlər və gözəlliklərlə insana əmanət edilmişdir. Bu əmanətə isə yalnız onun təbii nizamını qoruyaraq riayət edilə bilər.

Dünyadakı bütün nemətlər bir “ruzi” dir. Ruzini qazanmaq halal, israf etmək haramdır. Çay kənarında dəstəməz alarkən belə suyu israf etməməyi tövsiyə edən bir din olan İslamin bu həssas tövrünün dün-yəvi hikməti bu gün nizamı pozulmaq üzrə olan dünyamızda daha yaxşı anlaşılır.

Ayəyi-kərimədə buyurulur:

“De: “Bir söyləyin görək, əgər suyunuz çəkilib (yerin dibinə) getsə, (Allahdan başqa) kim sizə axar su gətirə bilər?!” (Əl-Mülk, 30)

Burada sahib olduğumuz nemətin nə qədər böyük olduğu xatırladılır.

Yer üzündə hər il ölü və yox olan yüz minlərlə heyvan və iki yüz min növ bitkilərin cəsədləri dənizləri və torpaq sahələrini dəhşətli dərəcədə kirlətməli olduğu halda heç də bu baş vermir.

Hal belə ikən insandan da bu qaydala-ra uyğun hərəkət etməsi gözlənilir. İnsan bunu etməyə məcburdur.

İnsan yer üzündəki xəlifəlik vəzifəsinin gərəyi olaraq dünyadakı intizamı təmin etməklə məsuldur. Bu xüsusda Qurani-Kərim belə buyurur: “(Ey insanlar!) Verdiyimiz nemətlərlə sinamaq üçün sizi yer üzünün varisləri təyin edən, dərəcələrə görə birinizi digərinizdən üstün edən Odur...” (Əl-Ənam, 165) Kainatdakı nemətlər və təbii sərvətlər üzərində yalnız insanların deyil, heyvanların və hətta bitkilərin də haqqı vardır. Çox mənalı... Çünkü Allah kainatla danışır. Ayəyi-kərimədə buyurulur: “O, yer üzündə möhkəm durmuş dağlar yaratdı, onu bərəkətli etdi və (ruzi) istəyənlər üçün bərabər olaraq orada yer əhlinin ruzisini dörd gündə (mövsümdə) müəyyən etdi. Sonra Allah tüstü halında olan göyə üz tutdu. Ona və yerə belə buyurdu: “İstər-istəməz vücudə gəlin!” Onlar da: “İstəyərək (Allahın əmrinə itaət edərək) vücudə gəldik!” - deyə cavab verdilər.” (Əl-Fussilət, 10-11)

Quranın ortaya qoyduğu ekologiya anlayışının təməlində insan daxil olmaqla canlı-cansız bütün məxluqatın Allah tərəfindən yaradıldığı əsası yatır. İnsanın vəzifəsi isə belə xülasə edilir: Allahın “hər şeyi bir nizama görə yaratdığı” göz önünə alınarsa, bu nizama nəzarət etmək və onu pozmamaq vəzifəsi insanın boynundadır. Biz, Allahın yer üzündəki əmanətçiləri və xəlifələriyik. Təbiətin və dünyadan ağası olmadığımız kimi dünya da istədiyimiz kimi rəftar edəcəyimiz malımız deyil. Xəlifə olan insan axırət günü əmanətə qarşı necə rəftar etdiyindən hesaba çəkiləcəkdir.

ƏTRAF MÜHİTİN QORUNMASI İNSANLIĞI QORUMAQLA MÜMKÜNDÜR

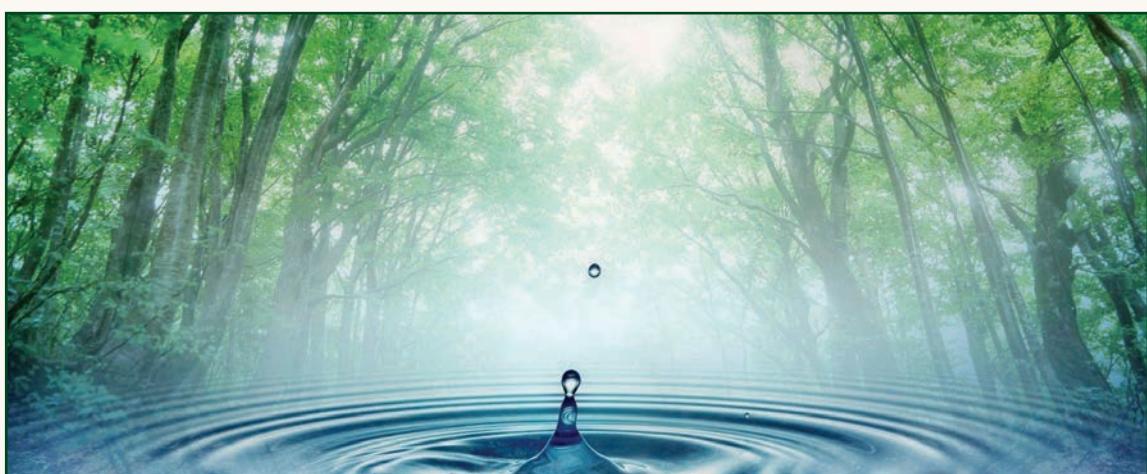
Son illər “ətraf mühitin qorunub saxlanılması” ifadəsi tez-tez səslənir. Yer kürəsində elə bir guşə qalmamışdır ki, burada bu və ya digər dərəcədə insanın mənfi təsiri mövcud olmasın. Amazon çayı sahillərində ən keçilməz meşələrdə, planetimizin digər yerlərində radioaktiv yağıntılar müşahidə olunur, iqlimin antropik dəyişilməsi baş verir. Coğrafi təbəqənin getdikcə daha böyük hissəsi təbiət və cəmiyyətin qarşılıqlı fəaliyyəti dairəsinə daxil olur, coğrafi mühitə çevrilir. İnsan cəmiyyətinin fəaliyyəti coğrafi mühitə getdikcə daha artıq təsir göstərdiyi üçün bu prosesin optimallaşdırması zərurəti meydana gəlir.

XX-ci əsrin sonunda BMT dünya cəmiyyətinin inkişafına dair yeni konsensusu (ümumi razılıq) üçün əsas yaratmışdı. Mərhələ-mərhələ XXI əsrin inkişafına dair Qlobal Gündəlikyaradılır. Buradansancəmiyyətinin gələcək strategiyası müəyyən edilir. Əsas məqsədlərə nail olunmanın ahəngdar forması – ətraf mühitin yüksək keyfiyyəti və dünyanın bütün xalqlarının sağlamlığı ön planda tutulur. XXI əsrin gündəliyi, müasir

dövrün qlobal problemlərinin həllində çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Çünkü təbiətin və cəmiyyətin qarşılıqlı fəaliyyəti mürəkkəb və ziddiyyətli xarakter daşıyır. Ətraf mühitə cəmiyyətin təsiri artıqca, təbii geosistemlərdə bu təsir nəticəsində dəyişikliklər də artır. Bu zaman əks əlaqə adlanan məfhumun əhəmiyyəti də artır – təbiət dəyişdikcə bu dəyişikliklərin insanın özünə də təsiri artır.

Ona görə də insan yaşayışını davam etdirmək üçün ekoloji tarazlığı qorumaq dünyaya gələn hər bir şəxsin insanlıq borcudur. Bu məqsədlə uca dinimiz İslam hələ 1400 il bundan əvvəl ətraf mühitin qorunmasının əsasını təşkil edən bir sıra qanunlar qoymuşdur.

İllə olaraq İslam müsəlmanlara bütün varlıqlara qarşı hörmət göstərməyi, onların həyat haqqına müdaxilə etməməyi öyrədir. Çünkü hər müsəlman “Yeddi göy, yer və onlarda olanlar (bütün məxluqat) Allahi təqdis edir. Elə bir şey yoxdur ki, Allaha tərif deyib Ona şükür etməsin, lakin siz onların (dillərini bilmədiyiniz üçün) təqdisini anlamazsınız.” (əl-İsra,

Bundan başqa müsəlman hər bir insanın Allah-Təalanın müqəddəs adalarından az və ya çox hissə aldığına inanır. Allah-Təalanın müqəddəs adalarından biri də “əl-Qüddüs”dür. Qüddüs müqəddəs, pak, təmiz olan deməkdir.

44) inancına sahibdir. Elə buna görə də müsəlmanın təbiəti məsuliyyətsiz şəkildə korlamayacağı bir həqiqətdir. Bu xüsus ətraf mühitin qorunması baxımından çox mühümdür. Müsəlman təbiətdən faydalanañkən tarazlığı pozmaz. Qurani-Kərimin israfi haram, sağa-sola dağıtmağı şeytanın qardaşlığı olaraq bəyan etməsi (əl-Əraf, 31; əl-İsra, 26-27; Taha, 81) və Peyğəmbərimiz (s.ə.s)-in axar su belə olsa, dəstəməz alarkən gərəyindən artıq istifadə edilməməyi bildirməsinə (İbn Macə, İqamə, 193) dair xəbərdarlıqları da müsəlmanlarda ətraf mühitin mühafizəsi şüurunun yaranmasında mühüm bir amildir.

Bundan başqa müsəlman hər bir insanın Allah-Təalanın müqəddəs adalarından az və ya çox hissə aldığına inanır. Allah-Təalanın müqəddəs adalarından biri də “əl-Qüddüs”dür. Qüddüs müqəddəs, pak, təmiz olan deməkdir. Bu adın təcəllisi olaraq Uca Rəbbimiz yer üzündə daimi meydana gələn kirlənmələri qurduğu ekoloji sistemlə təmizləyir. Hər mövsümdə ölen minlərlə heyvan lesləri, qurumuş bitki artıqları kim-yəvi bir dəyişimlə təmizlənir. Ayrıca küleklər vasitəsilə yer üzü sanki süpürülür və ya yağışlarla yuyulur. Bu baxımdan hər bir müsəlman “əl-Qüddüs” adının təcəllisi ilə özünü və ətraf mühiti təmiz tutmağın şüuru içində olmalıdır.

Hər mövzuda inananlar üçün “üsveyi-həsənə / gözəl nümunə” olan Sevimli Peyğəmbərimiz ətraf mühitin qorunmasında da bizim üçün çox gözəl nümunələr nümayiş etdirmişdir:

Peyğəmbərimiz (s.ə.s) Zu-Qard qəzvəsindən qayıdarkən Mədinə yaxınlığındakı Bəni-Harisə otağı olan Zuraybut-tavil deyilən yerdə ordunu bir müddət istirahət üçün saxladıqda onlara bu yerin heyvanların otağı, xanımların gəzib dincəldiyi yer olduğunu demiş, “Kim buradan bir ağac kəsərsə, mütləq onun yerinə bir ağac əksin” (Bələzuri, Futuhul-Buldan, Beyrut 1987, 17) buyurmuşdur.

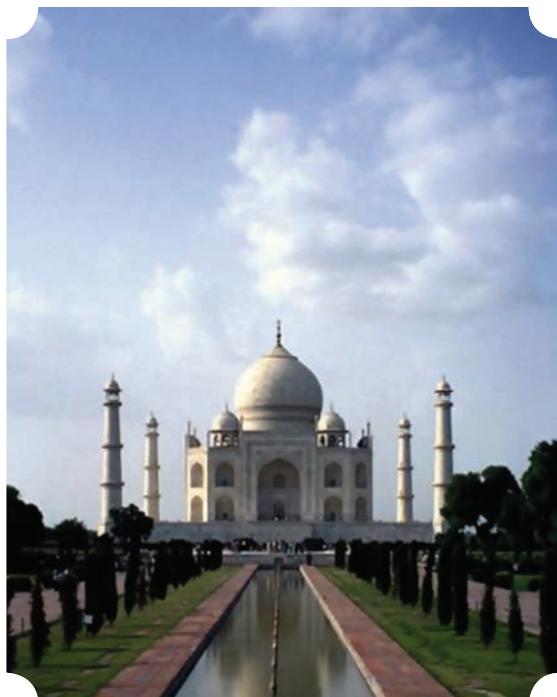
Taif xalqı İslami qəbul etmək üçün Mədinəye bir heyət göndərdiklərində Peyğəmbərimiz (s.ə.s)-in hazırlatdığı müqavilə mətnində Taif ərazisindəki vadilərin də qorunma altına alındığı və orada bitkilərə ziyan yetirməni, heyvan ovlamağı qadağan etdiyi, bu qadağaya məhəl qoymayanların cəzalandırılacağı bir maddə olaraq yazılmışdır. (Məhəmməd Həmidullah, İslam Peyğəmbəri, İstanbul 2003, 1/500)

Bundan başqa Peyğəmbərimiz (s.ə.s)-in məscidlərin təmizlənib gözəl ətirlərlə ətirlənməsinə (Tirmizi, Cuma, 64), məscidlərin həyətinin təmiz saxlanması (Tirmizi, Ədəb, 41), durğun sulara bövl edilməməsinə (Buxari, Vudu, 68; Müslim, Təharət, 94-96), bulaqların ətrafına zibil atılmamasına dair əmrlerin dair xəbərlər də İslamin ətraf mühitin təmizliyinə verdiyi əhəmiyyəti göstərir. Bu mənada Peyğəmbərimiz (s.ə.s)-in: “Kim bir ağac əkərsə, onun üçün ağacdan hasil olan məhsul qədər Allah savab yazar.” (Əhməd bin Hənbəl, Müsnəd, 5/415), “Qi-yamət qopmağa yaxınkən əlinizdə bir ağac fidanı var isə və onu əkməyə vaxt tapa bilsəniz onu əkin.” (Buxari, Ədəbul-Müfrəd, 1379) şəklindəki hədisi-şərifləri də müsəlmanları ətraf mühiti qorumağa sövq edir.

Biz bu dünyani atalarımızdan miras olaraq deyil, övladlarımıza verəcəyimiz borc kimi aldiq. Unutmayaq ki, biz məsuliyyətsiz hərəkətlərimizlə dünyani zərərli hala getirdiyimiz zaman, uşaqlarımız üçün də yaşanmaz bir dünya hazırlayıraq.

ƏTRAF MÜHİT, EKOLOGİYA VƏ İSLAM BÜTÜNLÜYÜ

Ümumbəşər bir din olan İslam fərdi hüquqlara önem verdiyi kimi ictimai dəyər və tərəqqi-nin təmin edilməsinə də önem verir. İslam dini sadəcə müəyyən ibadət və adətlərlə məhdudlaşan bir din deyil, həyatın hər anını Quran və Sünət çərçivəsində tənzimləyən dindir. Yaradılanı Yaradandan ötrü sevmək şüarını əsas alan İslam dini məxluqatın sərvəri olan bəşər övladı üçün faydalı olan hər şeyi tövsiyə və əmr edib, zərərli olanları da qadağan edir. Məqsəd fiziki və mənəvi baxımdan sağlam fərd və mühit inşa etməkdir. Odur ki, İslam dini günümüzdə Qərb təməyllü bəzi qurumların güncel problem kimi təqdim edib həll yollarını göstərdikləri ekologiya və ətraf mühiti mühafizə etmək məsələlərinə də on dörd əsr bundan əvvəl diqqət çekərək həll yollarını göstərimişdir. Ümumbəşər bir din olan İslamin bu həyatın

davam etməsi üçün labüb olan ekologiya və ətraf mühit məsələlərinə laqeyd yanaşlığı-nı düşünmək həqiqətlə səsləşmir.

Həqiqi müsəlman Həzərət Peyğəmbər tərəfindən “digər insanların əlindən və dilindən əmin olan şəxs” olaraq tərif edilir. Odur ki, bir müsəlman digər insanlara zə-rər verəcək hər şeydən uzaqlaşmalıdır. Ət-rəfindəki insanlar onun şərindən əmin olduqları kimi, ətraf mühit də onun zə-rərindən əmin olmalıdır. Ümumilikdə tə-mizlik imanın təzahürü olduğu kimi, xü-susilikdə ətraf mühit təmizliyi də imanın bir təzahürüdür. Müsəlman fərdi nizam-in-tizama önem verdiyi kimi ətraf mühit in-tizamına də önem verməlidir.

Həzərət Peyğəmbər əleyhissalam insan-lara əziyyət verəcək yoldakı daş, tikan və ya bənzəri maneələrin ortadan qaldırılması-nın sədəqə olduğunu müjdələyir və “Müsəlmanların yolundan onlara əziyyət verəcək nə varsa uzaqlaşdır” buyurur. Ümu-milikdə düşündükdə müsəlman insanlara həm fiziki baxımdan, həm də mənəvi ba-xımdan zərər verən hər şeyi cəmiyyətdən uzaqlaşdırılmalıdır. Məsələn, ev tikicəksə göz zövqünü incidəcək şəkildə tikməməli, maşınını insanlara mane olacaq şəkildə saxlamamalı, insanları utandıracaq və ya üzəcək kəlmələr sərf etməməli, zibili-ni hara gəldi tökməməli, geyim-keçimi-ni necə gəldi geyinməməli və bu kimi in-celiklərə diqqət etməlidir. Həzərət Pey-ğəmbəri məscidin bir küncündəki tü-pürçəyi görüb, üzüntüsündən qıpçırmızı edən məhz bu dəyəri biçilməz anlayışın göstəricisidir. İnsanları diksindirəcək hal-lardan qəti şəkildə uzaqlaşmağı tövsiyə edən Həzərət Peyğəmbər əleyhissalam belə

buyurur: “*Mənə ümmətimin pis və yaxşı əməlləri göstərildi. Yaxlıqlar arasında, əziyyət verən şeyin yoldan götürülməsini də gördüm. Pis əməllər arasında, məscidin içərisinə tüpüriüb onu təmizləməyi də gördüm.*” (Müslim Məsacid 58) Bu qədər incə anlayışlı bir Peyğəmbərin ümməti olmaq üçün biz də onu üzməmək üçün hara gəldi tüpürməməli, əksinə onun kimi gördüyüümüz narahatedici şeyləri aradan qaldırmalıyıq. Osmanlı dönəmində yerdəki tüpürcəkləri təmizləmək üçün təsis edilmiş xüsusi vəqflər bu incə anlayışın məhsuludur.

Atalarımız “Aslan yatdığı yerdən bəlli olar” deyiblər. Müsəlman da ətraf mühitinə verdiyi önəm, fayda və əminliyindən təninin malıdır. Çünkü xarici aləm daxili aləmin təzahürüdür. Daxilində iman ağacı kök salmamış insanlardan nə ətraf mühit əmin ola bilər, nə də insanlar.

Uca Allah Qurani-Kərimində “*Otlar da, ağaclar da (Allaha) səcdə edər! Göyü O ucaltdı, tərəzini (ədalət tərəzisini) O qoydu...*!” (Rəhman surəsi 6-7) buyuraraq təbiətin bir ölçü və tarazlıq əsasında yaradıldığını, əgər bu tarazlıq pozularsa hər şeyin zərər görəcəyini ifadə edir. Bu və buna bənzər ayə və hədislər İslam dininin gündəmində hər zaman ətraf mühit və ekologiyanın qorunmasının önəmlı yeri olduğunu göstərir. Çünkü ətraf mühit insanın içində yaşadığı maddi və mənəvi mühitdir. Ekologiya bütün insanların maddi varlığıdır. Yer üzündəki saysız nemət və gözəlliklər Allah tərəfindən insana verilmiş əmanətdir. Bu əmanətə ancaq onun təbii tarazlığını mühafizə etməklə sahib çıxməq mümkündür. Yersiz və keyfi istəklərə görə ağaç və yaşlıqların məhv edilməsi əmanətə xəyanətdir. Əmanətə xəyanət də müsəlmana aid xislətlərin xaricindədir.

Günümüzün bəlalarından sayılan qlobal isinmənin səbəblərindən biri də şübhəsiz ki, sözügedən bu tarazlığın pozulmasıdır. Odur ki, gələcək nəslə sağlam həyat miras qoymaq

üçün ətraf mühitimizə sahib çıxmalı, hər fürsətdə yaşıllıq və ağacları qırmaq yerinə yenidən əkməli, təbiətin canlı və sağlam qalması üçün bütün səyləri göstərməliyik. Həzrət Peyğəmbər hər fürsətdə ağciyər və yaşayışımızın əsası olan oksigen mənbəyi qəbul edilən ağaclar əkməyi şiddətlə tövsiyə edir və “*Qiyamət qopma ərəfəsində belə ağaç əkin*” (Əhməd bin Hənbəl Müsnəd III, 193) buyuraraq ekologiyanın önəminə diqqət çəkir. Bir hədisi-şərifdə də “*Bir müsəlmanın əkdiyi ağaçdan yaxud əkindən quş, insan və ya heyvanların yeməsi onun üçün sədəqədir*” (Buxari, Ədəb 27) buyuraraq ağaç əkməyin həm təbiətə, həm də əkən insanın şəxsinə maddi və mənəvi faydasının olduğunu ifadə edir. Xəstələnmədən sağlamlığın qiyamətini bilməyi tövsiyə edir. Sağlamlıq mənbəyi olan təmiz ekologiyanın qiyamətini pozulmadan bilməli və daimi olması üçün əlimizdən gələni əsirgəməməliyik. Çünkü sağlam həyat sağlam nəsil deməkdir. Ətraf mühit və ekologiya sadəcə bu dönəmin nəsillinin xidmətində deyil, bizdən əvvəlk nəsillərə və bizdən sonrakı nəsillərə Allahın bəxş etdiyi nemətdir. Nemətə şükür edərək sahib çıxməq hər müsəlmanın borcudur. Çünkü bu məsuliyyət insandan başqa heç bir məxluqata verilməyib.

Təmiz ekologiya, sağlam həyat və güclü iman təmənnalarıyla...

Yer üzündəki saysız nemət və gözəlliklər Allah tərəfindən insana verilmiş əmanətdir. Bu əmanətə ancaq onun təbii tarazlığını mühafizə etməklə sahib çıxməq mümkünür. Yersiz və keyfi istəklərə görə ağaç və yaşlıqların məhv edilməsi əmanətə xəyanətdir. Əmanətə xəyanət də müsəlmana aid xislətlərin xaricindədir.

TƏMİZ DÜNYA ÜÇÜN TƏMİZ CƏMIYYƏT

Müasir zəmanəmizdə insanlığı ən çox narahat edən amillər dən biri də ekologiya problemidir. Dünyada gedən sürətli inkişaf, bütün sahələrdə tərəqqinin son həddə çatması, həyat şərtlərinin müəyyən mənada dəyişməsi ekoloji problemlərin əsas mövzusuna çevrilib. Bütün televiziyalarda qlobal ekoloji problemlərdən bəhs edən verilişlər hazırlanır, beynəlxalq konqreslərdə ekoloji problemlər müzakirə edilir, problemlərin həlli yolları axtarılır və bütün insanlıq bu problemlərin nəticələri haqqında məlumatlandırılır. Bununla yanaşı ekologiyani müdafiə etmək və havanın tərkibində oksigen qazının miqdarını artırmaq üçün meşə zolaqları bərpa edilir və yolların kənarına müxtəlif bitki nümunələri əkilir. Bütün bunları qeyd etdikdən sonra belə bir sual meydana çıxır. Bəs görəsən qeyd edilən problemi aradan qaldırmaq üçün görülən tədbirlər kifayət edirmi?

Görülən işlərə səthi baxduğumuz zaman əminliklə qeyd edə bilərik ki, dünyanın qlobal ekoloji problemə qarşı görüdüyü tədbirlər kifayət qədərdir və qənaətbəxşdir. Acaq məsələ ondadır ki, problemə qarşı görünlən tədbirlər problemin kökündən həllinə zəmanət vermir. Belə ki, bir tərəfdən ağac əkmə aksiyaları keçirilir, digər tərəfdən də meşə zolaqları məhv edilir.

Mənə elə gəlir ki, məsələyə elə bir nöqtədən yanaşmalıyıq ki, qarşımızda duran problem kökündən həll oluna bilsin. Bunu üçün bizim qarşımızda duran əsas məsələ problemi ortaya çıxardan səbəblər və o səbəblərin həllidir. Biz ilk olaraq qlobal ekoloji problemi yaradan amilə nəzər yetirək: bu amil birbaşa təbiətlə əlaqədə olan insandır. Deməli, bu problemi yaradan insanın düşüncə tərzinə və həyat fəsəfəsinə müəyyən qədər təsir etmək lazımdır. Bəs bu necə olacaqdır?

Hər zaman problemi ekologiyada, təbiətdə, havada suda gördük. Bir dəfə də olsun bu problemin səbəbkərini bizi demədik. Əslində ətraf mühitdə təmizliyi bərqərar edən təmiz cəmiyyətdir. Təmiz cəmiyyət dediyimizdə hərtərəfli təmiz fikirlərə sahib olan cəmiyyət nəzərdə tutulmalıdır. Təmiz bir cəmiyyəti də formalasdırmaq üçün İslam dininin yeri əvəzsizdir. İnsan həyatının bütün sahələrində ona doğru yolu göstərən İslam dini bəşəriyyətin qurtuluş yoludur. İslam dininin əsas prinsiplərindən birinin təmizlik olduğunu nəzərə alsaq mövzumuza daha yaxşı işıq tutmuş olarıq.

İnsan həyatında ilk ekoloji təmizlik onun öz bədənindən başlayır. İslam dininin prinsiplərinə görə təmizlik imanın yarısıdır. Deməli, iman edən kəsin ilk olaraq təmiz olması və ya təmizlənməsi əsas şərtidir. İslam dinində vacib olan əməlləri icra etmədən əvvəl təmizlənmək əsas amillərdən biridir. Bu təmizliyi biz burada xarici və daxili təmizlik olaraq iki hissəyə ayırmış əştərdir. Belə ki, İslam dinində istənilən fərz ibadəti yerinə yetirdiyin zaman mütləq təmizlənməlisən. İstər namaz qıldıqın zaman, istər Quran oxuduğun zaman və s... İbadətləri yerinə yetirmədən əvvəl gözəl bir şəkildə dəstəməz alınır və ibadət icra edilir. Dəstəməz almaq demək olar ki, insanın gün ərzində ən çox bulaşan orqanlarının təmizlənməsi deməkdir. Bu bir həqiqətdir ki, gündəlik beş dəfə namaz qılan insan hər namaz üçün ayrıca dəstəməz alarsa onun bədənində çirkdən əsər əlamət qalmaz. Özünün təmizliyinə fikir verən bir fərd isə ətrafında olan mühitin də təmiz olmasına diqqət edəcəkdir. Ailə fərdlərindən tərbiyəvi rolü böyük olan atanın və ya ananın bu xüsuslara diqqət edərək övladlarını tərbiyə etmələri, gələcəkdə təmiz cəmiyyətin və təmiz ekologiyanın əsasını qoymaları deməkdir.

İnsan həyatında ilk ekoloji təmizlik onun öz bədənindən başlayır. İslam dininin prinsiplərinə görə təmizlik imanın yarısıdır. Deməli, iman edən kəsin ilk olaraq təmiz olması və ya təmizlənməsi əsas şərtidir.

Biz yuxarıda İslam dininin xarici təmizliyə verdiyi önəmi qeyd etdik. Ancaq onu da qeyd etmək istərdim ki, İslam dini inasanın xarici təmizliyi ilə bərabər daxili təmizliyini də diqqət mərkəzində tutmuşdur. Belə ki, İslam dinini qəbul etmiş bir kimsənin ətrafında olan məxluqata qarşı şəfqətlə davranması onun əsas vəzifələrindən biridir. Əgər cəmiyyətin bir nümayəndəsinə təbiətdə olan bütün varlıqların Uca Yaradəni zikr etdiyini izah edə bilmiriksə, o şəxsə gün ərzində yüz ədəd də ağac əkdirsən o, yenə ətrafında gördüyü yaşıl örtüyü məhv etməyə davam edəcəkdir. Ona görə də insanların bu sahədə maarifləndirilməsi, indi və gələcəkdə qarşımızda duran problemlərinin həllində əvəzsiz rol oynayacaqdır. Çünkü dünyada baş verən müsibətlərin, problemlərin başlıca səbəb qaynağı elə məhz insan özüdür.

Son olaraq onu qeyd etmək istərdim ki, bir körpənin anadan olmasından ölümünə qədər olan bütün həyat yoluna işıq tutan İslam dini dünyanın və dünya ictimaiyyətinin qurtuluşunda və problemlərdən uzaq həyat yaşamásında əvəzsiz rol oynayır.

Təbiəti təmiz saxlamaq üçün təmiz cəmiyyətin formalasması nə qədər vacibdir, təmiz cəmiyyətin də formalasması üçün İslam dini ən azından o qədər vacibdir.

ÜMUMMİLLİ LİDER HEYDƏR ƏLİYEV

Azərbaycan xalqının taleyinə öz həyatlarıyla tarix yanan bir çox dahi şəxsiyyətlər yazılmışdır. Belə şəxsiyyətlərdən biri də “Müstəqilliyimiz dəmi və əbədidir” sözlərini şüardan əmələ çevirən, kövrək müstəqilliyimizi amansız düşmənlərin hücumlarından məharətlə qoruyan, dünya birliyində ölkəmizin mövqeyini getdikcə möhkəmləndirən, planetin aparıcı dövlətlərini Azərbaycanla əməkdaşlığa cəlb edən müdrik öndərimiz Heydər Əliyevdir. Bəli, qılıncla əldə edilə bilməyən bir çox qələbələrin yüksəkliyini ağıl, qələm, söz, müdriklik, uzaqgörən siyaseti ilə fəth edən Heydər Əliyev...

Tarixə baxdığımız zaman ötən əsrin xalqımızın ictimai-siyasi həyatına keşməkeşlərlə və ciddi dəyişikliklərlə öz damgasını vurduğunu görərik. Zaman-zaman sınaqlara çəkilən xalqımız XX əsrin əvvəllerində az da olsa yaşadığı azadlığını əsrin sonuna doğru yenidən qazanmağa nail oldu və özünün müstəqil dövlətini qurdu. Oğul və qızlarımızın qanı bahasına əldə edilən müstəqilliyin möhkəmlənməsi və əsrin əvvəlindəkindən fərqli olaraq əldən çıxmaması isə ümummilli lider Heydər Əli-

evin adı ilə bağlıdır. Öz müstəsna xidmətləri ilə xalqın yaddaşında yaşayan Heydər Əliyevin nəyə qadir olduğuna təkcə Azərbaycan xalqı deyil, bütün dünya şahid oldu. O, nəhəng bir xalqdan güc alan və nəhəng siyaseti ilə onu təmsil edən ulu öndərdir.

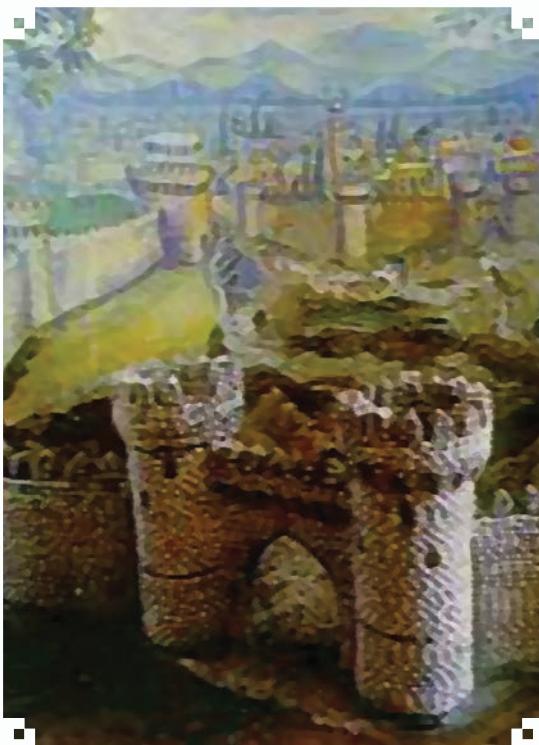
Heydər Əliyevin Azərbaycanla, xalqımızla bağlı arzuları bitib-tükənməz idi. Vətənə, xalqa olan məhəbbəti hədsiz-hüdudsuz idi. Onun ürəyi Azərbaycan qədər geniş idi. Vətənin və xalqın tərəqqisi, inkişafı, azadlığı, müstəqilliyi üçün çalışan və bu yolda ömrünü şam kimi əridən Heydər Əliyev bütün varlığını bu amala həsr etdi. O, deyirdi: **“Mənim həyat amalım bütün varlığım qədər sevdiyim Azərbaycan xalqına, dövlətçiliyimizə, ölkəmizin iqtisadi, siyasi, mənəvi inkişafına xidmət olub.”**

Heydər Əliyevin ən böyük xidməti müstəqil Azərbaycan Respublikasını qüvvətləndirməsi və çiçəkləndirməsi olmuşdur. Xalqımızın yenidən vahid yumruq kimi birləşməsində, dövlətçilik ənənələrinin yaradılmasında onun atdığı qətiyyətli addımlar əsrlər keçsə də nəsillərin yaddaşından silinməyəcək.

Bu gün Azərbaycanın hansı guşəsinə baxırıqsə, Heydər Əliyevin əsərlərini görürük. Bu gün Azərbaycanın bütün dünyada özünəməxsus nüfuza və sözə sahib olması məhz ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu xarici siyasetlə bağlıdır.

Xalqımız bu dahi şəxsiyyətə dərin sevgi, hörmət hissi olaraq bir neçə ildir onun doğum günü olan 10 may tarixini “Gül bayramı” kimi qeyd edir. Gül bayramında iştirak edən istedadlı şəxslərin, tələbə və məktəblilərin dahi rəhbərimizə həsr etdikləri sənət əsərləri xalqımızın böyük oğluna olan tükənməz sevgisinin bariz nümunəsidir.

VURUŞDULAR...

*“Gəncə üsyani millətimizin şərəf və
namusunun
yenidən kəsbi-etibar qazandığı bir
dastandır”*

Ceyhun bəy Hacıbəyli

90 il bundan əvvəl bolşevik Rusiyanının Azərbaycana hərbi müdaxiləsindən sonra hakimiyyət formal olaraq Azərbaycan bolşeviklərinin əlinə keçə sədə faktiki olaraq ölkəni qanicən XI ordu idarə edirdi.

Guya qan tökmədən Azərbaycanda hakimiyyəti ələ alan rus ordusu əslində Yalamadan Bakıya qədər döyüşərək gəlmışdı. Və bu həqiqəti “tarix yananlar” bizdən 70 il ustalıqla gizlətmışdır.

Azərbaycanın şimal şəhərlərini qoruyan azsaylı hərbi hissələrimizin əsgərləri özlərindən sayca qat-qat çox olan bolşeviklər ilə qeyri-bərabər döyüşdə son nəfərə qədər

vuruşub şəhid oldular.

Vuruşdular:

Onlardan yeddi dəfə, yetmiş qat
artıq olan
süngüləri narın daraq dişi kimi
six olan düşmənlə...

Rus bolşevikləri keçmiş Rus imperiyasının Qafqazdakı keçmiş sərhədlərini başqa bir adla bərpa etməyə başlamışdı. Və bu bərpaya da Azərbaycandan başlamışdı.

Demək olar ki, hakimiyyəti ələ keçirdikləri ilk gündən məsul vəzifələrdə çalışan azərbaycanlıların təqibinə başladılar. Rus, erməni, gürcü və azərbaycanlı olmayan qeyri millətlərin nümayəndələrinin azərbaycanlılar üzərində sözün həqiqi mənasında ağalığına rəvac verildi.

Namusu, mənliyi tapdan, azadlığı əlin-dən alınan Azərbaycan Hamlet suali qarşı-sında qalmışdı.

“Olum, ya ölüm” sualına cavab axtaranlar şərəfli ölümü tərcih edərək ayağa qalxdılar..

Azərbaycanda qiyam başladı.

Qiyamın mərkəzi çar generalı Sisyanova parça-parça olana qədər müqavimət göstə-rən Cavad xanın şəhəri Gəncə oldu. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ilk paytaxtı Gəncə...

Rus işgalindən təxminən 1 ay sonra – mayın 23-də Azərbaycan ordusunun generalları Cavad bəy Şıxlinski, Teymur bəy Novruzov, Məhəmməd Mirzə Qacar, polkovnik Cahangir bəy Kazimovun və başqalarının iştirakı ilə sonuncu müşavirə oldu və üsyənin vaxtı müəyyənləşdirildi. Qaçaq Qənbər, Sarı Ələkbər, Qaçaq Qasım, Qaçaq Mikayı və digər qaçaqlar da öz dəstələri ilə birlikdə Gəncə qiyamında iştirak edirdilər.

Üsyən may ayının 25-dən 26-na keçən gecə başladı. Dəqiq planla hərəkət edən üsyənçilər qısa müddətdə hərbi anbar, şəhər xəstəxanası, dəmiryolu stansiyası və

fövqəladə komissarlığın binasını ələ keçirdilər.

Vuruşdular:

Son gülləyə,
son süngüyə,
son qundağa qədər...

...Üsyana rəhbərlik edən Azərbaycan ordusu generallarının üsyana mayın axırlarında başlamaq qərarına gəlməsi heç də bir təsadüf deyildi. Onlar Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ilk paytaxtında Cümhuriyyət elan edilməsinin 2 illiyini qeyd etmək arzusu ilə yaşayırdılar. Şərəfli zabit andına son ana qədər sadiq qalan bu generallar Vətən, xalq qarşısında son əsgəri borclarını yerinə yetirərək Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ilk paytaxtında Cümhuriyyət elan edilməsinin 2 illiyini qeyd etmək arzusu ilə yaşayırdılar. Və bu arzunun, istəyin yolunda ölməyə dəyərdi.

Yaralılar ufuldamadı
Can verənlər inləmədi.
Susuzlar yandım demədi,
Öpdü qurumuş dodaqları
Qan hopmuş torpağı.
Yaralarına basıldılar
Qan rəngli bayraqı...

Təxminən 2 ay əvvəl “Ya başımızı verəcəyik, ya da Əsgəranı qoruyacağıq” deyən Cavad bəy Şıxlinski öz qəhrəman döyüşçüləri ilə bərabər Gəncədə yenidən üçrəngli, ay-ulduzu bayraqımızı dalğalandırdı.

Bir haşıyo: (1875-1959) Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ordusunun diviziya komandiri general-mayor Cavad bəy Şıxlinski əfsanəvi general Əlağa Şıxlinskinin qardaşı oğlu idi. 1918-ci ildə Qafqaz İslam Ordusunun tərkibində Azərbaycan torpaqlarını və Bakını erməni bolşevik işgalindən azad edilməsində göstərdiyi igidliliklərə görə Nuru paşa tərəfindən Türkiyənin hərbi medalına layiq görülmüşdür.

...1920-ci ilin Novruz bayramı günlərində erməni silahlıları eyni vaxtda Şuşa, Xankəndi, Əsgəran, Xocalı və Tərtərdəki qoşun bölmələrimizin üzərinə hücum etdilər. Lakin C. Şıxlinskinin, Həbib bəy Səlimovun,

Teymur bəy Novruzovun və digər zabit və əsgərlərin şücaəti nəticəsində erməni silahlı qüvvələri Qarabağın Azərbaycandan qoparılmasına nail ola bilmədilər.

Yeri gəlmişkən onu da demək lazımdır ki, 1920-ci il bolşevik işgalinə qədərki (1905-07, 1918-20-ci illər) dövrədə ermənilər minlərlə günahsız insanı qətlə yetirsələr, yüzlərlə kəndi yandırıb xarabaliğa çevirsələr də sonda Azərbaycan oğulları ermənilərə layiqli cavabı vermiş, bir qarış da olsa Azərbaycan torpağı işgal olunmamışdı.

...Mayın 28-də Gəncə üsyانının rəhbərələri və şəhər ziyanları dairə məhkə-

*Şərəfli zabit andına son ana qədər
sadiq qalan bu generallar Vətən,
xalq qarşısında son əsgəri borclarını
yerinə yetirərək Azərbaycan Xalq
Cümhuriyyətinin ilk paytaxtında
Cümhuriyyət elan edilməsinin
2 illiyini qeyd etmək arzusu ilə
yaşayırdılar. Və bu arzunun, istəyin
yolunda ölməyə dəyərdi.*

məsinin binasında istiqlaliyyətimizin 2-ci ildönümünü təntənə ilə qeyd etdilər. Bu təntənəli mərasim qeyri-adı bir şəraitdə keçirildi. Gəncə və Gəncə ətrafi ərazilərə ardi-arası kəsilmədən rus ordusunun diviziya və alayları toplanırdı. Top səsləri, pulemyot şaqquiltarı, gülə səslerinə qarışan Azərbaycan himninin “namusunu hifz etməyə cümlə gənclər müştəqdir” misraları qədim Gəncənin qan çılanmış küçələrinə yayılır, millətin hələ ölmədiyindən, yaşadığından xəbər verirdi.

Vuruşdular:

Hər şey qırmızı geydi,
daşdan torpağa qədər.

Vuruşdular:

alt dodaqdan
üst dodağa qalxa bilməyən
səsə qədər...

...Mayın 29-da ağırdan-ağır döyüşlər get-

di. Kifayət qədər gücləndirilmiş işgalçi Qırmızı Ordunun bir neçə hücumunu uğurla dəf edən üsyançılar əks-hücum nəticəsində düşməni çətin vəziyyətə saldılar. Bu əks-hücumda şəhərin müxtəlif yerlərində qəfil peyda olan çevik qaçaq dəstələri də düşmənə ağır zərbələr vururdu.

Üsyançıların sıraları seyrəldikcə mübarizə əzmi, gücü daha da artır, damarlarında at belində Altaylardan düşərək qlinc çala-çala Avropanı lərzəyə salan babalarının döyüşkən ruhu baş qaldırırı. Öz hökumətini, torpağını axıra qədər qoruyan zabitlər, əsgərlər, sıravi insanlar o gün kişilik imtahanı verdilər və bu imtahandan üzüağ çıxdılar.

Söykənib qala divarlarına
Öldülər ayaq üstə;
Çiyin-çiyinə.
Ulduzlar şahid oldu
bir sırada dayanmış
ölülərin qabağından
yüz yerə bölünmüş dirilərin
çekildiyinə.

Çətin vəziyyətə düşən bolşevik ordu komandanlığı Gəncəyə əlavə hərbi qüvvə gətirmək qərarına gəldi... May ayının 31-də zirehli texnikanın və topların güclü atəşi altında bütün istiqamətlərdən şəhərə hücum başladı. Şəhəri tərk edə bilməyən üsyançılar və dinc əhali bolşeviklər tərəfindən vəhşicəsinə qətlə yetirildilər.

Öldülər ayaqları altında
Vətən torpağı.
Başlarının üstündə
Vətən ulduzları...

Üsyan yatırıldıqdan sonra Azərbaycan ordusunun 12 generalı, 27 polkovnik və podpolkovniki, 46 kapitan, stabskapitan, poruçik, podporuçiki, 146 praporşik və podpraporşiki, 267 digər hərbi qulluqçusu bolşeviklər tərəfindən gülələndi. Ümumilikdə rus-bolşevik ordusu tərəfindən on minə qədər azərbaycanlı öldürdü.

Gecə ağır keçdi
Cənazələrin üstündən:
Keçdi getdi yolu şəhərə.
Günəş şəfəqdən bir örtük çəkdi
torpağı qoruyub, torpaqda dincələn cənazələrə.

*...Mayın 29-da ağırdan-agır
döyüşlər getdi. Kifayət qədər
gücləndirilmiş işgalçi Qırmızı
Ordunun bir neçə hücumunu uğurla
dəf edən üsyançılar əks-hücum
nəticəsində düşməni çətin vəziyyətə
saldılar. Bu əks-hücumda şəhərin
müxtəlif yerlərində qəfil peyda olan
çevik qaçaq dəstələri də düşmənə
ağır zərbələr vururdu.*

Bolşevik işgalinə qarşı xalqın kütləvi etirazı Gəncə üsyani ilə məhdudlaşmadı. XI Ordu Gəncədə yandırılmış azadlıq tonqalını tam söndürə bilmədi. Bu tonqalın qırgılcımları Azərbaycanın hər yerinə yayıldı. Tərtərdə XI Ordunun bir alayı tamamilə məhv edildi. Zaqatala, Quba, Lənkəranda kütləvi etirazlar üsyana çevrildi.

...Gəncə üsyanının əsas təşkilatçılarından biri olan Cahangir bəy Kazıimbəyov üsyanyatırıldıqdan sonra ailəsini Gəncədən çıxarmağa nail olmuş, Qazax rayonu ərazisində düşmənlə üz-üzə gələrək qanlı döyüşlərdən sonra əvvəlcə Tiflisə, sonra İstanbula gedə bilmişdi. 1955-ci ildə Sovet əks-kəşfiyyatı tərəfindən Berlində xainçəsinə qətlə yetirilən C. Kazıimbəyov 90 il əvvəl baş vermiş Gəncə üsyanına belə qiyamət vermişdi:

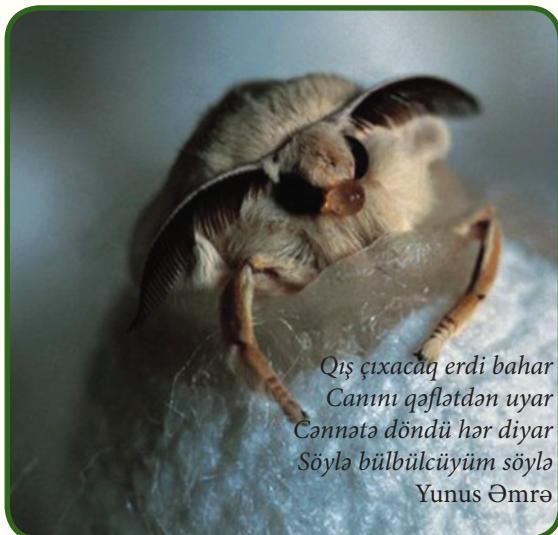
“28 May yalnız Milli İstiqlalımızın elan günü kimi deyil, Vətən uğrunda şahid verdiyimiz gün kimi də tariximizə yazılmalıdır... 28 May gündə düşmənə cavabımız ruhumuzun yüksəkliyinin, mənəvi qalibiyətimizin simvolu olacaqdır.”

Hər il may ayında bir məşhur mahnında deyildiyi kimi “...Gəncə çölündə çıxıbdır yenə də dizə lalələr”. Görəsən bu lalələr Gəncə qiyamına hələ də lazımı qiymət verməyən bizlərin əvəzinə utandıqlarından belə qırmızıdır, yoxsa torpağa hopan şəhid qanlarıdır ki, hər il may ayında fişqırıb üzə çıxır?!

Yazida xalq şairi Rəsul Rzanın “Ərk Qalası” şeirindən istifadə edilmişdir.

Bahariyyə

DOĞULARKƏN ÖLÜMƏ ÜZÜK TAXILIR

Qış getdi, bahar gəldi. Dirini öldürən ölümü dirildi. Dünya dirildi, günbəgün uşaqlıq və gəncliyini yaşayacaq baharda. Gəncləşəcək, gümrah olacaq və gözəlləşəcək.

Qişın qaranlıq və soyuq sancıları sona çatdı. Göylərin rəhmət qapısı açıldı sonuna qədər. Aləmi bir daha rəhmani təcəlli bəzəyəcək. Bilməyən, anlamayan və görməyənlərə göstərəcək naxış-naxış Nəqqası-Mütləq olanı. Əvvəlcə göylərə, sonra suya və sonra da torpağa bir cəmrə düşəcək. Qiş gecələrində ya taqlarından qalxanların könüllərinə düşən və isidən cəmrə. Göyləri, suyu və torpağı isladacaq. Günəş özünü ayaqlar altına sərəcək. Qarlar su olacaq. Quru torpaqları su basacaq. Qara torpağın çiləsini çəkən toxumlara və ölüyüն zənn etdiyimiz budaqlardakı turmurcuqlara Xızır əli dəyəcək. Cücerəcək.

Necə naxış itdi gülüstanda hər bir vərəqə
Yədi-qüdrətlə bu gün gör yenə nəqqası-
qədim. (Mehri Xatun)

(Əzəli nəqqasın, qüdrət əliylə bu gün
yenə gül bağçasında hər bir yarpağı necə bəzədiyini gör)

Yaşıl dediyimiz, yaş olandan gələn və əsli yaşıl olan bu rəng həyatı təmsil edir. Baharın rəngi və cənnətin simvoludur. Cənnət can, cünun, cin kimi sözlərlə eyni kökdən gəlir və görünən tərəfindən fərqli olaraq görünməyəni, örtülü olanı anladır. Cənnətin dilimizə tərcüməsi bağça deməkdir. Bağça bitkilərin örtdüyü torpağa verilən addır.

Bahar mövsümündə yaşllaşan dünya cənətə dönər. Yaşlıın fərəhliyi ətrafi bürüyər və baxan gözlərə səfa verər. Budaqlar dilə gələr, çiçək açar. Dürilişdən dəm vurur. Günəş gülməyə başlar. Üfüqlər uzanar və göy yarilar.

İnsan ömrünün gənclik dövrü kimi görünən baharla birlidə hər insanda, evdə, bağda, bağçada və hətta könüldə bir hərəkət, qımlıdanma başlayar. Durulan, dincələn nə varsa gözü yola düşər. Gözü baxmağın arxasına keçən, yəni görən ariflərin isə könülləri düşər yola. Onlar bilirlər ki, bahar yalnız yeyib-icmək və zahiri səfər zamanı deyil. Hər halda Osmanlı sultanları bunu bildikləri üçün həmişə səfərlərə baharda çıxmışlar. Lakin yalnız ayaqlarla gedilməyəcəyini öyrənmək isteyirmiş kimi könül adamlarını da yanlarında

görmək istəmişlər. Səfərdə də onlardan ayrı qalmaq istəməmişlər.

“İnsan gözdür.” Göz üzdür. Üz isə qəlbdir. Görünən görünməyənə, bilinən bilinməyənə dəlalət edir. Baharda rəngarəng olan bu aləmdə gözlərə gözəl görünən hər şey də əslində ilahi gözəlliyin əksi, yəni camalın təcəllisidir. Məhz bu səbəblə də arıflər baharın gözəlliklərini tamaşa edərkən yalnız gözəl gərülənlərə ilişib qalmamağın zərurətini dilə gətirmiş və bu kəsrətin naxışdan Nəqqaşa keçməyənər üçün bir tələyə çevriləcəyini bildirmişlər.

Cənnətin dünyaya əks etməsi olaraq gərülən bahar; çiçəkləri, cəmənlilikləri, güllərlə bəzənən gülşənləriylə həqiqi cənnətin bir nümunəsi, ilahi rəhmətin və sıfətlərin təcəlli zamanı olaraq görülmüşdür. Bir ağac Tuba budaqlarını düşündürmüştür arif olanlara. Şirin bulaqlar cənnət şərbətlərini. Və bunların hamısı ilahi rəhmətin, əzəmətin, qüdrətin ucalığını təfəkkür etdirmişdir.

Sufi nöqtəyi-nəzərindən bahar hər xüsusda olduğu kimi qiyamətin yeganə keçərləi axçası olan qəlb, yəni könül gözü ilə görülməyə çalışılır. Buna görə kainatın anbəan dirilişinin tamaşa edildiyi bahar təfəkkür mövsümüdür. Diriliş, diriliş zamanını, dirildəni təfəkkür zamanıdır. Məhz buna görə də bir çox Allah dostu bu mövsümdə heyranları ilə birlikdə şəhər kənarına gedərək zahirən nəzəri səfərə, həqiqətdə isə Haqqın təcəllilərini seyrə dalmışlar. Görüləndən görülməyənə bir səfərdir bu əslində. Buna görə də gördük-lərindən dolayı müridi müraqibə, vəcd və istiğraq (qərq olma) halında ruhi aləmlərə dalması, mənaları idrak etməsi və ruhaniyyətin zühur etməsi hadisəsinə də bahar deyilmişdir. Hər kəs mənəvi seyri nisbətdə görə bilməş və seyr edə bilməşdir bu səfərdə.

Sevginin və baharın simvolu olan qızılıgül təsəvvüfi düşüncədə müridi simvoludur. Bağban isə mürşidi-kamilin simvoludur. Bir müridi mənəvi tərbiyəsi qızılıgül kimi diqqət teləb edir. Gülin açılıb gülərək gözəl ətirlə ətrafinə fərəhlik verəcək hala gəlməsinə qədər bağbanın çəkdiyi zəhmətlərin daha artığını mürşidi-kamillər çəkərlər. Bütün bunlar gül üzü və gül könülli insanlar yetişdirə bilmək

Təfəkkürlə təzəkkür et, dirildəni xatırla, dirilişini xatırla. Qışın sona çatdığını və baharın da mütləq sona çatacağını. Doğularkən ölümə üzük taxıldığını unutma.

Bahar eşq mövsümüdür. Könlü qibləsindən ayırib bu bahar mövsümündə hər gördüyüne könül vermə. Həqiqi cənnətdəki camalı düşün.

Üçündür. Bir gül budağında olan tikandan daha çox məşəqqət və sıxıntı var yetişəcək müriddə. Ancaq mürşidlər bir gül yetişdirə bilmək üçün bəzən bezmədən, hirsənmədən, küsmədən, səbirlə, gülümşəyərək onlarla tikana da xidmət edərlər. Bir gül üçün min tikani ovuclayalar. Ovuclarını qanadarlar. Çünkü onlar Güllə Nəbinin varisləridir.

Ey Könül!

Qış vaxtı xəlvət idi. Bahar cəlvət zamanıdır. Qış gecələrində dəruni səfərlərə çıxıldı gözlər qapalı. Könül gözü açılsın deyə gözlər yumulu idi. Göz yumulduğu zaman görməyi və görməyin qiymətini öyrənir. Görüləcək olanları öyrənir. Qış sırətdə səfər, baharsa surətdə: Görünəndə. Görünəndən görünməyənə. Görünənin rəhbərliyinə. Surətdən sırətə səfər: Təfəkkür.

Bahar kəsrətdir. Bir təcəlli sarayıdır. Bahara kəm gözəl baxıb kəmiyyətə qapdırma özünü. İlahi ziyaftədən ləzzət almaq üçün necəliyinə, yəni insanlığına, əslinə bax. Əsla özgəyə baxma. Baharın dirilişindən öz dirilişinə yol qət et.

Təfəkkürlə təzəkkür et, dirildəni xatırla, dirilişini xatırla. Qışın sona çatdığını və baharın da mütləq sona çatacağını. Doğularkən ölümə üzük taxıldığını unutma.

Bahar eşq mövsümüdür. Könlü qibləsindən ayırib bu bahar mövsümündə hər gördüyüne könül vermə. Həqiqi cənnətdəki camalı düşün.

Və canı bülbül eylə Canana.

İBADƏT VƏ EKOLOGİYA

Ilk dəfə 1873 cü ildə alman zooloqu E. K. Haeckl tərəfindən “canlı varlıqların və orqanizmlərin ətraf mühitlə və bir-biriylə olan əlaqələrini tədqiq edən elm” mənasında işlədilən “ekologiya” termininin insan faktoru ilə yaxından əlaqəsi olduğu hamıya məlumdur. Məhz bu baxımdan İslam kamil bir din kimi bu münasibətləri də tənzimləyən və dinindən, irqindən asılı olmayaraq bütün insanları buna riayət etməyə səsləyən bir dindir.

“Təbiətdə heç nə nə çox, nə də əskikdir” deyən Biruni (973-1051) bunu “təbiət iqtisadiyyatı” adlandırır. Odur ki, biz insan üçün xəlq edilən varlıqlar aləminin kəmiyyətcə deyil, keyfiyyət baxımından taraz yaradıldığını müşahidə edirik. Quran bu barədə belə deyir: “(Allah) yer üzün-

də yaratdığı cürbəcür şeyləri (heyvanları, bitkiləri, meyvələri və s.) də sizin ixтиyarınıza verdi. Öyüd-nəsihət qəbul edənlər üçün, sözsüz ki, bunda da (Allahın qüdrətini, əzəmətini bildirən) əlamətlər vardır!” (ən-Nəhl, 16) Bunun insan əli ilə dəyişdirilməsi və ya keyfiyyətsiz hala salınması tarazlığı pozan amildir ki, bu da bəzi fəlakətlərin baş verməsinə, canlı aləmin təsirlənməsinə və ya məhvinə aparır.

Burada bizim əsas mövzumuz İslam dininin ibadət əsnasında ətraf mühitə qarşı davranış şəkilləri ilə bağlı məsələləri hadnadır. Belə ki, yuxarıda qeyd edilən ekoloji tarazlığı qorumaqla mükəlləf olan insan özündən savayı təbiət ünsürlərinə qarşı, sonrakı nəslə ötürüləcək “əmanət” hissi ilə yanaşmalı, həmişə hər yerdə buna bir

missiya məfkurəsi kimi baxmalıdır. Həzrət Peyğəmbərin “sizdən biri suya bövl etməsin” hədisi (Buxari, Vudu, 68; Müslim, Təharət, 94) təbiət ünsürlərinin təmizliyini qorumağın vacibliyini möminin nəzərində canlandıraraq bunu düsturlaşdırır. Eyni zamanda Adəm oğlunun dünyanın su ehtiyatlarına qarşı hörmətamız yanaşmasını hədisi-şərif belə bir qadağa ilə nizama salır. Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) buyurur: “Mömin axan suda belə dəstəməz alsə suyu israf etməsin” (Buxari, Təharət, 15). İslam alımlarının əlin bir dəfə yuyularaq başa, qulağa və boyuna məsh ediləcəyini, iki və ya daha çoxunun su israfi olduğu üçün məkrüh hökmü vermələri və sair bu kimi qoyulan ibadət ölçüləri möminin su israfının qarşısını almaq üçün nəzərdə tutulan tədbirlərdir. Həmçinin rəvayət edilir ki, Hz. Peyğəmbər əleyhissalam dəstəməz haqqında soruşan bir bədəviyə üzvləri üç dəfə yuyaraq dəstəməz almağı göstərdikdən sonra: “Dəstəməz belə alınar. Kim buna əlavə edərsə, pis iş görmüş, həddi aşmış və zülm etmiş olar” demişdir. Bu hədisdə keçən “zülm etmiş olar” ifadəsi alımlarımız tərəfindən “yersiz istifadənin əşyaya zülm olduğu, əmanətə xəyanət sayıldığı” şəklində izah edilmişdir. (İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Muhtasarı və Şərhi, Ankara 1990, 10/440)

Əshabdan Sad dəstəməz alarkən Hz. Peyğəmbər onun çox su istifadə etdiyini gördü və: “Bu nə israfdır?” dedi. Sad:

- Dəstəməzda da israf olur? -deyəndə Peyğəmbər (s.ə.s) belə cavab verdi:

- Bəli! Axan bir çay kənarında da olsanız!

Qeyd etmək lazımdır ki, İslam alımları hədisdə keçən istifadə edilmiş artıq suya qiyas edərək çiçəkləri səbəbsiz qoparmaq, ağacın budaqlarını sindirmaq və sair bu kimi zərərləri təbiətə qarşı cinayət hesab edir. (e.a.ə, eyni yer) Müasir İslam alımları bu səpkidə elektrik, kömür, neft, kağız, qələm

və s. məişət əşyalarının istifadəsində ehtiyaca görə davranışmanın şərt olduğunu irəli sürmüş, ehtiyac xaricindəkiləri israfdan səyaraq buna qadağa qoymuşdur. Məsələn ov ehtiyacı haqqında İslam dininin prinsipləri belədir: “Ovçuluq, ehtiyac anında insanlara əkinləri tələf etməmək, onları evlərində narahat edib bir zərər verməmək və ya sırf oyun, yaxud da əyləncə olmaması şərti-lə halaldır. Əks təqdirdə qadağandır.”(Abdurrahman Ceziri, Dört Mezhebe Göre İslam Fikhi, İstanbul 1994, 3/1090)

Yuxarıda bir qismini sadaladığımız İslam prinsipləri çərçivəsində ekoloji həyat tərzi nümunəsi gəlmış keçmiş mədəniyyətlər arasında həmişə yeganə ölçü olmuşdur. Çünkü İslamin səciyyəvi xarakterlərindən biri də, fərdin başda Allah olmaqla bütün varlıq aləmi ilə münasibətlərini tənzimləyən əxlaqi mənzumələr toplusu olmasıdır.

İslam prinsipləri çərçivəsində ekoloji həyat tərzi nümunəsi gəlmış keçmiş mədəniyyətlər arasında həmişə yeganə ölçü olmuşdur. Çünkü İslamin səciyyəvi xarakterlərindən biri də, fərdin başda Allah olmaqla bütün varlıq aləmi ilə münasibətlərini tənzimləyən əxlaqi mənzumələr toplusu olmasıdır.

tün varlıq aləmi ilə münasibətlərini tənzimləyən əxlaqi mənzumələr toplusu olmasıdır. Buradan başa düşülür ki, müsəlman həm də ətraf mühitə qarşı davranışları olan və bunun məsuliyyətini daşıyan şəxsdir. Xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərindən olan bu ülvə məqsədlər əcdadımızın bizə yadigarıdır. Gəlin onu qoruyaq və inkişaf etdirək ki, gələcək nəslə təmiz bir dünya qoyub gedək.

* Bakı İslam Universiteti Zaqatala Korpusunun müəllimi

YETİMLİK

*Əgər bir ümid çırığı –Allahın
bəxş etdiyi övlad adlı sevinc
payı olmasaydı hamı yetim
sayılardı. Çünkü insan,
övladına öz valideyninin
adını qoyur və bununla da
əvvəlkilərin adı yaşasın deyə
onlara ümid bağlayır, ümid
doğrulsun deyə onlara qayıq
göstərir.*

Dünyada nəinki yerinin doldurulması mümkün olmayan, hətta yerinin doldurulmasının mümkünluğu təsəvvürə belə getirilməyən, Allahın yaratdığı ən dəyərli varlıqlar atalar və analardır. Hər şeyin bir bənzəri, oxşarı və əvəzi olsa da, ana sevgisinə, ata qayğısına əvəz heç nə ola bilməz!

Həyatda hər şeyin bir əvəzi vardır. Hər kəs etdiyinə təşəkkür, gördüyü işə təltif və bacardığına mükafat gözləyir. Ancaq valideynlər övladlarını daim yedirib-geydirməklə yanaşı, onları həm də doğruya, yaxşıya və gözəlliklərə istiqamətləndirir, əllərindən gələni əsirgəmədən dünyada yaxşı nə varsa ona yönəldir, onların ehtiyaclarına sərf edir, ixtiyarlarına verirlər. Çünkü onlar balalarını əvəzsiz sevirlər.

Yaradanın böyüklüğünü göstərən əlamətlərdən biri də valideyn ilə uşaq arasındaki bu əvəzsiz sevgi bağıdır. O elə bir bağdır ki, bunun ikinci bir misali yoxdur. Dünyadakı bütün sevgilər bir yerə yığılsısa bir ananın öz uşağına olan sevgisini əvəz edə bilərmə? Xeyr, xeyr, yenə də xeyr! Ona görə də atalarımız “Ana

kimi yar olmaz...” və “Ağlarsa, anam ağlar...”- demişlər.

Əlbəttə, inkar edilməsi mümkün olmayan bir həqiqətdir ki, insanın dünyadakı ən böyük varlığı və sərmayəsi onun öz ata-anasıdır. Övladın dünyaya gəlməsinə səbəb olan, böyüdüb boy-a-başa çatdırıb, yetişdirib həyata hazırlayan və hər zaman baş tacı edilməsi vacib olan çox zəhmətkeş valideynlər... Dünyada ata-anasının dəyərini bilənlər nə xoşbəxt övladlardır!...

Çox-çox təəssüflər olsun ki, bəzi insanlar buna adı bir hadisə kimi baxırlar. Halbuki onların qiymətini bilən bilir, bilməyən isə...

Övlad üçün ata-ananın həyatda olması nə qədər böyük bir lütf isə, vəfat etmələri də bir o qədər böyük itkidir. Demək olar ki, bu dünyada valideynə sahib olan çox şeyə sahib; olmayan isə, çox şeydən məhrumdur.

Bu itkinin göynərtisiniancaq müxtəlif yaşlarda ikən ata və ya anasını itirənlər bilir. Təqdiri-ilahidir, kimisi doğulmadan, kimisi körpəliyində, kimisi uşaqlığında, kimisi də gəncliyində bu həqiqətlə üzləşir.

Peyğəmbərimiz (s.o.s) bir bayram günü uşaqların küçədə sevincində oynadığını gör-

müşdü. Ancaq onlardan biri yırtıq və köhnə paltar geyinmişdi. Nədənsə digər uşaqlar kimi gülüb oynamır, bir kənarda oturub ağlayırdı.

Peyğəmbərimiz (s.ə.s) onun yanına gedib soruşdu:

- *Nə üçün ağlayırsan, niyə sən də uşaqlarla birlikdə oynamırsan?*

Uşaq kədərlə belə cavab verdi:

- Atam Bədir döyüşündə Peyğəmbərimizin yanında savaşırkən şəhid oldu. Anam isə başqası ilə evləndi. Ögey atam məni evindən qovdu. Yeyib-içəcək heç nəyim, siğınacaq yerim yoxdur. Ata-anası olan uşaqların yeni paltarları da var, ürəkləri istəyəndə gedib çörək də yeyirlər, sonra da gəlib oynayırlar. Mənsə...

Uşaq hönkürüb ağladı. Bunu görən Peyğəmbər (s.ə.s) nə hala düşdü... Və müstəsna qayğılı səmimiyyət, inam dolu qətiyyətlə:

- *Mənim, sənin atan; Aışənin, sənin anan; Həsən və Hüseynin də sənin qardaşların olmasını istəyərsənmi?*

Uşaq Onun Həzrət Məhəmməd olduğunu hiss etdi və sevincə söyledi:

“İstəyərsənmi” nədir, ya Rəsulallah?! Qanad taxib uçaram!

Peyğəmbərimiz uşağın əlindən tutub öz evinə apardı. Yaxşıca yedirib-içirdikdən sonra gözəl paltarlar geyindirdi.

Uşaq sevincində qaçaraq küçədə oynayan yoldaşlarının yanına qayıtdı. Uşaqlar onu görəndə təəccübələ soruşdular:

- *Bayaqdan sən ağlayırdın. Nə oldu ki, belə sevinc içindəsən?*

- Atası Həzrət Peyğəmbər olan sevinməyə bilərmi? -dedi.

Uşaqlar vəziyyəti başa düşüb:

- *Kaş ki, bizim atamız da o savaşda şəhid olayıdı və biz də sənin kimi yetim qalayıdıq... -dedilər.*

İnsanın nəyi, nə zaman, necə hiss edəcəyi məchuldur. Ancaq yetimliyi az-çox hər kəs hiss edər. Həyatda boynubükük olmaq çox ağırdır... Təbii ki, Allahdan səbri-cəmil istəyib mətin olmaq lazımdır. Bununla bağlı

“Inna lillahi və inna ileyhi raciun. - (Allah-dan gəldik, Ona dönəcəyik)” deyərək Rəhmanın ayəsindən təsəlli tapmaq mömin üçün nə böyük nemətdir!... Mesajı Rəsulullahın həyatından götürərək öz yetimliyinin acısını

başqa yetimlərin başını şəfqət və mərhəmət əli ilə oxşayaraq dindirmək... Budur, əsl insana yaraşan kamillik və mərifət!

Əgər bir ümid çırığı –Allahın bəxş etdiyi övlad adlı sevinc payı olmasayı hamı yetim sayılardı. Çünkü insan, övladına öz valideyninin adını qoyur və bununla da əvvəlkilərin adı yaşasın deyə onlara ümid bağlayır, ümid doğrulsun deyə onlara qayğı göstərir. Bu övladlar da adı yaşayanların ruhu şad olsun deyə atanaya övlad, övlada xidmətçi olurlar. Bəlkə də bu hikmətdir qərəbsəmə məqamında köməyə gələn, yetimlik hissini yaddaşlardan silən.

Allah bizi elə yaradıb ki, bizdən əvvəlkilərin ruhunu qərəbsəməyə qoymuruq: Quran oxunub bağışlanır, məzarları ziyarət edilir və övladlar öz yaxşı əməlləri ilə onlara rəhmət qazandırırlar. Vay o kəslərin halına ki, onlar bu keyfiyyətlərə bigənədirler!

Müsəlman qardaşım! Müsəlman bacım! Görəsən bu baxımdan biz necə? Yetimkmi?... Düşünürəm: Bəlkə elə mən də yetiməm?...

...Ruhumu təslim etməsəm də, mən də dünyamı dəyişmişəm. Öləməsəm də, mən də yaxınlarımdan uzaq qalmışam... Gecə-gündüz fikirləşə-fikirləşə cürbəcür xəyallara dalmışam... Haqlıyammı, haqsızıammı bilmirəm; gücsüzəm dayağım yox, kədərliyəm sevincim; cahiləm öyrədənim yox, yalnızam soruştanım; gedirəm bələdçim yox, dayanıram məsləhətçim; xəstəyəm baxanım yox, kimsəsizəm sahibim... Bu aləmdə!... Nə edəsən?... Onsuz da bu dünya -məhdud bir zamandır, bir anlıq röya...

Ey yetimi qanadlandıran Rəsulullah! Sənin yardımın olmasa mən də yetim olaram, qoyma ki, yetim olum, axırət yetimi... Ürəyimdən gəldi bu sual: O dünyada mənə dayaq, mənə ata olarsanmı, ya Şəfiullah? Siratdan keçəndə mənim də əlimdən tutarsanmı, Ya Həbibullah? Cənnətdə Kövsərin başında məni də gözləyərsənmi, ya Kərimallah?!

Atamın vəfati ilə əlaqədar başsağlığı vərən bütün dost-tanış və İrfan oxucularına təşəkkür edir, onların hər birinə səhhət-afiyət dolu uzun ömr arzulayıram. Atama və bütün ölənlərimizə Allah rəhmət eləsin! Amin!

KRİZ

VAR

KRİZ!

Dünya xüsusilə son on ildə bir sözə çox alışdı. Hər kəsin, hər bir qurumun gündəminə çevrilən “kriz” qavramı eyni zamanda həyatımıza girən sosial bir hadisə olaraq varlığını davam etdirməkdədir. Bu sözün lüğətlərdəki mənası “Böhran, sarsıntı, bir təşkilatın yüksək hədəflərini və işləmə prosedurunu təhdid edən və ya həyatını təhlükəyə atan, təcili qərar verməyi zəruriləşdirən, nizamını yetərsiz hala gətirən vəziyyət” olaraq qeyd edilir. “Böhran” sözü insana daha tanış gelir. Krizə əvvəlkilər böhran deyirdilər. Bu da dar mənada hər hansı bir mövzuda baş verən sarsıntı halıdır. “Kriz” sözünün insana aşılılığı şey daha qorxuncdur.

Əvvəllər bu söz daha çox tibb sahəsində işlənirdi. Məsələn, “qəlb krizi” (infarkt) ifadəsi hamımızın bildiyi və nə mənaya gəldiyinə yad olmadığımız bir ifadədir. Yəni kriz deyildikdə ağlımızla ilk gələn bəlkə də qəlb krizi idi. Ancaq son illərdə “kriz” sözü o qədər fərqli mənalara gəlməyə başladı ki, artıq hər şeyin krizi var. Və kriz qavramının ifadəsi ilə normal ol-

mayan şeylərə də bu sözlə bir don geydirilmiş olur.

Globallaşan bir dünyada artıq hər şeyin bir-birini sürətlə təsir altında qoyduğu atmosferdə sosial hadisələr, iqtisadi problemlər və ya siyasi tarazsızlıkların hamısına birdən “kriz” sözü artırılır və hər birimiz bu sözü hər hasnsı bir hadisə üçün işlədirik.

Xüsusilə ölkələr arasında get-gedə aradan götürülən sərhəd məfhumu xəritələrdə silinməsinə baxmayaraq bir ölkədə baş verən hər hansı bir sosial hadisə başqa ölkəyə də təsir edir və “kürəsəl kriz” dediyimiz hadisə baş verir.

Daha çox son illərdə iqtisadiyyatla yanşı işlənən kriz sözü sanki bu sahənin termininə çevrilib. Bakıda daha sonra bir vaxtlar bankda işlədiyini öyrəndiyim bir restoran administratoru bir dəfə iqtisadi böhranı (krizi) çox gözəl xülasə etmişdi. Bu işin **üç mərhələsi** var demişdi:

“Birinci mərhələ psixolojidir. Əvvəlcə insanları bu və bu kimi hadisələrə alışdırma mərhələsi. Əgər ölkədə iqtisadi böhran havası əsdirəcəksənə, onun kütləvi informasiya

vasitələri sayəsində yayılmasına nail ol və xalqı kriz olacağına psixoloji cəhətdən hazırla.

İkinci mərhələ iqtisadi cəhətdir. Bu rüh halında olan xalq və ya iş adamları əllərindəki maddi vəsaiti daha diqqətli xərc-layacaq, daha az alış-veriş edəcək, kapital qoymayacaq, fabrikindən işçiləri çıxaracaq. Beləliklə işsizlər çoxalacaq.

Üçüncü mərhələ isə işin sosial cəhətidir. Bu mərhələdə sosial partlayışlar baş verir. Məsələn, intiharlar olur. Borcunu ödəyə bilməyən insanlar çoxalır. Oğurluq artır. Soyğunlar olur. Kütləvi işdən çıxarmalar nəticəsində dramatik hadisələr yaşanır. Bununla da krizin üç mərhələsi tamamlanmış olur.”

Daha sonra krizdən geri dönüş başlayır. Geri dönüş də eynilə üç mərhələdən ibarətdir. Psixoloji, iqtisadi və səsioloji. Amma bu səfər müsbət mənada.”

Sözün düzü, bu dostumun işi bu qədər qısa və xülasə açıqlaması çox xoşuma gəlmışdı.

Bu, məsələnin iqtisadi aspektindən də-yərləndirilməsi. Bir də krizin iqtisadiyyatla əlaqəli olmayanları var: **insan krizi, qənaətsizlik krizi, imansızlıq krizi, təkəbbür krizi, ədalətsizlik krizi, ibadət etməmə krizi...** Bu krizlər arasında var olan, amma nədənsə gündəmimizdə olmayan krizlər.

İnsan krizinin olduğu hər yerdə digər krizlər də baş verir. İnsanın quruluşunda meydana gələ biləcək bir pozulmanın ardından başqa krizlər də gəlir. Əsas odur ki, insan pozulmasın! İnsanın təməl dəyərləri, onu insan edən amillər pozulduğu təqdirdə o ən zalim hala gəlir və Quranın ifadəsi ilə “alçaqdan da alçaq” ola bilir.

İnsanların arasında ədalətin təsis edilməsi birlikdə yaşamağa və fərqli dəyərlərə düzümlə bağlıdır. Ədalət krizə girmişsə orada insanların xoşbəxt olması qeyri-

İnsan krizinin olduğu hər yerdə digər krizlər də baş verir. İnsanın quruluşunda meydana gələ biləcək bir pozulmanın ardından başqa krizlər də gəlir. Əsas odur ki, insan pozulmasın! İnsanın təməl dəyərləri, onu insan edən amillər pozulduğu təqdirdə o ən zalim hala gəlir və Quranın ifadəsi ilə “alçaqdan da alçaq” ola bilir.

mümkündür. Fərqliliklərə dözə bilmək və hörmətlə yanaşmaq İslamin gülər üzünü də ortaya qoyur. İnsana göstəriləcək ədalət heç vaxt kriz mövzusu edilməyəcək bir haqdır.

İman zahirən fərdi bir məsələ kimi görünsə də, əslində cəmiyyəti başdan-ayağa abad edən bir məsələdir. Fərdin imanının əhəmiyyəti qədər cəmiyyətin də eyni şeylərə, eyni hədəflərə indekslənməsi və nailiyyətin əldə olunacağına inanması o cəmiyyəti ucaldan ünsürlərdir. İmanın yerini imansızlıq tutduğu zaman əsl kriz meydana çıxır. Ən təhlükəli də odur ki, insan inancını itirə. Bu, cəmiyyəti formalasdırıran insanın ifası, nəticə etibarilə isə cəmiyyətin ifası deməkdir.

Qürur və təkəbbür isə bir az hissi məsələdir.

Sözün qısası, krizi yalnız “iqtisadi kriz” mənasından çıxarmalı, əsl kriz nöqtələri müəyyənləşdirilməli və onların bərpası üçün lazımı səylər göstərilməlidir.

Qloballaşan dünyada bəlkə də sonu-gelməz dünyəvi krizlər olacaq. Ancaq insana verilən bu qısa ömürdə onun düşə biləcəyi çuxurlara, krizlərə daha çox diqqət etməsi lazımdır.

KAINATIN FƏXRİ

səllallahu əleyhi və səlləm

Eziz Peyğəmbərimiz (s.ə.s)-in böyüklüyü, Allah qatındakı dəyəri, bu kainatda yaşayan hər bir varlıq üçün daşıdığı əhəmiyyət haqqında doğru məlumat sahibi ola bilmək üçün Qurani-Kərimin şahidliyinə müraciət etməliyik. Ən son ilahi kitabı diqqətlə incələyən hərkəs, birçoxayədə Allah-Təalanın onu bizə fərqli xüsusiyyətləri ilə tanıtdığını görər; önəmini qavrayar və nəticədə bütün kainatın ona təşəkkür borcu olduğunu anlayar. Haqq Təalanın Rəsulullah (s.ə.s)-dən Qurani-Kərimdə necə bəhs etdiyi, onu bizə necə tanıtdığı, Peyğəmbərimizin də bu ayələri necə açıqladığı xüsus onu sevənlər üçün çox əziz və zövqlü bir mövzudur. Bir neçə söhbəti əhatə edəcək qədər geniş olan bu mövzunu əzziz oxucuların dərin bir həvəs və diqqətlə oxuyacaqlarını ümid edirəm.

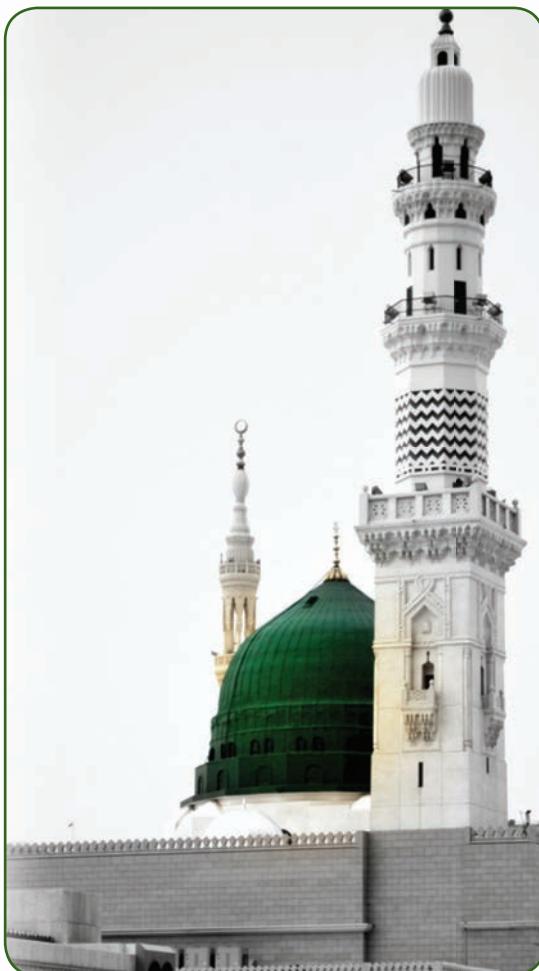
Rəsuli-Əkrəmin ulu babası Hz. İbrahim (ə.s) oğlu Hz. İsmail (ə.s) ilə birlikdə Kəbəni inşa etdikdən sonra orada doğulub böyükəcək nəvələri üçün belə dua etmişdi:

“Ey Rəbbimiz! Onların (nəslimizin) içərisindən özlərinə elə bir peyğəmbər göndər ki, Sənin ayələrini (hökmlərini) onlara oxusun, (Sən göndərən) Kitabı (Qurani) və (oradakı) hikməti onlara öyrətsin, onları (günahlardan, şirkdən) təmizləsin!” (əl-Bəqərə, 129)

Ən əhəmiyyətli vəzifəsi Qurani-Kərimi təfsir etmək olan Peyğəmbər (s.ə.s) Hz. İbrahimin bu niyazındaki “bir peyğəmbər”in kim olduğunu açıqlayaraq “mən İbrahimində duasıyam” buyurmaqdadır (Müsənəd IV 127-28, V 262). Rəsulullahın şəxsində qullarına bir nəzakət dərsi öyrədən Uca Rəbbimiz Peyğəmbərimizə belə demişdir sanki:

“Hələ sən dünyaya gəlmədən əvvəl qulum İbrahim sənin üçün necə dua

etmişdisə, sən və sənin varlığınla şərəf-lənən ümmətin də ona dua etməlisiniz. Biz bu səbəblə namazlarımızda Əziz Peyğəmbərimizdən öyrəndiyimiz şəkildə “Allahummə salli” və “Allahummə bərik” dualarını oxuyarkən, “kəmə salleytə alə İbrahimə və alə əli İbrahim”, “kəmə bəraktə alə İbrahimə və alə əli İbrahim” deyə Hz. İbrahimə dua edirik. Hər kəsin bildiyi kimi, peyğəmbərlərə iman edərkən onların arasında heç bir ayrı-seçkilik etmərik; peyğəmbər olma baxımından hamisinin bərabər olduğuna inanırıq. Daha doğrusu əvvəlcə öz peyğəmbərimizə iman edər, sonra da digər peyğəmbərlərin Allah tə-

rəfindən göndərildiyini qəbul edərik. (əl-Bəqərə, 136-285) Bununla bərabər “**Biz peyğəmbərlərin bir qismini bir qisminə üstün qıldıq**” (əl-Bəqərə 253, əl-İsra, 21-55) ayeyi-kərimələrinə baxaraq Allah-Təalanın onların hər birinə bir üstünlük verdiyinə “bəzisinə bir çox dərəcələr ehsan etmək surətiylə daha yüksəklərə çıxardığına” və peyğəmbərimiz Məhəmməd (s.ə.s)-i hamisindən üstün qıldığına inanırıq. Bunu nəyə dayanaraq söylədiyimizi soruşanlara da bu dəllillərimizi sıralaya bilərik:

1. Kainatın Rəbbi Peyğəmbərimiz -səlləllahu əleyhi və səlləm-ə “**Biz səni bütün kainata rəhmət olaraq göndərdik**” (əl-Ənbiya, 107) buyurmaqdadır. Kainata rəhmət olaraq göndərilən birinin bütün kainatdan, dolayısıyla da bütün peyğəmbərlərdən üstün olması, hər kəsin tərəddüt etmədən qəbul edəcəyi bir həqiqətdir. Onun peyğəmbərliyi bütün varlıqlara Allahın bir rəhmətidir.

2. Allah-Təala Rəsuli-Əkrəminə səslənərək “**biz sənin şanını və ad-sanını yüksəlt dik**” (əl-İnşirah 4) buyurur. Bütün müsəlmanlar onun adını Allahın adıyla birlikdə anmaqdadırlar. Başqa bir ifadə ilə Allah anıl-dıqca Rəsulullah da anılmaqdə və beləcə onun şanı və ad-sanı, yuxarıdakı ayədə bildirildiyi kimi yüksəldilmiş olmaqdadır.

3. Haqq-Təala Rəsuluna itaəti özünə itatlı birlikdə tövsiyə edərək qullarına “**Allah və Rəsuluna itaət edin**” buyurmaqdada (Ali-İmran 32,132; əl-Ənfal 1, 20, 46; əl-Mücadələ 13); ona tabe olmayı özünə tabe sayaraq “**Ey iman gətirənlər! Sizləri həyat verəcək şeylərə (imana, haqqə) dəvət etdiyi zaman**

Ən son ilahi kitabı diqqətlə incələyən hər kəs, bir çox ayədə Allah-Təalanın onu biza fərqli xüsusiyətləri ilə tanıtdığını görər; önəmini qavrayar və nəticədə bütün kainatın ona təşəkkür borcu olduğunu anlayar.

Allahın və Onun Peyğəmbərinin dəvətini qəbul edin” buyurmaqdə (əl-Ənfal 24); Ona biəti özünə biətlə bir tutaraq “**sənə biət edənlər bilməlidirlər ki, Allaha biət etməktədirler**” buyurmaqdə (əl-Fəth 10) və onun rızasını qazanmağı öz rızasını qazanmaqla eyni tutaraq “**əgər mömindirlərsə, Allahı və Rəsulunu razı etmələri daha doğrudur**” buyurmaqdadır (ət-Tövbə 62).

4. Qurani-Kərimdə onun ümmətinin digər ümmətlərdən daha üstün olduğu bildirilərək “**siz insanların yaxşılığı üçün ortaya çıxarılmış ən xeyirli ümmətsiniz**” buyurulmaqdadır. (Ali-İmran 110) Ümməti digər ümmətlərdən daha xeyirli olan bir peyğəmbərin, digər peyğəmbərlərdən daha xeyirli olması təbii bir nəticədir. Onun digər peyğəmbərlər kimi sadəcə bir qövmə, millətə deyil, qiyamətə qədər geləcək bütün millətlərə, insanlara göndərildiyi; sadəcə insanların deyil, insanlarla birlikdə cincərin də peyğəmbəri olduğu, ona görə də ümmətinin sayının digər peyğəmbərlərin ümmətləri ilə qiyas edilə bilməyəcək qədər çoxaldığı diqqətə alınsa, Fəxri-Kainat (s.ə.s)-in böyüküyü daha asan anlaşılır. Ümmətinin çoxluğu səbəbile Rəsulullahın qazandığı üstünlüklərdən biri də ümmətinin onun haqqında etdiyi duanın və ruhuna hədiyyə etdiyi salətu-salamın heç bir peyğəmbərə edilən dualarla qiyas edilə bilməyəcək qədər çox olmasıdır.

5. Varlığı ilə kainatın iftixar etdiyi Rəsulullah (s.ə.s) qiyamət gündündə bütün insanlara necə şəfaət edəcəyini bir hədisi-şərifində bu sözlərlə ifadə edir:

“*Qiyamət gündündə Adəm oğlunun sərvəri mən olacağam, amma bununla qürurlanmiram. Əlimdə həmd bayraqı (livaul-həmd) olacaq; bununla da iftixar etmirəm. Hz. Adəm də aralarında olmaq üzrə bütün peyğəmbərlər bayraqının altında toplanacaq. Öldüktən sonra ilk dirildiləcək kimə mən olacağam; bununla da təkəbbürlənmirəm. Cənənətə ilk dəfə mən girəcəyəm. Bununla da qürrurlanmiram*” (Tirmizi Təfsir 18; İbn Məcə Zöhd 37; Müsnəd I 281, 295, III 2, 144).

İLAHİ ƏXLAQI YAŞAMAQ -2-

B undan əvvəlki yazımızda, gerçək bir mömin üçün, istedad və taqəti ölçüsündə Haqq-Təalanın cəmali sifətləriylə vəsflənmənin əhəmiyyətini ifadə etmiş və o sifətlərdən bəzilərinə dair izahlar vermişdik. Bu yazımızda da, digər bəzi cəmali sifətlərdən bəhslə mövzumuza davam edəcəyik:

əl-VƏDUD...

Rəbbimizin əl-Vədud adı, "çox sevən" və "çox sevilən" mənalarına gelir. Haqq-Təala kainatı məhəbbət səbəbiylə yaradmışdır. Əgər kainatda bu ilahi sifətin təcəllilərindən bir nəsib olmasaydı, kimsə kimsəni sevə bilməz; heç bir ana öz balasına baxa bilməzdi. Rəbbimiz, sonsuz rəhmətinin bir əsəri olaraq məxluqatını məhəbbət bağıyla bir-birinə birləşdirmişdir. Belə ki, bir hədisi-şərifdə bildirildiyi kimi Haqq-Təala rəhmətinin yüzdə birini yer üzünə endirmişdir. Bir madyanın süd əmizdirkən balasına əziyyət verməmək üçün

*Əsasən ilahi riza ölçüləri içində
yaşanan məcazi məhəbbətlər də
həqiqi məhəbbətə bir pillədir,
qəlbin istedadını artırın tətbiqatlar
mahiyətindədir. Leyli ilə Məcnun
arasındaki məhəbbət macərası
bunun bariz bir misalıdır.*

ayağını yuxarı qaldırması belə, bu yüzdə birləş ilahi rəhmətdəndir.¹

Elə buna görə də yaradılmış varlıqlarda-ki bütün rəhmət nümunələrinin mütləq mənbəyi Haqq-Təaladır. Bu gözəl bax-lığımızda kainatda ilahi məhəbbətin əsəri olan saysız təcəllilərlə qarşılaşarıq. Görünüşləriylə tüklər ürpərdən ilanların balalarını müşfiq baxışlarıyla böyütməsi; əqrəblərin öz balalarını belində daşması; ən vəhi heyvanlarının belə yerinə görə əngin bir məhəbbət qucağı halına gələ bilməsi şübhəsiz ki, Uca Yaradıcımızın "əl-Vədud" sifətindən bir təcəllidir.

Həmçinin ilahi məhəbbət bərəkətiylədir ki, Rəbbimiz saleh qullarını sevər, sevdiyi qullarını da nəsibli könüllərə sevdirər. Onların həyatlarını fani ömürlərindən sonra da (hikməti nəsihətləri və ibrətli heka-yələriylə) könüllərdə davam etdirər.

Məhəbbətullah təcəllilərinə nail olan bir qulbaşda Haqq-Təalanı və Ona yaxınlığı nisbətində hər varlığı könlündəki məhəbbət dairəsinin içində yerləşdirər. Lakin mömin Rəbbinə olan sevgisini fanilərə bəslənən sevgi və bağlılıqların üstünə çıxarmadıqca kamil bir imana çata bilməz. Çünkü ayeyikərimədə:

*"...İman gətirənlərin Allaha məhəbbəti
ti daha qüvvətlidir..."* (əl-Bəqərə, 165) bu-
yurulur.

Bu səbəblə insan oğlu ürəyindəki övlad, ata-ana, qardaş və yar sevgiləri kimi

bəşəri, lakin qanuni sevgiləri layiq olduğu səviyyədə tutmalıdır. Əks halda bunlar bir nemət olmaqdan çıxıb “fitnə” halına gələrək qəlbləri fəsada uğradar.

Ata-ana, ər-arvad, övlad və sahib olduğumuz imkanlar Haqq-Təalanın biz qullarına böyük lütfəridir. Lakin bütün bunlara bəslənən sevgilər Haqq üçün və Haqq yolunda olmalıdır. Çünkü könlünü fanilərin müvəqqəti gözəlliklərinə əsir edənlər bütün gözəlliklərin mənbəyi olan ilahi məhəbbətdən məhrum qalarlar.

Məhəbbət və onun şiddətlənərək bütün varlığı əhatə etməsi demək olan eşqin həqiqisi və məcazisi vardır. Həqiqisi, Allah məhəbbətindən ibarətdir və Haqqə vüsət yolu nənə böyük sərmayəsidir. Məcazisi isə, məxluqatdan birinə məhəbbət və bağlılıqdır. Əsasən ilahi riza ölçüləri içində yaşanan məcazi məhəbbətlər də həqiqi məhəbbətə bir pillədir, qəlbini istedadını artırın tətbiqatlar məhiyyətindədir. Leyli ilə Məcnun arasındaki məhəbbət macərası bunun bariz bir misalıdır.

Əgər Məcnunun könlü Leyliyə bağlı qalsayıdı, Leyli onun üçün bir büt olacaqdı. Lakin Leyli Məcnun üçün müvəqqəti bir rol oynadı. Məcnunun qəlbini ilahi eşqə müxatəb ola biləcək bir səviyyəyə gətirdikdən sonra Leyli gözəndə düşdü. Məcnun Leylidən yola çıxdığı halda orada qalmayıb qəlbini Mövlaya yönəltmə qətiyyətini göstərərək Haqq aşiqi oldu. Digər bütün fani və nisbi əlaqələrdən azad oldu. Beləcə, sevdiyindən başqa bir şey görməz və düşünməz oldu. Çünkü ilahi məhəbbətin mənəvi ləzzəti qarşısında bütün dünyəvi zövq və ləzzətlər onun nəzərində dəyərini itirdi.

Məhz ilahi məhəbbət ilə məst olan kəs fani cazibələrin əsarətindən və insanların əlindəkilərə həsəd etməkdən xilas olar. Beləcə, kamala və ülvə amala çatar. Bu da saf

eşq, ilahi məhəbbətdir.

Xülasə, bütün məhəbbətlər yönəldiyi varlığın Haqq qatındakı dəyəri nisbətində keçərli və qiymətlidir. Yetər ki, məcazi məhəbbətlər qəlb üçün son dayanacaq olma xüsraniyla nəticələnməsin! Əsl təhlükə məhəbbətə layiq olmayana yaxınlıq və iltifat göstərməkdir. Çünkü hər insan həyatda məhəbbət bəslədiyi varlığın buna ləyaqəti nisbətində bir səviyyə qazanar. İnsanın mənənə yüksəlib-alçalmasında məhəbbət qədər, onun ziddi olan xüsumətin yerində istifadə edilməsi də çox mühüm bir təsirə malikdir. Məhəbbəti layiqinə, xüsuməti də

haqq edənə yönəldə bilmək, sahibini abad edərkən, bunun əksinə, məhəbbəti layiq olmayana, xüsuməti isə haqq etməyənə yönəltmək də insanı bu rəftarindəki şiddəti qədər alçaldar.

Bu barədə Peyğəmbərimizin ﷺ emisi haqqında nazil olan:

“Əbu Ləhəbin əlləri qurusun, qurudu da!” (əl-Məsəd, 1) ayəsinin verdiyi mesaj haqq edənə qarşı nifrət ilə də imanımızı kamala çatdırıbmamızın zəruri olduğunu göstərir.

Fitri olan sevmə meylini məhəbbətin mənəbəyinə və ona ən layiq olan Haqq-Təalaya həsr edib bu neməti başqa ünvanlarda ziyan etməkdən çəkinməyin zərurəti digər bir ayeyi-kərimədə də belə bəyan edilir:

“(Ya Rəsulum!) De: “**Əgər atalarınız, oğullarınız, qardaşlarınız, övrətləriniz, qəbiləiniz** (qohumlarınız), **qazandığınız məllər, kasad olmasından qorxduğunuz ticarət, xoşunuza gələn məskənlər sizə Allahdan, Onun Peyğəmbərindən və Allah yolunda cihaddan daha əzizdirsinə, Allahın əmri (əzabı) gəlincəyə qədər gözləyin. Allah fasiqləri doğru yola yönəltməz!**” (ət-Tövbə, 24)

Necə xoşbəxtidir o möminlər ki, Allah və Rəsulunun məhəbbətini hər şeyin üstündə

tutar və yabanı bağçaların saxta çicəklərinə aldanmazlar!..

Əl-AFUV...

Rəbbimizin cəmali əsmasından biri də əl-Afuv adıdır. Haqq-Təala çox bağışlayıcıdır. Kamil möminlər də “Bağışlaya bilməyən, bağışlanmaz” düsturuna görə ilahi əfvə layiq ola bilmək üçün Allahın qullarına qarşı çox bağışlayıcı olarlar. Çünkü şəxsinə edilən haqsızlıqları sanki “yox” hökmündə görərək könlündə ən kiçik bir qəzəb və inciklik duymayan bağışlamağı qabiliyyət halına gətirə bilmək; qəlbi kamilliyin şah əsəridir, ən böyük mənəvi qəhrəmanlıqdır.

Hallaci Mənsur onu anlaya bilməyənlər tərəfindən daşanarkən:

“Ya Rəbbi! Məndən əvvəl məni daşlayanları bağışla!” deyə niyaz etdi. Çünkü o, əxlaqın nə olduğunu soruşanlara:

“Əxlaq Haqqı düşünərək xalqın əza və cəfəsinə fikir verməmkür.” deyə biləcək bir könül üfüqünə sahib idi.

Həmçinin Haqq dostlarından Sami Əfəndi həzrətləri Darul-Fünunun Hüquq Fakültəsini yeni bitirmişti. Onun gözəl halını və tərtəmiz qəlbini çox bəyənən bir Haqq dostu:

“- Övladım, bu təhsil də gözəldir, ancaq sən əsl təhsili tamamlamağa çalış! Səni irfan məktəbinə yazaq, orada da könül elmlərini və axırət sirlərini öyrən!..” -dedi. Sonra da əlavə etdi:

“-Övladım, o məktəbdə necə təhsil verirlər, nə öyrədirlər bilmirəm. Ancaq bildiyim bir şey var ki, bu təhsilin ilk dərsi incitməmək, son dərsi də inciməməkdir...”

Kimsəni incitməmək nə qədər çətin olsa da, yenə insanın öz əlindədir. Lakin heç kimdən inciməmək demək olar ki, qeyri-mümkündür. Bunun üçün insanın şəxsinə qarşı edilən əziyyətləri sinəyə çəkib susması lazımdır. Bu böyük bir qabiliyyətdir.

kib susması lazımdır. Bu böyük bir qabiliyyətdir. Lakin əsl qabiliyyət, qəlbi də susdura bilməkdir. Çünkü dili susdurmaq iradəylə mümkünür, lakin qəlbədə iradə yoxdur; o, yenə içün-için danışib sizlanmağa davam edər. Qəlbə hakim ola bilmək çox böyük bir mənəvi kamillik və qətiyyət istər. Bu səbəbdən inciməmək; din qardaşının əza və cəfəsinə unudub ona qarşı soyuqluğu dəfə edə bilmək, qəlbi yüksək bir təqva ilə susdura bilmək məharətidir. Bu səbəblə də incitməmək mənəvi yolun başlangıcı isə, inciməmək nəhayəti sayılmışdır.

Bu barədə Həzrət Yusifin sərgilədiyi fəzilət çox ibretlidir: Yusifi ﷺ qısqanaraq quyuya atmış olan qardaşları yaşıanan bir çox təcəllinin ardından, onun yüksək fəzilətini qəbul edib; “Sən Yusifsən, Allah səni həqiqətən bizdən üstün etmişdir.” dedilər. Yusif ﷺ isə qəlbində açılan dərin yaraların üzərinə sanki bir örtü ataraq; “Bu gün keçmişə başa qaxmaq yoxdur...” dedi. Ardından da onların xəcalətli könüllərini təselli mahiyyətində; “Allah mərhəmətlilərin ən mərhəmətlisidir!” buyurdu.

Ayrıca, kamil möminlər özlərini incidən bir hadisə qarşısında əvvəlcə o rəftarı haqq edib etmədikləri yolunda bir nəfs hesabatına yönələrlər. Beləcə, məruz qaldıqları cəfalardan da mənən istifadə imkanı əldə edərlər.

Vaxtilə avaralıqdan imtina edib saleh bir həyata dönən biri, dükanında çalışarkən, oraya gələn hirsli bir adam onu sorğu-sual etmədən faciəvi şəkildə döyüb yaralamışdı. Bu köhnə avara nə bir cavab vermiş, nə də bir etiraz səsi yüksəltmişdi. Hirsli adam dükəndən çıxıb getdikdən bir saat sonra geri gələrək bu adamı səhvən, başqası zənn edərək döydüyü söyləyib üzr istəmiş, o isə:

“-Xeyr, bu işdə bir səhv yoxdur. Mən buna

layiq idim. Çünkü vaxtilə indi sənin etdiyin kimi bir çox günahsız insanı bəhanələrlə döymüşdüm. Sənin bu rəftarın mənim layiq olduğum bir iş idi. Axırətdə səndən alacağım haqqı, o haqsız yerə döydüyüm insanlara verəcəyəm.” demişdir.²

İşin bir başqa tərəfi də vardır: Hər müsibət onu haqq etmə səbəbiylə başa gəlməz. Bəzən də bir fərd məzlamluqla taclanmaq, səbir nəticəsində dərəcə əldə etmək və mükafatlandırılmaq üzrə bir müsibətə məruz qalar. Əgər müsibətlər həmişə haqq etmə səbəbiylə olsaydı, insanlar məcburən yaxşı olar və peyğəmbərlərin başına da heç bir müsibət gəlməzdi.

Halbuki bəşər tarixində ən böyük müsibətlərə məruz qalanlar ənbiya silsiləsidir. Üstəlik onların məsumiyyət sifəti vardır.

Düşünmək lazımdır ki, bu gün Allahın qullarını bağışlamaq iradəsini göstərə bilməyən, mənfəətpərəst, egoist və iflic bir ruh, sabah ilahi hüzurda hansı üzlə əfv diləyə bilər?! Bağışlaya bilməmək xəstəliyi insanın öz qəflətindən qaynaqlanır. Çünkü əfvin əsl sahibi Haqq-Təaladır. Möminlər də könüllərindəki Allah məhəbbəti nisbətində bağışlaya bilərlər. Elə buna görədir ki, şəxsi məsələlərdə bağışlama fəzilətini göstərə bilməyib kin və intiqam güdmək kamil möminlərə əsla yaraşmaz. Möminə yaraşan qüsurlu insana qarşı qəzəb yerinə mərhəmət duyusuya dolu olmaqdır. Günahkara sürükləndiyi günaha görə acıma hissiylə baxmaq imanda kamala çatmağın bir ifadəsidir. Çünkü kamil möminlər qüsür işləyən bir möminə qarşı (o qüsür özlərinə qarşı işlənmiş olsa belə) bir həkimin xəstəsinə rəftarı kimi bir rəftar nümayiş etdirərlər. Heç bir həkim xəstəsinə tutulduğu xəstəlikdə şəxsi bir qüsuru olsa belə hirslenməz. Özünü xəstəsinə şəfa verməklə mükəlləf bilər. Bu

əxlaq ilə yaşayan Haqq dostları da günaha olan nifrəti günahkara aid etməzlər. Onları yaralı bir quş kimi qəbul edərək könül sarayında irşad və islah səyi içində olarlar.

Belə ki, Sehli-Tüsteridən əxlaq haqda soruşduqlarında belə buyurmuşdur:

“*Əxlaqın ən kiçik dərəcəsi; əziyyətə dözzərək intiqam güdməmək, zalima belə mərhəmət edib onun üçün istigfər etmək və ona acımaqdır.*” (Ehya, III, 163)

Ənəs bin Malikin nəql etdiyi bu hadisə də belə bir könül səviyyəsinə sahib olmuşqan qulu cənnət yolçusu edəcəyini nə gözəl bəyan edir:

Rəsuli-Əkrəm ilə birgə oturduq. Buyurdu ki:

“*İndi yanınızda cənnətlik bir adam gələcəkdir.*”

Bir də baxdıq ki, dəstəməz suyu saqqalından damlayan və ayaqqabılardan sol əlinə almış ənsardan bir adam gəlib çıxdı. Ertəsi gün Rəsuli-Əkrəm yenə əvvəlki kimi söylədi. Bu adam yenə əvvəlki kimi gəlib çıxdı. Üçüncü gün olunca Rəsuli-Əkrəm yenə eyni sözü təkrar etdi

və yenə həmin adam ilk haliylə gəldi. Rəsuli-Əkrəm qalxınca Abdullah bin Amr həmin adamı izlədi və ona:

“- Mən atamla münaqış etdim, üç gün onun yanına getməyəcəyimə and içdim. Bu zaman ərzində məni evində qonaq edərsənmi?” -dedi. Adam da qəbul etdi.

Daha sonra olanları Abdullah bin Amr belə nəql edir:

“- Üç gecəni onunla bir yerdə keçirdik. Lakin gecə boyunca uzun-uzadı ibadət etdiyini görmədim. Ancaq sübhə qədər bəzən oyanıb zikr edir və təkbir gətirirdi. Onun xeyirdən başqa bir şey söylədiyini də eşitmədim. Üç gün keçincə onun əməli mənə qeyri-adi bir əməl kimi gəlmədiyinə görə dedim ki:

“- Ey Allahın qulu! Atamla aramda bir

ixtilaf yoxdur. Lakin Rəsuli- Əkrəmin sənin üçün üç dəfə: “*İndi yanınıza cənnətlik bir adam gələcəkdir.*” buyurduğunu eşitdim. Hər üçündə də sən gəlib çıxdın. Nə kimi əməller işlədiyini öyrənmək üçün sənin yanında qalmaq və səndən nümunə götürmək istədim. Lakin sənin elə də böyük bir əməl işlədiyini görmədim. Səni Rəsulullahın söylədiyi mərtəbəyə çatdırın əməl nədir?”

Həmin şəxs:

“-Bu gördüyündən başqası deyil.” -dedi.

Lakin mən ayrılməq üçün icazə istədikdə dedi ki:

“-Bəli, mənim əməlim, sənin gördüyündən başqası deyil. Ancaq mən müsəlmanlardan heç kimə qarşı qəlbimdə ən kiçik bir kin tutmaram və Allahın verdiyi hər hansı bir nemət və xeyirdən ötəri də kimsəyə əsla həsəd etmərəm.”

Bunun müqabilində:

“-Məhz səni o dərəcəyə çatdırın bu halındır.” -dedim.” (Əhməd, III, 166)

Aşağıdakı qissə də bağışlaya bilmə əxlaqının ucalığını nə gözəl ifadə edir:

Ahnəf bin Kaysdan soruşdular:

“- Gözəl əxlaqı kimdən öyrəndin?” O da:

“- Kays bin Asimdən öyrəndim.” -dedi. Ondan soruşanda ki:

“- Bu şəxs necə bir əxlaqa sahib idi?” Belə izahat verdi:

“- Bu şəxs bir gün evində oturarkən cariyələrindən biri əlində dəmir şış və şişdə kabab olduğu halda yanına gəldi. Bir-dən şış cariyənin əlindən düşərək kiçik oğulunun başına dəydi və usaq oldu. Bu vəziyyət qarşısında cariyə dəhşətə qapıldı, pərişan oldu və sanki əridi. Lakin o şəxs belə bir anda da hiddətlənib onu danlaməq yerinə cariyəyə: “Kədərlənmə, ilahi təqdir

beləymış, sənin bir qəsdin olmadığı üçün bir günahın da yoxdur, sənin bu vicdan ürpərişinə görə mən də səni azad etdim.” demişdir.” (Ehya, III, 164)

Digər tərəfdən, bağışlaya-bağışlaya ilahi əfvə layiq olmaq əzmi içində olan bir mömin peşman olub ondan üzr istəyənlərin üzrünü qəbul etmək surətiylə də; Təvvab olan, yəni tövbələri qəbul edən Rəbbinin əxlaqından hissə alacağını unutmamalıdır.

əl-HƏLİM...

Əsmayı-ilahiyyədən biri də əl-Həlimdir. Rəbbimiz helm sahibidir, qullarına son

dərəcə müləyim davranışlar, onların səhv və qüsurlarına qarşı dərhal qəzəblənmək yerinə böyük bir səbir və dö-züm göstərər. Həmçinin Rəbbimiz bu əxlaqının qulları tərəfindən sərgilənməsindən də razı olar. Belə ki, Rəsulullah ﷺ Abdulkays oğullarından Eşəccə xıtabən:

“Səndə Allahın sevdiyi iki xüsusiyyət vardır: Helm (yumşaq xasiyyət) və təənni (yəni ölçülü olmaq).” buyurmuşdur. (Muslim, İman, 25, 26)

Helmin ziddi olan sərtlik və kobudluq insanları incidən, qorxub nifrət etmələrinə və uzaqlaşmalarına gətirib çıxaran pis bir xasiyyətdir. Bu səbəblə helm peyğəmbərlərin sıfətlərindən biridir. Belə ki, bu xüsusu kitablarından öyrənən bəzi yəhudü alimləri Peyğəmbərimizin helm sıfətini təcrübə etmişlər, Ondakı helm dər-yasının genişliyini qavrayınca da imana gəlmişlər.

Allah-Təala buyurur:

“(Ya Rəsulum!) Allahın mərhəməti səbəbinə sən onlarla yumşaq rəftar etdin. Əgər qaba, sərt ürəkli olsaydın, əlbəttə, onlar sənin ətrafindan dağlıb gedərdilər. Artıq sən onları əfv et, onlar üçün (Allah-dan) bağışlanmaq dilə...” (Ali-İmran, 159)

Allah Rəsulu ﷺ insan nəslinin ən mü-

layımı idi. Buna görə insanlarla rəftarında daim asanlığı seçər, çətinliyə, hirs və qəzəbə yer verməzdi. Haqqın tapdanması xaricində hirslənməz, şəxsinə qarşı işlənən qüsurları asanca bağışlayardı. Nə qədər kobud bir rəftara məruz qalsa da nəzakətini pozmaz, özünə pislik edənlərə belə gözəlliklə rəftar edərdi.

Logman Həkim belə deyir:

“Övladım! Üç şey, üç şeylə bilinər: Helm qəzəb anında; şücaət hərb meydanında; qardaşlıq isə ehtiyac anında.”

Bu səbəbdən helm əxlaqının ən çox yaxanması lazım olan zamanlar insanın hirs və hiddətə qapıldığı, ağlin yerini hissin aldığı nəzakətli anlardır. Belə bir anda nəfsinə hakim ola bilmək mənəvi bir kamillik istər. Belə ki, Peyğəmbərimiz ﷺ də:

“İgid dediyin, güləşdə rəqibini mağlub edən kimsə deyil; əsl igid, əsəbiləşdiyi zaman hirsini mağlub edən adamdır.” buyurmuşdur. (Buxari, Ədəb, 76; Müslim, Birr, 107, 108)

Həmçinin Peyğəmbərimiz ﷺ yeni müsəlman olan, dinin ədəb və nəzakətini kifayət qədər öyrənmə fürsəti tapa bilmə-yənlərə qarşı da daim həlim və döyümlü davranışmışdır. İndi verəcəyimiz misal buna bir nümunədir:

Bir bədəvi Məscidi-Nəbəviyə bövl etmişdi. Səhabələr dərhal onu danlamağa başladılar. Bunun müqabilində Həzrət Peyğəmbər ﷺ:

“-Adamı rahat buraxın. Bövl etdiyi yerə də bir vedrə su töküñ. Siz asanlıq göstərmək üçün göndərildiniz, çətinlik çıxarmaq üçün deyil.” buyurdu. (Buxari, Vudu, 58, Ədəb, 80)

Tabiunun böyüklerindən İmam Şabi onu təhqir edən fasiq bir şəxsə hirslənmək yerule:

“- Dediklərin doğru isə, Allah məni bağışlasın! Əgər yalan deyirsənsə, Allah səni

bağışlasın!” şəklində cavab verərək helm əxlaqının müstəsna bir təzahürünü nümayış etdirmişdir.

Xülasə; mərhəmət, şəfqət və məhəbbət kimi gözəl xüsusiyyətlərin nəticəsi olan helm və dözüm Haqq-Təalanın əmri və Peyğəmbərimizin təbii davranışıdır. Allah Rəsulu ﷺ belə buyurmuşdur:

“Rifqdən (yumşaq xasiyyətlilikdən) nəsibi olana, xeyirdən də nəsib verilmişdir. Rifqdən nəsibi olmayan da xeyirdən məhrum qılınmışdır.” (Tirmizi, Birr, 67/2013)

Bununla birlikdə bütün xüsusiyyətlər kimi helm və dözümün də bir ölçüsü vardır. Yumşaq xasiyyəti olmaq adı ilə zülmə boyun əymək və ya ilahi əmrlərin tapdanmasına dözüm göstərmək əsla doğru deyil. Helmi-himari (uzunqulaq itaəti) deyilən belə bir davranış bədniyət insanların pislik etmə arzusunu və cəsarətini artıracağından, son dərəcə səhv hərəkətdir.

əs-SƏTTAR...

Rəbbimizin cəmali əsmasından biri də “əs-Səttar” adıdır. Qullarının gizli-ashkar bütün hallarına vaqif olan Rəbbimiz onların nə qədər ayıb və qüsurlarını örtər və bağışlayar. Beləcə onların hallarını islah edə bilmələri üçün fürsət verər. Çünkü ayıb və qüsurları ortaya çıxan birinin halını düzəldə bilməsi artıq çox çətindir.

Müsəlman təcəssüsündən şiddətələ çəkinməlidir. Yəni din qardaşının ortaya çıxmış ayıbını, qüsurunu araşdırılmamalıdır. Çünkü Haqq-Təala: “...(Bir-birinizin eyibini, sərrini) arayıb axtarmayın...” (əl-Hucurat, 12) buyuraraq bu çırkin davranışını qadağan etmişdir.

Adamın işlədiyi günahı bir fərasətmiş kimi izah etməsi də, pisliyin yayılması mənasını verər. Xüsusiş zamanımızda saxtakarlığı bir məharətmiş kimi göstərmək günahların yayılmasına xidmət edir ki, bu,

günahın işlənməsindən betərdir. Yəni çirkin davranışların cəmiyyətdə yayılıb zehinləri məşğul etməsi onların daha çox işlənmə təhlükəsini doğuracağı üçün daha böyük qəbahət sayılır. Haqq-Təala da pisliyin yayılmasını istəyənləri böyük bir əzabla təhdid edir. Bunun əksinə, işlədiyi bir günahı həya edərək gizləyən və ondan peşmanlıq duyan şəxsi "Səttar" olan Rəbbimizin qiymət gündündə rüsvay etməməsi ümidi edilir.

Digər tərəfdən düşünmək lazımdır ki, Rəbbimiz Səttar adı hörmətinə biz qullarının nə qədər günahlarını örtmüş və onları qəlbədə gizli qara nöqtələrə çevirmişdir. Bu da Onun sonsuz ucalığından, mərhəmət və lütfündəndir. Çünkü işlənən günahların əsəri qəlbədə deyil alında quru bir ləkə surətində zahir olsaydı, şübhəsiz ki, heç kimin bir başqasına baxacaq üzü olmazdı.

Unutmamaq lazımdır ki, könüllər nəzərgahi-ilahidir. Bir insan nə qədər qüsurlu olursa olsun, onun gizli qüsurlarını araşdırıb ortalığa tökmək, könlünü incidəcəyi kimi, Rəbbimizin də qəzəbini cəlb edər. İnsanların iffət və şərəfini alçaldan hallarını izah etmək və beləcə özünü üstün göstərməyə çalışmaq kimi bayağı davranışlar bu barədə qəflət edənlərin nə qədər xeyirli əməllərinin belə hədər olmasına səbəb olar.

Haqq-Təalanın xüsusilə məhşər günündə bizim ayıblarımızı örtməsini istəyiriksə, biz də bu gün Onun qullarının ayıblarını örtüb onların xəcalət içinde qalib təhqir edilmələrinə mane olmağa çalışmalıyıq. Bu həssaslığın iibrətamız bir nümunəsi də belədir:

Xatəmi Əsam həzrətləri zəif, dərdli və pərişan bir qadınla danışındı. Qadın böyük bir həyəcanla dərdini izah edərkən, ondan (qeyri-ixtiyari) çirkin bir səs çıxdı. Qadın xəcalətdən bir şam kimi əridi, əzildi, məhv oldu. Şeyx həzrətləri isə heç bir şey eşitməmiş və fərq etməmiş kimi böyük bir təmkinlə qadına baxdı və əlini qulağına apararaq:

"- Söylədiklərinizi eşitmirəm, çox ağır eşidirəm, yüksək səslə danışın, mümkün-dürsə qışqırın! Mən karam!" -dedi.

Qüsürünün gizli qaldığını zənn edən qadın bir anda yenidən həyata qayıtmış kimi sevindi.

Heç bir millətin davranışın ədəbində bir bənzəri görülməmiş olan bu nəzakəti Xatəm həzrətlərinə "Əsam / Kar" ləqəbini verdirdi. Çünkü bu hadisədən sonra da Xatəm həzrətləri o qadın eşidib xəcalətli olmasın deyə xalq arasında özünü kar kimi apardı. Ancaq qadının vəfatından sonra ətrafindakılara:

"- Artıq qulaqlarım eşidir; normal səslə danışa bilərsiniz!" -dedi.

İnsanların ayıb və qüsurlarını söyləməyin dində "qeybət" adıyla böyük günahlardan biri olaraq qəbul edilməsi də, bu hərəkətin ağırlığını göstərir. Üstəlik qeybət mövcud olan bir qüsürün deyilməsidir. Mövcud olmayanın deyilməsi isə, çox ağır bir cinayət olan "böhtan"dır.

Xülasə, ilahi əxlaqdan hissə alıb ruhunda gözəlcə həzm edə bilmək, möhtəşəm fəzilətlərə vəsilə olar. Lakin Haqq-Təalanın cəmali sıfətləri ancaq nəfsini təzkiyə, qəlbini də təsfiyə etmiş olan möminlərdə ən gözəl surətdə təcəlli edər. Bu səbəblə bir mömin iç aləmini bütün mənfiliklərdən təmizləyə bildiyi, yəni qəlbini Allahdan əzaqlaşdırın hər şeydən təmizləyə bildiyi nisbətdə ilahi əxlaqın saf bir aynası halına gələ bilər.

Burada bir neçə misalını verdiyimiz cəmali əşmanın hamısını əxlaqa əks etdirərək şəxsiyyət və xarakterin ayrılmaz bir parçası halına getirə bilmək Haqq'a dostluq iqliminə girişin ən böyük vizası mahiyyətindədir.

Haqq-Təala hər birimizi ilahi əxlaqın-dan hissə alaraq əbədi səadət bəraətini qazanan bəxtiyar qullarından etsin!

Amin!..

1. Bax: Buxari, Ədəb, 19; Müslim, Tövbə, 17.

2. Bax: Samiha Ayverdi, Mesih Paşa İmamı.

MÜDRİKLƏRDƏN ÖYÜDLƏR

1. Avamlıq mənfi və ya müsbət işarəsi olmayan bir keyfiyyətdir!
2. Kölğə yerdə sürünsə də heç vaxt ayaq altında qalmır. Ey ayaq altında qalanlar, heç olmasa öz kölgənizdən utanın!
3. Minnet qoyma! -deyən qiymət qoymağın bacarmalıdır!
4. Tərbiyə edilənin tərbiyəçiyə münasibəti, tərbiyəçinin tərbiyə edilənə münasibətinin güzgüsüdür!
5. Gözəl olmaq bir andırsa gözəlliyi duymaq bir ömürdür!
6. Dostluqda xəyanət olur, düşmənlikdə isə yox. Demək ki, düşmənlik hələ öz saflığını dostluğa nisbətən daha çox qoruyub!
7. İdarəçi qanunun insandan əhəmiyyətli olmadığını da düşənə biləndir.
8. Əxlaqi qanunla əvəz etsələr, buna qanunun ciyni dözməz!
9. Əməlin qədər elmin, əxlaqın qədər gözəlliyin var.
10. Hörmət ilə yaltaqlıq, insanın səhvini demək ilə onu tənqid etmək tamamən fərqli anlayışdır. Bunları qarşıdırmaq isə axmaqlıqdan betərdir.
11. Xoşbəxtliyi tapmaq üçün yox, xoşbəxtliyi paylaşmaq üçün seçilən insan həyat yolunda hər bir çətinlikdə bir xoşbəxtlik axtarmalıdır.
12. Zəifin gücü hökmardında, uşagın gücü ağlamağında, axmanın gücü susmağında, oğrunun gücü isə yalan danışmağındadır!
13. Yaxşı kürekənə rast gələn daha bir oğul tapır, pisini tapan isə qızını da itirir!
14. Yaxşı bacı və ya qardaş öz xoşbəxtliyini düşündüyüünün yarısı qədər digər bacı-qardaşının xoşbəxtliyini düşünsə həmin ailələrdə sevgi və hörmətdən başqa bir şey tapa bilməzsən.
15. Bir-birinə baxmaq yox, bir istiqamətə baxıb bir ömür yol gedə bilməkdir məhəbbət.
16. İnsanı bəyənmək üçün bircə dəqiqə kifayətdir. İnsanı anlamaq üçün bircə saat kifayətdir. İnsanı sevmək üçün bircə gün belə kifayətdir. Amma onu unutmağa bəzən bir ömür də yetmir.
17. Sevənlər həmişə bir-birlərini itirməmək üçün bacardıqlarından da çox edəcəklərinə söz verirlər. Amma ayrılıq anı gələndə onlar heç bacaracaqlarını da eləmirlər!
18. Qoyunluğu seçmişsənsə qurdluğu seçəndən inciməyə dəyməz!

CƏMIYYƏTLƏRİN ÇÖKÜŞÜNDƏ ETİQADSIZLIQ AMİLİ

Etihadın fərd və cəmiyyətdə böyük dəyişikliklərin meydana gəlməsində önəmli rolü vardır. Cəmiyyət əvvəlcə etiqadını dəyişdirir, dəyişən etiqad isə əmələ təsir edir və toplumu tamamilə dəyişdirir. Cəmiyyət doğru olmayan etiqada sahib olarsa, toplumun həyat tərzi və davranışları da doğru olmaz.

Quran inanmadıqları üçün tarixdən silinən cəmiyyətlərə misallar vermiş və bunun onları yox olmağa aparan əsas səbəb olduğunu bildirmişdir. Bir toplumu yox olmağa aparan bütün şeylərin təməlində inancsızlıq yatır.

Keçmiş cəmiyyətlərə peyğəmbərlər vətəsində lazımi xəbərdarlıqlar edildikdən sonra, onların yox olmalarına səbəb olan amilin inancsızlıq olduğunu bildiriən bir ayədə:

“Onlardan əvvəl məhv etdiyimiz heç bir məmləkət (əhli möcüzələrlə gəlmış peyğəmbərlərinə) iman gətirmədi. Bunnarmı iman gətirəcəklər?” (Əl-Ənbiya, 6) buyurulur. Buradan aydın olur ki, həlak olan bütün toplumların əsas xüsusiyyəti inancsızlıqdır.

Quranın bildirdiyinə görə bu toplum-

ların çöküş səbəbi öz materialist həyat görüşlərinə tərs düşən bütün mənəvi həqiqətlərə üz çevirmələri idi.

Tövhid əqidəsi bütün toplumlar üçün sosial inkişafın təməl faktorudur. Tövhid həqiqətini gözardı edən toplumlar bunun mənfi nəticələrini görmüşlər.

Quranda tövhidin ziddi olan əsas qavram şirkdir. Allah şirk toplumlarına peyğəmbərlər göndərərək onların şirkdən vaz keçmələrini və fitrətlərinə dönəmələrini istəmişdir. Ancaq peyğəmbərlərin dəvətini diqqətə almayaraq şirklərinə davam edən toplumlar onlara verilən müəyyən vaxtdan sonra böyük cəzalarla qarşılaşmışlar. Şirkin cəmiyyətdə məsuliyyətsizlik, ədalətsizlik, haqsızlıq, əxlaqi normaları heçə sayma kimi toplumu çökdürən bir çox pis davranışların yayılmasını da özü ilə gətirdiyi diqqətə alınsa, şirkə çöküş arasındakı əlaqə daha açıq şəkildə ortaya çıxar.

Təsir alimi Zəməxşəri, “**Məmləkətlərin əhalisi əməlisaleh olduğu halda Rəbbin onları haqsız yerə məhv etməz!**” (Hud, 117) ayəsində keçən zülm kəlməsinin şirk mənasına gəldiyini bildirdikdən sonra bir toplum şirk içində olsa belə,

YARƏB

*Quranda tövhidin ziddi olan
əsas qavram şirkdir. Allah şirk
toplumlarına peyğəmbərlər
göndərərək onların şirkdən
vaz keçmələrini və fitrətlərinə
dönmələrini istəmişdir. Ancaq
peyğəmbərlərin dəvətini diqqətə
almayaraq şirklərinə davam edən
toplumlar onlara verilən müəyyən
vaxtdan sonra böyük cəzalarla
qarşılaşmışlar.*

onlar “muslih”* olduqları müddətcə Allahın onları həlak etməyəcəyini söyləyir. Ona görə də bir toplum şirkin hansı növünə bulaşırsa bulaşın, muslih olduğu müddətcə o toplumu meydana gətirən fərdlərin Allaha şirk qoşmaları həlak olmaları üçün səbəb deyildir. (Zəməxşəri, Kəşşaf, II/239). Yəni toplum şirkə zülmü də qarışdırarsa o zaman o toplum həlak olmağa məhkumdur.

Digər bir ehtimala görə isə burada zülm Allahın cəzalandırması ilə əlaqədardır. Yəni insanlar dürüst olarlarsa, Allah zülm ilə (haqsız yerə) o cəmiyyəti həlak etməz. Çünkü yaxşı insanları həlak etmək züldür. Allah qullarına zülm etməz. Ancaq qullar öz zümləri səbəbiylə həlaka düşər olarlar. Rəşid Rzaya görə ayədəki zülm ilə şirk qəsd olunsa da burada belə bir məna var: Bir cəmiyyət, Şüeyb qövmü kimi ticarətə hiylə qarışdırmasa, Hud qövmü kimi haqsızlıq etməz, Lüt qövmü kimi iyrənc hərkətlərlə məşğul olmaz, dünya işlərində dürüst olar və adil davranışsara, sadəcə şirk qoşduqları üçün Allah onları həlak etməz. Çünkü gözəl davranışan insanları həlak etmək züldür. Amma şirklərinə, pis davranışları da əlavə olunarsa; Allaha ortaq qoşmaqla kifayələnməyib pis işlərə davam edər, zülm işləyərlərsə Allah onları həlak edər.

* Yaxşı iş görən

Rəhm eylə özün sən mənim övladıma, yarəb,
Rəhm eylə mənim naləmə, fəryadıma, yarəb.

Məhrum eləmə sən onu dünya işığından,
Sənsən pənahım, sən yetiş imdadıma, yarəb.

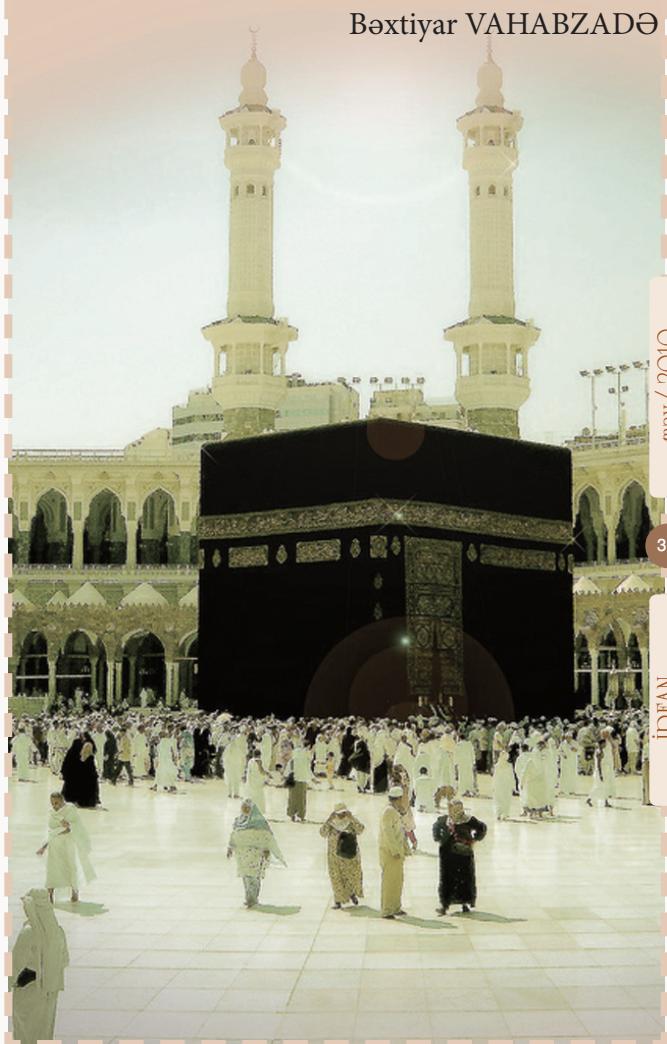
Səndən umuram, ummuşam hər dərdimə çarə,
Bu xisləti mən borcluyam öz zatıma, yarəb.

Şükr eyləmişəm mən ki, qədər-qismətə daim.
Döndərmə qədər-qisməti cəlladıma, yarəb.

Xoşbəxt qulunun Bəxtiyar adlanması səndən,
Uyğun elə sən taleyimi adıma, yarəb.

Rəhm eylə, özün sən mənim övladıma, yarəb,
Rəhm eylə mənim naləmə, fəryadıma, yarəb.

Bəxtiyar VAHABZADƏ

XALQIMIZIN MƏRHƏMƏT YADDAŞINDAN

Allah-Təala Qurani-Kərimdə belə buyurur: “Həqiqətən, iman gətirib yaxşı işlər görənlər üçün Rəhman (ürəklərdə) bir sevgi yaradacaq.” (Məryəm, 96)

Qışın soyuq nəfəsi torpağı və onun üzərində olan hər şeyi öz əhatəsinə alaraq dövranını sürdürməyə çalışırdı. Məhiyyətinə fanilik hökmü həkk edilmiş bir Adəm övladını axırət aləminə yenicə yola salmış qohumları da bu soyuq cərəyanın qəbri ağuşuna almasına sadəcə tamaşa etməkdə idilər. Bu tamaşanın dünyasını dəyişmişin taleyinə bir ah çəkərək tamamlamasına bir şey qalmamış qəbir üstünə yaxınlaşan və mərhumin qohumlarına tanış olmayan bir qocanın hərəkəti hamının

xüsusi diqqətinə səbəb oldu: Məzara yaxınlaşan qoca İslam adətinə uyğun dua ərməğanını vəfat edənin ruhuna bağışlaşdırıqdan sonra əyilərək heç kimin gözləmədiyi halda azacıq dikəldilmiş torpaq məzəri öpdü. Onun bu hərəkətindən heyrətə düşən insanlara tərəf yönələn qoca bunları söylədi: “- Elə bilməyin ki, mən bunu kiməsə yarınmaq məqsədilə etdim. Sadəcə burada yatan rəhmətliklə bağlı xatirəm məni könül xoşluğu ilə bu hərəkətə sövq etdi.”

Sovet hakimiyyəti illərində baş verən bu hadisənin əsas qəhrəmanları həmin qoca ilə məzarda əbədiyyətə qo-
vuşan bir Allah bəndəsi idi. Həmin Allah bəndəsi o dövrdə şəhərlərin birində hüquq mühafizə idarəsinin rəhbər vəzifəli şəxslərindən biri idi. Hamının xüsusi bir marağına tuş gələn qoca öz xatirələrini bu şəkildə anlatmağa başladı: “Sovet hakimiyyətinin bütün qadağalarına baxma-yaraq Allahın xüsusi bir lütfü ilə cümə namazlarını camaatla birgə məsciddə qılardıq. Hər bir müsəlman üçün xüsusi önəmi olan cümə günlərinin birində mən də hamı kimi məscidə doğru istiqamət götürmüştüm. Yol boyu addımlayarkən birdən bir nəfər mənə yaxınlaşaraq rəisin məni görmək istədiyini nəzərimə çatdırıcı. İlk növbədə bir az duruxdum,

çünkü hüquq mühafizə işçisinin mənimlə əlaqədar hansısa bir qanun pozuntusu haqqında məlumat sahib olmasını heç cürə ağlıma sığışdırıa bilmirdim. Fikir və düşüncələrimi özümə yoldaş edərək qeyri-ixtiyari rəisin oturduğu idarəyə tərəf yönəldim. İndi qəbri ətrafında da-yandığımız rəhmətlik məni təbəssümlə qarşılıdı və heç gözləmədiyim bir xahişlə mənə müraciət etdi: “- Bilirsənmi, bu yanxılarda bizim yerlərə bələd olmayan kimsəsiz bir qərib dünyasını dəyişib. Əgər sizin üçün zəhmət olmasa, bütün xərcini öz boynuma götürmək şərtilə onun islami ədəbə uyğun olaraq kəfənlənib torpağa tapşırılması işində mənə yardım göstərmənizi istəyirəm.” Bu sağlam və xeyirxah münasibət qarşısında: “Bütün varlığımla sizə kömək etməyə hazırlam!” sə-daları sanki digər insanlara da bir çağırış oldu. Həmin qəribin dəfn mərasiminə yiğilənlərin sayı isə onun qərib deyil, sanki adlı-sanlı bir şəxs olduğu qənaətini hamiya aşılımaqdı. Rəhmətliyin vəzifəli bir şəxs olmasına baxmayaraq insanlara, özü də bu yerlərə bələd olmayan qəribə qarşı bu cür insani münasibəti mənim bugünkü hörmət və ehtiramımın əsasını təşkil edir.”

Canımıza işləmiş soyuq qış havası kimi laqeydlik və mərhəmət hissələrinin olma-ması azarından qurtulmaq əlbəttə ki, hər birimizə yaraşacaq bir əxlaq olardı. Çünkü xalqımızın qan yaddaşı bu cür ədəb nü-munələri ilə olduqca zəngindir.

1941-1945-ci ildə və müharibədən son-raki çətin quruculuq illərində çekilən min bir əziyyətə baxmayaraq xalqımız nəinki mərhəmət hissələrinə biganə qalmış, əksinə bu istiqamətdə bu gün çoxlarımıza örnək olacaq şanlı bir həyat sürmüslər. O günlərin maddi və mənəvi çətinliklərinə baxmayaraq 5 nəfərlik yetimini bəslə-yərək böyüdən ananın hekayəsi də bir mərhəmət abidəsidir. Uşaqların keçimini

1941-1945-ci ildə və müharibədən sonraki çətin quruculuq illərində çekilən min bir əziyyətə baxmayaraq xalqımız nəinki mərhəmət hissələrinə biganə qalmış, əksinə bu istiqamətdə bu gün çoxlarımıza örnək olacaq şanlı bir həyat sürmüslər.

təmin etmək üçün soyuq qış aylarında uzaq məsafədə yerləşən çalışma məntəqəsi-nə piyada gedib-gələn, evə gəldikdə qar və buz səbəbilə paltaları suyun içində olan ananın titrəyişlərinə balalarının belə dözə bilmədikləri halda yenidən özünü toplayan və bulaq başına gedərək gə-tirdiyi suyu ocaqda isidərək hər gün ona əmanət edilmiş mal-qaraya isti halda içirən və bunu sərt iqlimi ilə seçilən ya-şadıqları bölgədə havalar istiləşənə qədər davam etdirən ananın fədakarlığına sə-bəb olan hissələrin adını yəqin ki, hamı bilir. Bölgələrinə gətirilən alman hərbi əsirlərinin olduqca acinacaqlı taleyinə biganə qalmayan ananın onları da imkani daxilində mütəmadi olaraq meyvəyə qo-naq etməsi bəşəri yaddaşlarda əsl islami mərifətin kök salmasına rəvac verən par-laq xatırələrdəndir.

Gördüyüümüz kimi məhz qəlblərdə özünə yuva qurmuş ilahi mərhəmət his-si zəmanənin bütün çətinliklərinə bax-mayaraq insanları daima xeyirxahlıq də-vət etmişdir. Qeyd edək ki, nəzərlərinizə çatdırıldığımdan əlavə daha neçə-neçə çoxlarına gizli qalan xatırələr qəlblərə yol tapmaq üçün öz növbəsini gözləyir. Unutmayaq ki, Allah-Təala Qurani-Kərimdə belə buyurur:

“O gün ki, nə mal-dövlət, nə də övlad bir fayda verə! Ancaq sağlam (təmiz, daxilində şəkk-şübhəyə, küfrə, şirkə və nifaqa yer olmayan) bir qəbləle Allahın hüzuruna gələn kimsədən başqa!” (Əş-Şüəra, 88-89)

CƏNNƏT XANIMLARININ SEYYİDƏSİ HƏZRƏT FATİMƏ (RA)

Fxlaqı, yüksək təqvası, daxili və xarici gözəlliyi ilə müsəlmanlara örnək olan qadınlardan biridə şübhəsiz ki, Həzrət Məhəmmədin (s.ə.s) qızı Fatimeyi-Zəhradır. Bunu təsdiqləyən Quran ayələri və hədislər mövcuddur. Məsələn: Həzrət Fatimə (r.a) ilə onun həyat yoldaşı Həzrət Əli (r.a) övladları Həsən (ə.s) və Hüseyn (ə.s) xəstələndiyi zaman, onların sağalacaqları təqdirdə oruc tutacaqlarını nəzir etmişdilər. Uşaqlar sağalandı Həzrət Fatimə (r.a) ilə Həzrət Əli (r.a) qapıllarına gələn yetim, miskin və əsirə bütün yeməklərini verərək üç gün ərzində tutduqları orucu iftarda yalnız su ilə açmışdilar. Onların bu təqdirəlayiq əməllərilə əlaqədar olaraq “əl-İnsan” surəsinin 7-9 ayələri nazil edilmişdir.

Hədislərin birində Fironun xanımı Asiyənin, İmrəninin qızı və Həzrət Əisanın (ə.s) anası Məryəmin, Həzrət Xədicənin (r.a) və Həzrət Fatimənin (r.a) yaşadıqları dövrəki qadınların ən üstünü olduqları, həmcinin, cənnətin yüksək dərəcəsilə şərəfləndiriləcəkləri haqqında Peyğəmbərin (s.ə.s) öz qızına bildirdiyi bəyan edilməkdədir (Buxari, Mənaqib 25;

Müslim, Fəzailüs-səhabə 97-99; İbn Macə, Cənaiz 64).

Əhli-Beyti sevib onlara hörmət bəsləməyin vacib olmasında bütün İslam alimləri həmfikirdirlər. Əhli-Beytdən xüsusilə Fatimeyi-Zəhranın (r.a) Rəsulullahın (s.ə.s) qəlbində müstəsna yeri var idi. Peğəmbərimiz (s.ə.s) övladlarından ən çox onu sevirdi. Fatimeyi-Zəhra (r.a) digər bacı-qardaşlarından özünəxas xüsusiyyətlərlə fərqlənirdi. Həzrət Məhəmmədin digər övladları onun sağlığında ikən vəfat etmiş, Həzrət Fatimə (r.a) isə Peyğəmbərin (s.ə.s) vəfatından sonra altı ay yaşamışdır. Fatimeyi-Zəhra (r.a) çox kiçik yaşda olarkən anası vəfat etdiyindən, Rəsulullah (s.ə.s) çox erkən ana şəfqətindən məhrum olmuş qızına baxarkən gözləri yaşıla dolar və ona xüsusi şəfqətlə yanaşardı. Bundan əlavə, Həzrət Məhəmmədin (s.ə.s) bəzi övladlarının uşaqları ya heç olmamış, ya da onlardan olan nəvələri kiçik yaşda ikən vəfat etmişdilər. Belə ki, qızı Zeynəbdən (r.a) olan Əli adlı nəvəsi və Ruqayyədən (r.a) dünyaya gələn Abdullah kiçik yaşlarında ikən vəfat etmişlər. Ümmü Gülsümün (r.a) isə ümumiyyətlə övladı olmamışdır. Peyğəmbərimizin (s.ə.s) nəсли

məhz Fatimeyi-Zəhranın (r.a.) övladları ilə davam etmişdir. Rəsulullahın (s.ə.s) oğulları vəfat etdikdə müşriklər sevinərək Həzrət Məhəmmədə (s.ə.s) **əbtər** (xeyirdən və nəsildən məhrum olan) deməyə başladılar. Qeyd edilən hadisə “əl-Kövsər” surəsində bəyan edilməkdədir:

Adıçəkilən surədəki “əl-Kövsər” sözü haqqında alimlərin fərqli təfsirləri mövcuddur. Bəziləri bu kəlamlı **hidayətin** (İ.L. Çakan, N.M. Solmaz. Kur'an-ı Kerime göre peyqamberler ve tevhid mücadelesi, s. 378), bir qismi də **cənnətətdəki Kövsər bulağıının** nəzərdə tutulduğunu qeyd edirlər. (Vasim Məmmədəliyev. Qurani-Kərim məali, əl-Kövsər 1,3). Bir sıra müfəssirlər isə “əl-Kövsər” surəsini Allahın Peygəmbərə (s.ə.s) nəslinin Fatimeyi-Zəhra (r.a) ilə davam edəcəyi müjdəsini verdiyi şəklində təfsir etmişlər (Alusi, Ruhul-Məani, c.9, s.465). Rəsulullahın (s.ə.s) nəslili Həzrət Fatimənin (r.a) oğulları Həzrət Həsən və Həzrət Hüseyn ilə davam etməkdədir. Həzrət Peygəmbər ən çox Həzrət Fatiməni sevərdi. Bir gün Cəmi bin Umeyr (r.a) Peygəmbərin (s.ə.s) zövcəsi Həzrət Aişədən soruşdu: “Rəsulullah (s.ə.s) hansı qadını daha çox sevir?” Həzrət Aişə belə cavab verdi: “Fatiməni” (Tirmizi, Mənaqib 3873).

Başqa bir misal: Peygəmbər (s.ə.s) buyurdu: “...Fatimə məndən bir parçadır. Onda ikrah hissi əmələ gətirən şey məndə də ikrah oyadır, ona əza verən şey mənə də əza verir” (İbrahim Canan. Hadis ansiklopedisi, c. 12, s. 407).

Həzrət Fatimə atasının ziyarətinə gəldiyi vaxt Xatəmül-Ənbiya (s.ə.s)ayaq qalxar, qızını qucaqlayaraq yanaqlarından öpər, əlindən tutaraq öz yerini ona verər, səfərdən qayıtdığı zaman da birinci onunla görüşərdi.

Həzrət Fatimənin (r.a) təvəllüdünə dair müxtəlif fikirlər vardır. Belə ki, Təbəri onun bisətdən əvvəl beşinci, Məsudi bi-

sətdən sonra beşinci, Yəqubi isə qeyd edilən tarixlərin təqribən ortasında anadan olduğunu yazmışlar. O, yüksək mənəvi xüsusiyyətləri və əxlaqına görə **təmiz** mənasına gələn **Tahire** ləqəbi ilə anılan anası Həzrət Xədicə (r.a) və atası Allah Rəsulu Məhəmməd (s.ə.s) kimi təqvası ilə bütün İslam aləminə örnək təşkil edən mübarək insanların övladı olmuşdur. Fatimeyi-Zəhra (r.a) “Mövlidi-Zəhra” adı ilə tanınan Səfa tərəfdə yerləşən, Həzrət Xədicəyə (r.a) məxsus evdə dünyaya göz açmışdır. Rəsulullah (s.ə.s) hicrətin ikin-ci ilində sevimli qızını Allahın əmri ilə

*Fatimiyi-Zəhranın
(r.a) Rəsulullahın (s.ə.s)
qəlbində müstəsna yeri var
idi. Peğəmbərimiz (s.ə.s)
övladlarından ən çox onu sevirdi.
Fatimiyi-Zəhra (r.a) digər
bacı-qardaşlarından özünəxas
xüsusiyyətlərlə fərqlənirdi.*

əmisi oğlu Əli bin Əbu Talibə (r.a) nikahladı. Həzrət Məhəmmədin (s.ə.s) əmrilə Həzrət Əli toydan sonra yaşaması üçün kirayə ev tutdu (evliliyinə qədər o, Peygəmbərin (s.ə.s.) evində yaşayırırdı). Bu ev Məscidi-Nəbinin yanında olub Harisə bin Nümana (r.a) məxsus idi. Həmin ev Həzrət Aişənin otağına bitişik idi. Bu izdivacdan Həzrət Fatimənin (r.a) Həsən və Hüseyn adlı iki oğlu, **Əqilə** ləqəbli Zeynəbi-Kübra, **Ümmü Gülsüm** ləqəbi ilə məşhur olan Zeynəbi-Suğra və Sitti Ruqayyə isimli qızları dünyaya gəlmışdır. Adıçəkilənlərdən başqa Fatimeyi-Zəhranın (r.a) Muhsin adlı oğlu da vardı. Bəzi mənbələrdə onun kiçik yaşıda vəfat etdiyi, digərlərində isə ana bətnində ikən düşdüyü bildirilir.

*Həyatın çoxsaylı maddi-mənəvi
çətinliklərinə baxmayaraq,
ömrü boyu mənəvi dəyərləri
qurban verməyən Həzrət Fatimə
(r.a) əməlisaleh insanlar üçün
daim qürur və müsbət örnək
mənbəyidir.*

Həzrət Fatimənin (r.a) fəzilətindən xəbər verən bir sıra ləqəbləri var:

- 1) "Zəhra" – Üzünün ağ və parlaq olduğunu görə, belə adlandırılmışdır;
- 2) "Bətül" – Dünya həyatına meyil etməyərək zühd həyatı yaşayan təqvalı insan olduğuna görə, **ona tayı-bərabəri olmayan** mənasında işlənən "Bətül" ləqəbi verilmişdir;
- 3) "Fatimeyi-Kübra" – Həzrət Fatimə (r.a) **Fatimeyi-Kübra** (böyük Fatimə), oğlu Həzrət Hüseynin (r.a), qızı isə **Fatimeyi-Suğra** (kiçik Fatimə) adlanır;
- 4) "Ümmü-Əbihə" – Bir dəfə Allahın Elçisi (s.ə.s) səcdədə ikən Ukbə bin Əbu Muayt adlı müşrik dəvə içalatını Peyğəmbərin (s.ə.s) kürəyinə atdı. Bunu görən Həzrət Fatimə (r.a) dəvənin içalatını atasının kürəyindən götürərək müşriklərə bəddua etdi. Fatimeyi-Zəhranın (r.a) Rəsulullah (s.ə.s) olan bağlılığı və sədaqətini görünərlər ona **Ümmü-Əbihə** (atasının anası) ləqəbini verdilər.
- 5) "Binti-Əbihə" – Atasına bənzədiyindən Həzrət Fatiməyə (r.a) **Binti-Əbihə** də (atasının qızı) deyirdilər.

Fatimeyi-Zəhra (r.a) hicrətin 11-ci ilində, Ramazan ayının üçü, Həzrət Peyğəmbərin (s.ə.s) vəfatından altı ay sonra dünyasını dəyişmişdir. Bu zaman onun müxtəlif mənbələrdə 24, 25, 29, 30, 35 yaşında olduğu barədə fərqli xəbərlər mövcuddur. Cənnət xanımlarının seyidəsi Rəsulullahı vəfatına yaxın günlərdə ziyarət edərkən o, tezliklə özünün

vəfat edəcəyini və Əhli-Beytdən ona ilk qovuşanın Fatimə (r.a) olacağını xəbər vermişdir. Davranışı, dürüstlüyü, namazlarını heç vaxt qəzaya buraxmaması, hətta yeriində belə atasına bənzəyən, Allahın Elçisinin (s.ə.s) vəfatından sonra üzü gülməyən Fatimeyi-Zəhranı (r.a) vəfatından sonra Həzrət Əli (r.a) yuyub namazını qılımışdır. Həzrət Fatimənin (r.a) qəbrinin yeri dəqiq yeri məlum deyil. Bu barədə bir neçə fərziyyə vardır. Bir rəvayətə görə, onun qəbri Peyğəmbərin (s.ə.s) əmisi oğlu Abdullah bin Abbasın (r.a) türbəsindədir. Rəsulullahın (s.ə.s) qızının qəbrinin Həzrət Peyğəmbərin dəfn edildiyi otağın şimalında yerləşdiyi də ehtimallardan biridir.

Həyatın çoxsaylı maddi-mənəvi çətinliklərinə baxmayaraq, ömrü boyu mənəvi dəyərləri qurban verməyən Həzrət Fatimə (r.a) əməlisaleh insanlar üçün daim qürur və müsbət örnək mənbəyidir. Əqidəsiz, mövqesiz insanlara isə Peyğəmbər övladının şərəfli həyat hekayəsi onları utandıran "gözdağı"dır.

*İlahiyyat elmləri namizədi

BİR QƏRİBİN ARDINDAN

Uca Allahın hər bəndəsi üçün vəd etdiyi dəyişməyən, dəyişdirilə bilməyən və bəlkə də dünya həyatının ən adil həqiqətidir ölüm. Mövqe və məqamın, var-dövlətin, övlad, qohum, qonşu, dost və bunlar kimi insan həyatı boyunca bir çox güvənilən amillərin ən təsirsiz və çarəsiz qaldığı andır ölüm. Hər insan üçün qaçınılmaz olan, hər nəfsin qismətində var olan, qədərinə yazılan ölüm həqiqəti Haqqə qovuşmağın adıdır və əslində yox olmaq deyil, yeni bir həyatın başlangıcıdır.

İnsanlar vardır doğulur, yaşayır və ölürlər. Həyata dair nə etdiklərinə, hansı işlər gördüklerinə baxdıqda heç bir şey görülmür. Onların ölümündən sonra bəzən saxta, bəzən səmimi, ancaq bir anlıq gözyaşı, kədər... Sonra da həyat normal axarına dönər. Sanki o insan heç ölməmiş və ya heç yaşamamış kimi hər kəs qaldığı yerdən davam edər. Nə ağıllarda qalır, nə də könüllərdə. Yəni bədəni ilə birlikdə xatirələri də dünyadan köçüb gedər.

Elə insanlar da vardır ki, onlar da doğulur, böyüür və bir gün vaxtı gəldikdə köçüb gedirlər. Ancaq nə zamanın axışı, nə də başqa bir şeyin gücü çatmaz onun xatirələrini silməyə. Aradan günlər, aylar, illər keçsə də o insanlar unudulmaz. Doğru, dürüst, xeyrxah insan olmaq ailəsinə, dostlarına, insanlara faydalı olmaqdır.

Şübhəsiz ki, hər kəs üçün qaçınılmaz olan ölüm keçdiyimiz günlərdə, daha dəqiq desək aprel ayının 2-də böyük-kicik, tanışiad hər bir insanın ehtiyacını qarşılıamağı özüne borc bilən və əlindən gəldiyi qədər bu borcun öhdəsindən gəlməyə çalışan Əli Ustani da aramızdan ayırdı. Əli Usta 1953-cü ildə Türkiyə Cumhuriyyətinin Biləcik şəhərinə bağlı Vəzirxan kəndində anadan olmuşdur. 1999-cu ildə Türkiyədəki dəhşətli zəlzələdən sonra ailəsini itirən Əli Usta ömrünün qalan hissəsini Azərbaycanda

keçirməyə qərar vermişdi. Azərbaycana gəldiyi gündən bəri buradakı dili, dini bir olan qardaşları ilə səmimiyyətilə sanki onillərin dostuna çevrilmişdi.

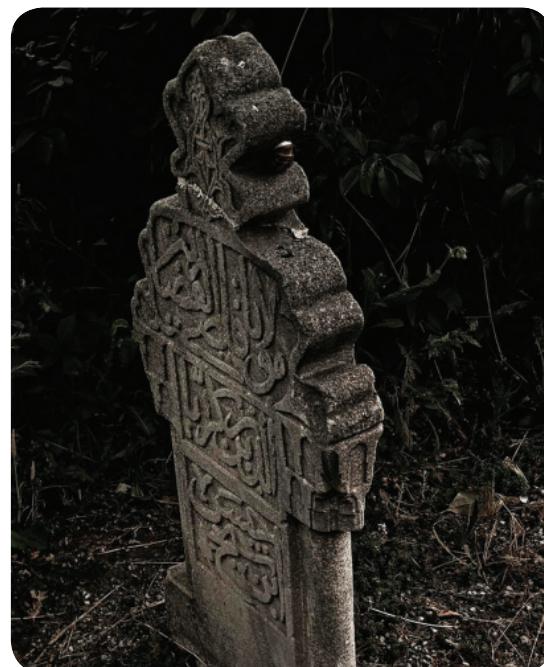
Xalqın içindən, xalqa qaynayıb-qarışan, çox səmimi və mehriban adamdı. Cəmiyyət həyatını sevən, hər fürsətdə insanlara xidməti özüne şürə edən insandı.

Bədənini insanlara xidmət, ruhunu İslam eşqiylə dolduran və bəsləyən mərhum Əli Ustanın vəfatından sonra acısı və hüznü könlümüzdədir.

...Cənəzə namazında Bakıdakı “Əjdər Bəy” məscidinin (Göy Məscid) həyəti insanla dolu idi. Sanki bir qərəbin deyil, adlı-sanlı bir insanın cənəzə namazına yığılmışdır. Bu mənzərə mənə “Mömin ünsiyyət edir və onunla ünsiyyət olunur!”, “Camaatda rəhmət vardır!” hədislərini xatırlatdı.

Əli Usta ömrünün 57-ci baharında öz vətoni kimi əziz bildiyi Azərbaycan torpağında dəfn edildi.

Ruhu şad, məkanı cənnət olsun...

AĞSU ÇAYI

Evlənmək yeni bir başlanğıc mənasına gəldiyi üçün gənc qızlara ağ gəlinlik geyindirlir. Ölmüş insan da bədənən və ruhən yeni bir aləmə göndərilərək ən böyük başlanğıcı yaşayacağı üçün ağ kəfənə bükülür. Hacilar ağappaq ehramlar geyinərlər. Ehramdan sonra anasından yeni doğulmuş bir körpənin məsumluğunu əldə edərək günah kilometrajlarını sıfırlamış olurlar.

Səki-Zaqatala arasındaki Qarasu çayı qanımızı qaraltdı. Hər şey ziddi ilə bilinir qaydasına görə Azərbaycanın Ağsu şəhərinin içərisindən və Qazaxistanın Ağsu rayonundan axan eyni adlı çaylara yollanaq.

Ağ rəng saflıq, təmizlik, məsumluq, müqəddəslik təəssüratı bağışlayır. Gəlinlik patalarının dümağ olmasının səbəbini saflığın və təmizliyin simvolik ifadəsi kimi qələmə verənlər “bəyin qiyafəti nə üçün tünd rəngdədir, onlarda niyə təmizlik və saflıq axtarılmır?” -sualına cavab verməkdə çətinlik çəkərlər.

Varlıq ağ rənglə, yoxluqsa qara ilə simvollaşdırılır. Qış demək olar ki, hər yönüylə yoxluğu yaşatdığı üçün qara ilə birlikdə anılmışdır. Qara qış deyirik.

Ağ rəng südün rəngidir. İnək qara da olsa südü ağ olur. Südün rəngi olan ağ eyni zamanda böyməyin, inkişafın, aydınlığın rəmzidir. Yeni günə ağaran şəfəqlə başlayırıq.

Döyüşlərdə qaldırılan ağ bayraq təslim oluram, məndən sizə zərər gəlməz mənasındadır. Ağ rəngli səhifə açmaq ifadəsi də həmçinin bir başlanğıc mənasında işlənir. Sülh göyərçinlərinin ağ rəngdə təsəvvür edilməsinin altında da bu fikir yatır.

Həkimlər və tibb bacıları ağ geyinərək təmizlik mesajına əlavə olaraq xəstənin zehnində “sağalaraq təmiz bir səhifə açmaq, yeni başlanğıc” kimi düşüncələrə səbəb olurlar. Politikaçılar da əksər hallarda ağ rəngi tərcih edərək təmiz, dürüst, əsil və pozulmamış olduqlarına işarə edərlər. Uşaq və tibb məhsullarında da tez-tez ağ rəngdən istifadə edilir.

Doğum, ölüm və evlənmək insan həyatındaki üç mühüm ritualdır. Evlilikdə və ölüm də insanı bürüyən hakim rəng ağdır. Evlənmək yeni bir başlanğıc mənasına gəldiyi üçün gənc qızlara ağ gəlinlik geyindirlir. Ölmüş insan da bədənən və ruhən yeni bir aləmə göndərilərək ən böyük başlanğııcı yaşayacağı üçün ağ kəfənə bükülür. Hacilar ağappaq ehramlar geyinərlər. Ehramdan sonra anasından yeni doğul-

muş bir körpənin məsumluğunu əldə edərək günah kilometrajlarını sıfırlamış olurlar.

Sağların ağarmasının sürətlənməsi uluq, təcrübə kimi mənalara gəlsə də insanın ölümlə evlənəcəyinin də xəbərçisidir.

“Daş yerində ağırdır” sözünü sevirəm. Ekvatorda yetişən banan orada yaşayan kəsiblər və meymunlar üçün asanlıqla əldə olunsa da ekvatorдан uzaq bölgələrdə ən bahalı meyvələrdən sayılır. Qarın çox olduğunu soyuq ölkələrdə ağ rəngli maşınlara “təkərli soyuducu” gözü ilə baxılır. Soyuq və buz təəssüratı bağışladığı üçün bu rəngdən az istifadə edilir. İstinin və günəşin çox təsirli olduğu bölgələrdə də geyimdən tutmuş maşın rənginə, evlərin çöl boyasına qədər ağ rəngdən çox istifadə edilir.

Mövlana Cəlaləddin Rumi “cahillərin qarşısında kitab kimi səssiz ol” –deyir. Axmağa veriləcək ən yaxşı cavab sükutdur. Ağ rəngin bütün rəngləri özündə cəm etməsi kimi sözlərin ən şiddətlisi sükutla söylənir. Susmağın, cavab verməməyin, səssiz qalmağın rəngi ağıdır. Ağ rəngin bütün rəngləri özündə cəm etməsi kimi susmaq da hər sözü özündə cəm edir. Qəbirdən və ölümdən daha təsirli bir vaiz yoxdur.

“Qiş möminin baharıdır. Uzun gecələrdə ibadət edərkən, qısa günlərində də oruclu olar.” (hədisi-şərif) Möminin baharı mil-yardlarla insandan fərqli olaraq soyuq, buz və qarla başlar. Hz. Peyğəmbərin diliylə ifadə edilən bu bayram insana özəldir. Mömin qardaşlarını bəyazlar içində görmək Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) tərəfindən təşviq edilmişdir.

İbn Abbas -radiyallahu anhumə- dən rəvayət edildiyinə görə Rəsulullah -səllallahu əleyhi və səlləm- belə buyurmuşdur:

“Ağ rəngli paltarlar geyinin. Çünkü paltarlarınızın xeyirlisi ağ olanlardır. Ölülərinizi də aqla kəfənləyin.” (Əbu Davud, Tibb 14)

Amerikanın Kanzas Universiteti min-lərlə insan üzərində rəngləri sınaqdan keçirmişlər. Bir muzeyin arxa fonunda istifadə edilən ağ rəng ziyarətçilərin muzeydə daha yavaş hərəkət edərək çox vaxt keçirmələrinə səbəb olmuşdur. Buna görə məscidlərin içi ağ rənglə boyanmalıdır.

Fonun rəngi qəhvəyi və çalarları ilə dəyişdirildikdə ziyarətçilər daha sürətlə hərəkət edərək muzeyin daha az guşəsini görərək getdikləri aydın olmuşdur. Qəhvəyi rəngin və çalarlarının bu sürətləndirici xüsusiyyətinə görə fast-food (ayaqüstü) kafelərdə insanları bir an əvvəl məkandan ayırmak və qalxıb getmələrini təmin etmək üçün masalarda, masaların ayaqlarında və ya divarlarda bu rəngdən istifadə olunur.

Ağsu çayı gecə-gündüz nazlana-nazlana axmağa davam edirmiş. Heç vaxt özünü digər çaylarla, xüsusilə də Qarasu çayı ilə müqayisə etməmiş. Ağsu çayı bilirmiş ki, kirlənmə yarışı keçirildiyi zaman birinciliyi ancaq özü ala bilər. Şair Özdemir Asaf 8 sözlük jüri adlı şeirində bu həqiqəti belə ifadə edir:

Bütün rənglər eyni sürətlə kirlənirdi
Birinciliyi bəyaza verdilər...

Ağsu çayı axır. İçərisinə baxanlara “yaxşı” deyən aqsuluları, “jaxsı” deyən çəkik-gözlü qazaxları, ağ üzlə axırətə köçə bilən vəfa sahibi və onun pür həya sahibi oğlunu, Kövsər köpüklərini, ağ gəlinlik və kəfən sahiblərini göstərərkən şiriltisi da da sühl göyərçinlərinin qu-qu səslərinə qarışmış hu-hu səslərini eşitdirir...

NƏDİR BİZİ YIXAN BU ÜMİDSİZLİK?

*Ümidsiz insan özüñə zərər
verməklə qalmır. Özüñə
olduğu kimi, ətrafdakı
insanlara da öz ümidsiz
halını sırayat etdirir.
Bu davranışıyla bir növ
şeytanın köməkçisinə
çevrilir. Çünkü şeytan
insanlara yerlaşdırmaq
istədiyi bədbinlik halını
onun vasitəsilə təlqin edər.*

Cox vaxt yaşadığımız psixoloji pozuntudur ümidsizlik. Bir işdə müvəffəqiyyətsizliyimiz, gördüyüümüz işlerin bizə ağır gəlməsi, işlədiyimiz günahlar, gözəl əməllərə və ibadətlərə güc çatdırı bilməməyimiz və bu kimi səbəblərdir bizi ümidizlik girdabına aparan. Hətta insan bəzən özündən belə ümid kəsir; özünün bir işə yaramadığını, əlindən bir şey gəlmədiyini düşünür və ümidsizliyin dərin dəryasına gözübağlı girir.

Nədir düşdüyümüz bu ümidsizlik dəryası?

Ümidsizlik dəryası din əxlaqından uzaq qalan insanların müalicəyə möhtac ruhi bir xəstəliyidir. Bu, Allahın varlığını qəbul etməyən, ya da Allah-Təaləani lazımı qədər tanıya bilməyib “Ey özünüzə zülm edən qullarım, Allahın rəhmətindən ümidiñizi kəsməyin!” ayəyi-kəriməsin-dən bixəbər olan insanların psixologiyasıdır. Bunu unutmamaq lazımdır ki, bu haləti-ruhiyyədəki insanlar hər bir vəziyyəti pisə yozarlar, hər xeyir işdə bəd cəhət tapmağa çalışırlar. Çünkü şeytan bu cür insanlara səmimi bir dost kimi yaxınlaşaraq ona inam-sızlığı, gələcəyə doğru ümidsiz olmağı, hadisələrə həmişə pessimist yanaşmağı təlqin edər. Bunu edən insan onsuz da bəri başdan uduzmuş, ümidsizliyə düçər olub məğlubiyyəti qəbul etmişdir. Qısaca desək, kor-koranə iñinə atıldığı ümidsizlik dəryası

ona hər cür əziyyət və cəhənnəm əzabı daddırır.

İñkar edənlər, yaxud da Allahın rəhmətini kifayət qədər dərk edə bilməyənlər bu halda ikən, bizə nə olur ki, onlar kimi eyni hali yaşamağa davam edirik?

Halbuki Qurani baxış yönü insana, möminlərə bütün bunların ilahi qadər zənciri olduğunu xatırladır. Onsuz da öz taleyini insan özü həll edər. Məlumdur ki, hadisələri yaxşıya yozmaq insanların ümid və şövqünü ehya etmək çox böyük bir müvəffəqiyyətdir. Ancaqbunabaxmayaraq, hadisənin həmişə müsbət tərəflərini bir kənara qoyub mənfi tərəfləri içərisində çəbalayan insanlara belə çıxış yolu göstərə bilən əsl möminlər coxdur. Bu insanlar, həqiqi imanları, durus və təbəssümləri ilə ümidsizlərə ümid yolu açmışlar. Onların zəngin ruhları, iman və eşqlə dolu könülləri bir günəş kimi ümidsizlərin sənənə ruhunu aydınlatmışdır.

Nə gündəlik həyatımızın axışı, nə bədbəxt hadisələr, nə çəkdiyimiz iztirablar, nə kasibliq, nə zəiflik, nə də müvəqiyyətsizlik, həqiqi iman sahiblərini “ümidvar” olmaqdan imtina etdirə bilməz, etməməlidir də. İnsanlardan, düşmənlərinin siyahısını çıxartmaları istənilsə, bu sıralamada ümidsizliyi bəlkə də heç qeyd etməyəcəklər. Çünkü ümidsizlik bir düşmən olaraq görülmür, amma insan maddi və mənəvi yüksəlişin öündə maneə kimi duran ən böyük səddin “ümidsizlik” olduğunu hiss edə bilmir. Bugünkü tibb elmi belə optimist və ümidli bir şəxs ilə bədbin və ümidsiz bir şəxsin organizmasını müqayisə etdikdə ümidsiz

insanların daha çox xəstələndiyini sübut etmişdir.

Gözəl bir söz var: “Ümidini itirənin, itirəcək başqa heç bir şeyi qalmayıb.” Ümidi itirmək bir insanın ürəyinin dayanması deməkdir. Şeytan bu kimi zəhərli oxları ilə möminlərin iman qalalarını yixmağa çalışır. Çünkü düşməni zəbt etmək üçün ilk növbədə onun sağlam divarlarını yixmaq lazımlı gəlir. Xoşbəxtlik ürəkdən gələn bir duyğudur və bunun qatili də şeytanın “ümidsizlik silahı”dır. Bu silaha tuş gələn

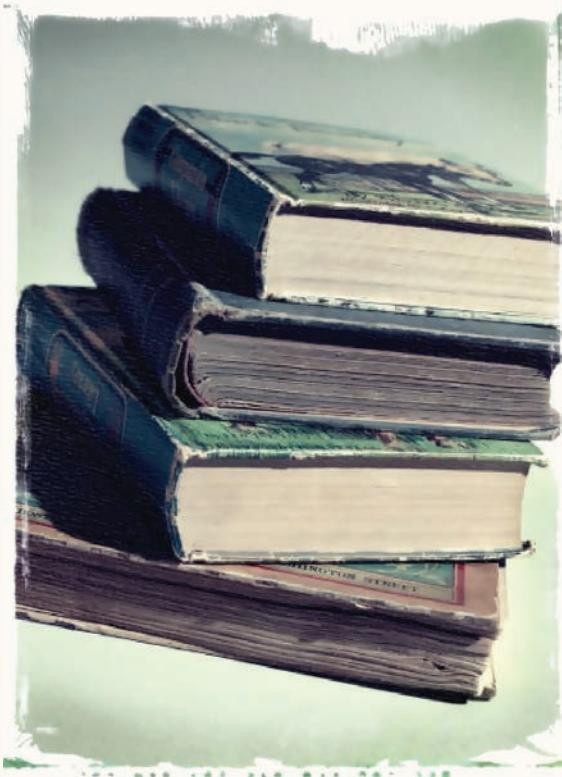
möminin əvvəlcə ümidləri qırılar, sonra da qırılan bu ümidlər bağlılığı Allahın rəhmət və təvəkkülündən qopar. On sonda isə şeytan ən böyük zərbəni endirərək onu “mütələq ümidsizliyə” düşürər. Mütləq ümidsizliyin sonu isə şübhəsiz ki, intihardır. Bu halda da insanın, öz-özünün qatili olmaqdan başqa çıxış yolu qalmır.

**Nə gündəlik
həyatımızın axışı, nə
bədbəxt hadisələr,
nə çəkdiyimiz
iztirablar, nə kasibliq,
nə zəiflik, nə də
müvəqiyyətsizlik,
həqiqi iman
sahiblərini “ümidvar”
olmaqdan imtina
etdirə bilməz,
etməməlidir də.**

Ümidsiz insan özünə zərər verməklə qalmır. Özünə olduğu kimi, ətrafdakı insanlara da öz ümidsiz halını sirayət etdirir. Bu davranışıyla bir növ şeytanın köməkçisinə çevrilir. Çünkü şeytan insanlara yerləşdirmək istədiyi bədbinlik halını onun vasitəsilə təlqin edər. Belə bir vəziyyətdə insan -bilərək və ya bilməyərək- şeytanın xidmətinə girmiş olur. Halbuki insan şeytan üçün yox, Allahın dininə xidmət etmək üçün yaradılmışdır.

Nəticə etibarilə, hər çətin vəziyyətdə çıxış yolu tapan, hər zaman ümidvar olan, gələcəyə daima ümidlə baxan hər bir mömin həm Allahın razılığını və axirət savabını qazanar, həm də Allahın bir nəməti olaraq dünyada da sağlam və xoşbəxt bir həyat sürər.

QURANI-KƏRİM VƏ RUS ƏDƏBİ-ESTETİK FİKRİ

Kitabın insan mənəviyyatına bəxş etdiyi güc-qüdrət onun fəlsəfi estetik dəyərləri üzərində qurulan sözün sehr, cazibə qüvvəsilə ölçülməlidir. Belə əsərlər isə nədənsə az-az yazılır. Yaxın günlərdə Prof. Asif Hacılının "Qurani Kərim rus ədəbiyyatında" adlı kitabını oxudum. Həmkarımın böyük zövq, təmkin və sadə dil-də qələmə aldığı əsərinin Bakı Slavyan Universitetinin tələbələri üçün mühazirə kursu olduğu içimdə xoş duyğular oyatdı.

AMEA-nın müxbir üzvü, əməkdar elm xadimi professor Kamal Abdullayev "Ecəzkar mənalar aləmi" adlı ön sözündə qeyd edir: "Qurani-Kərimin dərin dini, fəlsəfi, mənəvi, bədii axtarışlara sövq etdiyi, humanist dəyərlər aşılılığı rus yazıçı və şairlərinin İslam

ruhu aşılanmış əsərləri olduqca aktualdır. Bu zəngin irs islamın ümumbəşeri mahiyətini bir daha təsbit etməklə yanaşı, görkəmli nümayəndələrin timsalında rus ədəbiyyatının humanist məzmununun dərki, xalqlarımızın bir-birini daha yaxından tanımıması üçün də dəyərlidir."

Müqəddəs Qurani-Kərimin rus ədəbi mühitində, xususilə bir sıra mütəfəkkir rus şair və yazıçılarının həyatında, yaradıcılığında təsir izlərini araşdırın, bu haqda öz alim-tədqiqatçı sözünü yanan prof. A. Hacılı sözün həqiqi mənasında dəyərli bir kitabı ərsəyə gətirmişdir.

Dünya ədəbiyyatının yaradıcılarından biri, dahi rus şairi A.S.Puşkinin (1799-1837) yaradıcılığının ilham mənbəyini Qurani-Kərim və Məhəmməd Peyğəmbər (s.ə.s) şəxsiyyəti ilə bağlamaq çoxlarına qəribə görünən də, bu, həqiqət işığında reallığın təntənəsidir. Onun İslama və İslam Peyğəmbərinə sidq ürəklə bağlılığında təbii ki, şairin "Böyük Pyotrın ərəbi" povestində İbrahim obrazı ilə təqdim etdiyi ulu ata babası müsəlman İbrahim Hannibalın mühüm rolü olmuşdur. Prof. A.Hacılı haqlı olaraq mühakiməsinin təsdiqi üçün nəinki Avropa oriental ədəbiyyatının, eləcə də rus ictimai və elmi fikrinin çox məşhur şərqşünaslarından Prof. İ.Kaydanov, Prof. A. Boldirev, şərqşünas N.Y.Biçurinin təsiri və şairin özünün müsəlman həyatı ilə yaxından tanışlığını ön plana çəkmiş və yeri gəldikcə onun mövzu ilə bağlı şeirlərindən maraqlı poetik numunələri təqdim etmişdir.

Şərqi mövzusunda 50-dən çox əsərini yazmış şairin Qurani-Kərimin ayələri əsasında 9 şeirlər silsiləsi ədəbiyyat tənqidçilərinə yaxşı məlumdur. 33 surənin 81 ayəsindən bəhrələnən, yaxud birbaşa istifadə edən A.S. Puşkinin həmin şeirlər silsiləsi oxucu

ürəyini özünə ram edən sənət inciləri kimi dəyərləndirilmişdir. Gorkəmli rus tənqidçisi V. Q. Belinskinin şairin "Qurana təqlidləri"ni Puşkinin poeziya tacında almaz adlandırmışdır.

"Hacı Murad", "Kazaklar", "Basqın" kimi monumental əsərləri ilə Qafqaz müsəlmanlarının mübarizələrlə bağlı həyatının canlı təsvirini yaranan dünya ədəbiyyatının daha bir dahisi, rus yazıçısı Lev Tolstoydur (1828-1910). Onun ədəbi fəaliyyətinin ilk dövrü Qafqazla bağlı olmuşdur. Onun düz 101 il əvvəl - 15 mart 1909-cu il tarixdə Yasnaya Folyanadan Azərbaycanın məşhur Vəkilovlar ailəsinə - bu ailənin gəlini olan Yelena Yefimovna Vəkilovaya göndərdiyi məktubu kimisə heyrətləndirə bilər: "Müsəlmanlığa pravoslavlığa görə üstünlük verilməsinə gəldikdə isə.... mən bütün qəlbimlə bu keçidə yalnız tərəddar ola bilərəm. Bunu demək nə qədər qəribə olsa da, həqiqi mənada xristian ideallarını və təlimini uca tutan mənin üçün heç bir şübhə yoxdur ki, islam öz zahiri formalarıyla kilsə pravoslavlığından müqayisəyə gəlməz dərəcədə üstündür. Buna görə də əger insanın qarşısında iki seçim varsa: kilsə pravoslavlığı və ya İslami seçmək, onda hər bir ağıllı adam üçün bu seçimdə tərəddüd ola bilməz və hər kəs tek Allah və Onun Peyğəmbəri ilə müsəlmanlığı mürəkkəb və anlaşılmaz ilahiyyatdan - üçlük - tövbə, sirr, müqəddəslər və onların təsvirləri və mürəkkəb ayinlərdən üstün tutacaq..."

Öz oğlanlarının İslami qəbul etmək istəyini yüksək qiymətləndirən yazıçının cavab məktubunda seçimin tərəddüdləri İslami qəbul etməyin ən düzgün və yeganə yol olduğu göstərilir. Bu, təsadüfi deyildir. Çünkü bu seçim qarşısında Haqq yolunun İslamin ruhani mənəvi dəyərləri ilə dünyada qazandığı işiq selinə bürünən onun örnək yaradıcısı İslam Peyğəmbəri (s.ə.s) inanc və inamın təntənəsini özündə təcəssüm etdiyini coxlarına bəyan etmişdir.

Böyük alman şairi Höte kimi özünü müsəlman adlandırmağı şərəf sayan Tolstoyunda, Qərb yazıçılarının heyrət və heyranlığına

güzgü tutan F.Dostoyevskinin (1821-1881) də İslama və onun Peyğəmbərinə olan sonsuz məhəbbəti haqqında həqiqətə söykənən ədəbi və tarixi faktlar az deyildir. "Cinayət və Cəza", "Oyunçu", "İdiot" kimi məşhur romanları ilə XIX və XX əsr dünya yazıçılarının müəllimi olan bu böyük sənətkarın ulubabası haqqında bir həqiqəti də xatırlatmağa dəyər. "Dostoyevskinin dünyagörüşü və İslama münasibəti baxımından əslində birbaşa rol olmasa da, özlüyündə maraqlı olan bir faktı da təqdim etmək istərdik: 1389-cu ildə otuz atlı ilə Qızıl Ordadan Moskvaya köcmüş Tatar əsilzadəsi Aslan Mirzə Çələbini Moskva knyazı Kremenskə sahib edir. Mirzə Çələbi nəslinin İrtışhev soyadı daşıyan bir hissəsi sonradan Litvaya köçür. F.M.Dostoyevskinin ulubabası, Mirzə Çələbidən törəyən Danilo İvanoviç İrtışhev 1506-ci ildən mülkü olan Dostoyevo kəndində Dostoyevski famili yaranır... Sonradan Danilo İvanoviçin nəvəsi Fyodr tatarların çox olduğu Volına köçüb və yazıçı F.Dostoyevski də Aslan Çələbidən gələn bu nəslin birbaşa nümayəndəsidir."

Kitabın müəllifi Prof. Asif Hacılının Qurani-Kərimə, İslam mədəniyyətinə sevgi, həssas alim peşəkarlığı və səriştəsi ilə qələmə aldığı yeni kitabı Şərq və Qərb sivilizasiyalarını biri-birinə yaxınlaşdırıran, islami mövzuda yazılmış əsərlərin doğma dilimizə tərcümə olunmasına ciddi maraq oyadan ensiklopedik nəşr kimi dəyərləndirilə bilər.

*Dünya ədəbiyyatının
yaradıcılarından biri, dahi rus
şairi A.S.Puşkinin (1799-1837)
yaradıcılığının ilham mənbəyini
Qurani-Kərim və Məhəmməd
Peyğəmbər (s.ə.s) şəxsiyyəti ilə
bağlamaq coxlarına qəribə görünsə
də, bu, həqiqət işığında reallığın
təntənəsidir.*

MÖHTACLARA ƏL UZATMAQ

Səmimi bir mömin dedikdə ilk növbədə ağılımiza sevgi, barış, sadəlik, mərhəmət və qayğıkeslik gəlir. Bunun əksi, yəni özünü düşünən, egoist, təkəbbürlü, mərhəmətsiz, ənaniyyətinə boyun əyib yalnız öz güzəranını fikirləşən birinin, sözün əsl mənasında mömin olduğunu söyləmək həqiqətən də çətindir. Müsəlmanın cöhrəsində təbəssüm, davranışında ədəb-ərkan və sadəlik, danışığında şirinlik, düşüncəsində isə müdrilik olmaqla yanaşı digər din qardaşlarını da düşünməkdə yüksək bəsirət və könül sahibi olmalıdır. Harda bir dərdli, kədərli, möhtac insan varsa onun köməyinə tələsməli, dərdinə şərrik olmağa çalışmalıdır. İlahi rizaya nail olub, məsuliyyətdən və ilahi qəzəbdən xilas olmaq istəyiriksə belə olmağa çalışmalıyıq. Uca Rəbbimiz Həcc surəsində belə buyurur: “Ey iman gətirənlər! Rüku edin; səcdəyə qapanın; Rəbbinizə ibadət edin; xeyirli işlər görün ki, qurtuluşa nail olasınız.” (əl-Həcc,77)

Bu ayədən də anladığımız kimi, iman gətirmək, rüku etmək, səcdəyə qapanmaq, Uca Rəbbimizə ibadət etmək, tək-başına bizim nicat tapmamıza kifayət etmir, eyni zamanda xeyirxah işlər görməklə bu əməllərimizin güclənib cəhənnəm əzabı qarşısında bir qalxana çevrilməsinə çalışmalıyıq.

Digər insanların dəndlərinə şərifik olmaq mövzusunda Rəsulullah (s.ə.s)-dən

Bu dünyada hər birimiz ilahi imtahanla qarşı-qarşıyayıq. Bu gün biz sağlam, imkanlı, heç kimə möhtac olmaya bilərik. Amma sabah necə olacağımız məchuldur. Dünya hayatında olmasa belə o dəhşətli qiyamət günlündə bizə şəfaət edəcək birini həsrətlə gözləyəcəyik.

bizə gələn hədislərə göz gəzdirdikdə görürük ki, Uca Rəbbimiz bizə yardım edib, ehtiyacımızı yerinə-yetirməyi, bizim öz din qardaşımıza yardım etməyimizə bağlamışdır. Bir sözlə, sən nə qədər mərhəmətli olub insanlara aciyarsansa sənə də o nisbətdə mərhəmət olunar. Bu da bir həqiqətdir ki; “Mərhəmət etməyənə mərhəmət olunmaz” Əbu Hüreyrə (r.a)-dan rəvayət edildiyinə görə Rəsulullah (s.ə.s) belə buyurdu: *“Kim bir möminin dünya sıxıntılarından birini həll edərsə, Allah da qiyamət günündə o möminin sıxıntılarından birini həll edər. Bir şəxs darda qalana asanlıq göstərərsə, Allah da ona dünya və axırətdə asanlıq göstərər. Bir şəxs bir müsəlmanın ayibini örtərsə, Allah da onun dünya və axırətdəki ayıblarını örtər. Mömin bəndə din qardaşına yardım etdiyi müddətdə, Allah da ona yardım edər...”* (Muslim, Zikr, 38)

Bu dünyada hər birimiz ilahi imtahanla qarşı-qarşıyayıq. Bu gün biz sağlam, imkanlı, heç kimə möhtac olmaya bilərik. Amma sabah necə olacağımız məchuldur. Dünya həyatında olmasa belə o dəhşətli qiyamət günündə bizə şəfaət edəcək birini həsrətlə gözləyəcəyik. Bu qurtarıcı bu gün əlindən tutduğumuz möhtac, başını oxşadığımız yetim, qeydinə qaldığımız qohum və ya qonşumuz, heç bir şey verməyə imkanımız olmayanda Allah yolunda istəyənə göstərdiyimiz bir təbəssüm də ola bilər.

Uca Yaradan Qurani-Kərimdə belə bəyan edir; “*Yaxşı əməl, üzlərinizi şərqə və qərbə çevirmək deyildir. Əsl yaxşı əməl, o şəxsin etdiyi əməldir ki, Allaha, axırət gününə, mələklərə, kitablara peyğəmbərlərə inanır, (Allah rızası üçün) yaxınlarına, yetimlərə, yoxsullara, yolda qalmışlara, dilənənlərə və qullara, sevdiyi malından xərcləyər, namaz qılars*

və zəkatını verər. Əhd bağladığı zaman sözünü yerinə yetirər. Sixıntı, xəstəlik və savaş zamanında səbr edər. (Bəli) əsl doğrular bu vəsifləri daşıyanlardır. Mütəqilər (Allahdan haqqıyla qorxanlar) onlardır.” (əl-Bəqərə, 177)

Diğer ayeyi-kərimdə Allah-Təala belə buyurur: “*Onlar ürəkləri istədiyi halda yeməklərini; yoxsula, yetimə və əsirə yedizdirirlər. Biz sizni ancaq Allah rızası üçün doyururuq, əvəzində hər-hansı bir şey və təşəkkür gözləmirik.*” (əl-İnsan, 8-9)

Geniş ürək sahibi saleh insanlar nəinki sədəqə verdikləri insandan təşəkkür gözləyər, əksinə, sədəqələrini və ya zəkatlarını aldıqları üçün o möhtaclarla özləri təşəkkür edirdilər.

Biz də verdiyimiz sədəqələrin, etdiyimiz xeyirxahlıqların başqasının yox, yalnız Allahın görüb-bildiyini dərk etməliyik. Bir də nəyi çox seviriksə Allah yolunda onlardan verməliyik. Bildiyimiz kimi bəzi peyğəmbərlər ən çox sevdikləri övladları ilə imthana çəkiliblər.

Ayeyi-kərimdə belə buyurulur; “*Özləri zərurət içində olsalar da başqa möhtəacləri özlərindən öncə düşünərlər. Nəfisinin tamahkarlığından qorunmuş şəxslər, əsl nicat tapanlardır.*” (əl-Həşr, 9)

Nə qədər zərurət içində olsaq da bizdən daha möhtac insanlar olduğunu düşünməliyik. Bunun üçün həm səbir eməli, həm də əlimizdən gəldiyi qədər xeyirxah işlər görərək könüllər almağa çalışmalıyıq. Bir sözlə, sən şam kimi yanmalısan ki, insanlara işıq saçanın.

Biz də bütün bu ayə və hədislər üzərində dərin-dərin düşünüb, bizdən daha möhtac insanları arayıb tapmalı, onların sayəsində Rəbbimizin razılığını və cənnəti qazanmağa tələsməliyik.

KOR

Bir nəfər adam ilk dəfə getdiyi kiçik qəsəbədə bir qədər gəzdikdən sonra yolun kənarında dayanan maşının arxa oturacağında oturan uşaqa:

- Mən buraları yaxşı tanımiram, parkın yanındakı çörək sexini axtarıram. Cox yaxında olduğunu deyiblər.

Uşaq, maşının pəncərəsini açıldıdan sonra:

- Mən də burası ilk dəfədir gəlirəm, hər halda sağ tərəfə getməlisiniz.

Adam uşağın da yad olmasına baxmayaraq bunu necə bildiyini soruşdu, qeyri-ixtiyar.

Uşaq:

- Cökə çiçəklərinin ətrini hiss edirsınız? -deyə gülümsədi. Quş səsləri də oradan gəlir.

Həmin adam. Bu ətir parkdan deyil də başqa bir ağacdan gəlmədiyini nə bilişən?

- Tək bir ağacdan bu qədər cox qoxu gəlməz, deyə uşaq cavab verdi. Bir az dərin nəfəs alsanız yeni bişən çörəklərin də iyini hiss edərsiniz.

Uşağın sözlərini yarıda kəsməsindən kor olduğunu gördü.

Uşaq işığa həsrət gözlərini ondan gizlətməyə çalışarkən:

- Üç il bundən əvvəl bir qəza keçirmişdim. Görməyi cox itəyirəm. Sizin gözləriniz görür, elə deyilmə?

Adam uşağın tərif etdiyi istiqamətdə çörək sexinə yönəlkən öz-özünə bunları piçildədi:

- Artıq əmin deyiləm. Əmin olduğum tək bir şey var, oda sənin məndən yaxşı görməyindir.

TƏBRİK

Bir oğlu dünyaya gəldiyində bayram edirmiş kimi onun üçün iki qurban kəsdirib, sədəqələr vermişdi. Uşağın yanından ayrılmır, ona bir zərər gəlməsindən qorxublə zərif vücuduna toxunmaqdən çəkinirdi. Uşaq böyüdükcə atasının sevinci də böyüyürdü. Onu yaxşı yetişdirmək ən böyük arzusu idi.

- Uşağın necə tərbiyə olunduğunu görsünlər deyirdi.

Atanın ilk etdiyi iş, uşağın tərbiyəsi ilə əlaqəli kitablar oxumaq oldu. Bu kitabların bəzilərinə görə uşağı "çağdaş" dedikləri sistemlərə görə tərbiyə etməli və hərəkətlərində son dərəcə sərbəst buraxmalı idi. İsləri ilə cox məşğul olduğu üçün istər-istəməz belə edəcəkdi. Demək ki, çağdaş sistemlər iş adamlarını da düşünəcək qədər mükəmməl idi.

Ata tərbiyə sistemini müəyyənləşdirirdikdən sonra uşağının xərcliklərini istədiyi yerə xərcləməsinə, istədiyi filmləri seyr etməsinə və istədiyi adamlarla dostluq etməsinə mane olmadı. Əks təqdirdə uşaq şəxsiyyətini tapmaz və gələcəyin böyükleri arasına girə bilməyəcəkdi.

Ata yuxusunda oğlunun böyüyüb millət vəkili olduğunu görünçə həvəsləndi

və onun üzərində daha çox diqqət göstərəcəyəm, dedi. Özü dindar bir insan olmasına baxmayaraq zəifləyəcəyi qorxusu ilə uşağın oruc tutmasını istəmir, sabah namazına qalxdığında yuxusuz qalmaması üçün onu oyatmazdı. Oğlunun məscidə bərabər getmə təklifini də onun yaxşılığını düşünərək qəbul etmirdi. Atanın bu xasiyyəti uşağın Quran öyrənməsi üçün yay tətillərindəki kurslara getməsinə də mane oldu. Oğlum ən çətin kolleclərdə oxuyur. Üstəlik yayda çalışması rəvadırımı?

Ata, oğlu üçün göstərdiyi bu fədakarlığın gec-tez meyvə verəcəyinə inanındı.

- Bin gün məni mütləq təbrik edəcəklər, bundan əminəm, deyirdi.

İllər gəldi, keçdi. Ata yaşlanıb, uşaq isə fakultəni bitirdikdən sonra nədənsə ailəsindən qopmuş, izini tamamilə itirmişdi. Ancaq atası böyük səylər nəticəsində onu taparaq ziyarətinə getdi və illərin həsrətini yarım saat sağıdirməğa çalışdı. Bu vaxt bitdikdə yanlarına gələn qardiyən ziyarət vaxtının bitdiyini xatırlatdıqdan sonra:

- Sizi təbrik edirəm, dedi. Bu həbsxanada məhkumlar arasında, əmin olun oğlunuzdan daha tərbiyəlisinə rast gəlmədim.

MÜSABİQƏ

Hüsönü çox yaxşı bir uşaqdır. Amma maşın qəzasında gözlərini itirmişdi. Fəqət o, həyatdan küsməmiş, başqalarının köməyi olmadan da yaşaya biləcəyini isbat etmişdi. Hətta əksər hallarda kənddən şəhərə tək başına gedib gəlirdi.

Həmkəndlisi Murtuz adlı özündən razı bir uşaq Hüsnünü məsxərəyə qoymaq üçün belə dedi:

- Hüsnü, şəhərə qədər mənimlə yarışarsan?.

Hüsönü bu təklifi ciddi qəbul etdi.

- Yarışaram. Ancaq müsabiqəni mən qazansam sən pencəyini mənə verəcəksən?-deyə şərt qoşdu.

Murtuz bu şərtə qəhqəhə ilə gülərək:

- Qazansan sənin olsun, -dedi.

Hüsönü:

- Bir şərtim də var. Yarışı nə vaxt keçirəcəyimizi mən təyin edəcəyəm, dedi.

Müsabiqədə uduzacağına güman verməyən Murtuz Hüsnüyü:

- İstədiyin şərti qoşa bilərsən, deyərək gülməyə davam etdi.

Zülmət qaranlıq bir gecədə, meşə yoluyla şəhərə qədər yarışacaqdılar. Hüsnüyə görə qaranlıqla aydınlığın bir fərqi yoxdu. Yeriyərək yoluna davam etdi. Fəqət Murtuz meşədə yolunu azdı. Xəndəklərə düşdü, kol-kos üz-gözünü çirdi. Murtəza şəhərə Hüsnüdən düz yarım saat sonra çata bildi.

Murtuz **Peyğəmbərimizin bu hədisini** bilsəydi bəlkə də belə rəftar etməzdi:

“HEC KİM BAŞQASINA QARŞI LOVĞALANMASIN.”

BİR ARŞIN SAQQAL, BEŞ YÜZ PUD TAXIL

Molla Nəsrəddinin balaca bir əkin yeri var imiş. O, hər il bu yerdə bugda əkər, əlli-altmış pud məhsul götürüb, küləfətini dolandırarmış. Teymurləng hakimiyyət başına keçəndən sonra vergilər birə-beş artır. Kəndxudalar istədiklərini eləyib camaatın başına oyun açırlar. Növbə Mollaya da gəlib çatır, kəndxuda tutur yaxasından ki:

- Sənin bu il beş yüz pud taxılın olub. Gərək o haqq- hesabdan da vergi verəsən.

- Canım, vallah, mənim vur-tut əlli pud taxılım olub...

Kəndxuda dediyindən əl çəkmir. Axırda Molla ələcsiz qalıb şəhərə, Teymurun yanına şikayətə gedir.

Teymur Mollanın şikayətinə qulaq asandan sonra qışqırır ki:

- Utanmırsan, bu bir arşın saqqal ilə yalan danışırsan?

Molla heç bir söz deməyib qalxır, qapıya tərəf yönəlir ki, çıxıb getsin, Teymur soruşur:

- Nə oldu? Hara getdin?

- Kəndxudada günah yox imiş, əlahəzrət! Padşah mənim bir tutam saqqalımı bir arşın görəndə onun kəndxudası da əlli pud taxılımı beş yüz pud görər də...

YAXŞI İNSAN NECƏ OLUR?

Bir alim: "Yaxşı insan necə olur?" deyə sual verirlər. Alim də belə cavab verir: Əvvəlcə sənə pislik edənlərə eyniylə qarşılıq vermək düşüncən olmamalıdır. Yaxşı insan olma yolunda atdırığın ilk adımlın budur. Sənə pislik edənlərə yaxşılıq edə bildiyin an isə ikinci əsas addımı atmış və həqiqi insan olmağa başlamışan demək. Nəhayət, sənə yaxşılıq edənlərə pislik edən arasında bir fərq hiss etməyəcək hala gəldiyin zaman həqiqi insan olarsan.

ADAM VAR İDİ, AMMA....

İbrahim xan kiçik qızı Bəyim ağanı Şahsevənli Fərəculla xana ərə vermişdi. Bir gün o, qayınatası İbrahim xanı qonaq çağırır. Lakin İbrahim xan mühüm işlərlə məşğul olduğundan öz əvəzinə qonaqlığa Molla Pənahı göndərir. Uzaqdan atliların gəldiyini görən Fərəculla xan onları qarşılıamağa çıxır və dəstənin başında İbrahim xanı görmədikdə tutulur. Vaqif qabağa çıxıb məsələni ona aydınlaşdırır. Fərəculla xan tanımadığı və ilk baxışda xoş təsir bağışlamayan bu adama gözəcək hala gəldiyin zaman həqiqi insan olarsan.

- Məgər orada elə bir adam yox idi ki, xan mənim yanına göndərsin!

Vaqif də tənbəllik etməyib xanın nəzakətdən kənar sualına belə cavab verir:

- Doğru buyurursunuz, xan, adam var idi, adam yanına getdi, məni də sənin yanına göndərdilər!

Bəyim ağa gələn qonağın kimliyini ərinə tanışdan sonra Fərəculla xan çox pərt olur və Vaqifdən üzr istəyir.

HEKAYƏ

Bir kral xalq üçün geniş bir yol salmağa qərar verdi. İnşası başa çatan yoluñ açılışından əvvəl bir yarış təşkil etdi. Bu yarışmaya hər kəsin qatılma biləcəyini elan etdirən kral yoldan ən gözəl şəkildə keçəcək adamı müəyyənləşdirəcəyini söylədi.

Yarış günü insanlar axınla gəlməyə başladılar. Bəziləri ən gözəl arabalarını, bəziləri ən gözəl paltarlarını gətirmişdilər. Bəzi qadınlar saçlarını ən gözəl şəkildə düzəltmiş, bəzisi də ən dadlı yeməklər gətirmişdi. Gənclərin bəzisi idman qiyafəsində yol boyu qaçmağa hazırlaşdı.

Nəhayət, bütün günü adamlar yoldan keçdilər. Fəqət yolu qət edib təkrar kralın yanına gələnlərin hamısı eyni şikayəti etdi. Yolun bir yerində böyük bir daş və zir-zibil yığını vardı. Bu da gedis-gelişi çətinləşdirirdi. Günün axırında tək bir yolcu yorğun halda finiş xəttinə yaxınlaşdı. Üst-başı toz-torpaq içindəydi. Böyük bir ehtiramla krala yaxınlaşış əlindəki qızıl kisələrini ona uzatdı. "Yolçuluq əsnasında yolu kəsən daş və zibil topasını yiğidirəməq üçün dayandım. Bu qızıl kisələrini də onun altından tapdım. Bu qızıllar sizə məxsus olmalıdır."

Kral gülümşəyərək belə cavab verdi:

- O qızıllar sənindir.
- Xeyr, mənim deyil. Mənim heç vaxt o qədər çox pulum olmayıb.
- Bəli. Bu qızılları sən qazandın. Çünkü yarışmanın qalibi sənsən. Yoldan ən gözəl keçən sənsən. Çünkü yoldan ən gözəl keçən kəs özündən sonra gələnlər üçün yoldakı maneələri qaldıran adamdır.

ZƏHƏR VƏ DİL

Uzun illər bundan əvvəl Çində Li-li adlı bir qız ərə gedir, əri və qayınanası ilə birlikdə yaşamağa başlayır. Lakin qısa zaman keçidkdən sonra qayınanası ilə keçinməyin çətin olduğunu anlayır. Xasiyyətləri bir-birinə bənzəmədiyi üçün tez-tez aralarında söz-söhbət olur. Bu, Çin adət-ənənəsinə uyğun olmadığı üçün ətrafdakı insanların qınağına səbəb olur. Bir neçə aydan sonra gəlin-qayınana davalarının hökm sürdüyü ev ər üçün də cəhənnəmə çevrilir. Artıq buna bir əlac etməyin lüzumunu düşünən gəlin atasının köhnə dostlarından olan bir əttarın yanına gəlir və dərdini ona danışır.

Yaşlı adam onun üçün bitkilərdən bir iksir hazırlayıb və bunu 3 ay ərzində hər gün qayınanasının yeməyinə az-az qarışdırmasını məsləhət görür. Zəhər az-az veriləcək, bununla da qayınananı gəlinin öldürdüyü bilinməyəcəkdi. Yaşlı adam gənc qadına heç kəsi və ərini şübhələndirməmək üçün qayınanasına qarşı xoş rəftar etməsini, ona ən gözəl yeməkləri bişirməsini tapşırır.

Sevinərək ev qayıdan Li-li yaşlı adamın dediklərini eynilə həyata keçirməyə başlayır. Hər gün ən gözəl yeməkləri bişirir, qayınanasının boşqabına da az-az zəhər damladırı. Heç kimi şübhələndirməmək üçün də ona qarşı xoş davranışındı. Çok keçmədən evdə hər şey dəyişdi, qayınana da gəlini öz qızı kimi sevməyə başlamışdı. Evdə sülh hakim idi.

Az bir zamandan sonra gəlin özünü ağır bir yükün altında hiss etdi. Etdiklərindən peşmanlıq duyaraq əttar dükanına yollandı. Yaşlı adamdan qayınanasına verdiyi zəhəri onun qanından çıxarması üçün bir iksir hazırlamasını istədi. İxtiyar yaşlı gözlərlə yalvaran Li-liyə baxdı və gülməyə başladı:

"Qızım, sənə verdiklərim vitamindən başqa bir şey deyildi. Əsl zəhər sənin dilində və beynində idi. Sən qayınanana qarşı xoş rəftar etdikcə o zəhər yox oldu, yerini sevgiyə buraxdı. Bununla da siz həqiqi ana-bala oldunuz." –dedi.

AĞDABAN FACİƏSINDƏN 18 IL ÖTÜR

08.04.2010-cu il tarixdə Bakıda Ağdaban faciəsinin 18-ci ildönümü ilə bağlı anım mərasimi keçirilib. Gəncliyə Yardım Fondunda təşkil olunan mərasimdə erməni silahlı qüvvələrinin 1992-ci il aprelin 7-dən 8-ə keçən gecə Kəlbəcər rayonunun Ağdaban kəndində törətdikləri vəhşiliklərdən danışılıb.

Tədbirdə Kəlbəcərdən olan ziyalilar, keçmiş döyüşçülər, jurnalistlər və ictimaiyyət nümayəndələri iştirak ediblər. Tədqiqatçı-jurnalist Məhəmməd Nərimanoğlu Ağdaban faciəsini Azərbaycanın Xocalıdan sonra ən dəhşətli, ağrılardan biri kimi dəyərləndirib.

Tədbirdə çıxış edən Humanitar Tədqiqatlar Mərkəzinin rəhbəri Əvəz Həsənov da dünya ictimaiyyətinin ermənilərin Kəlbəcərin işgalləndən bir il əvvəl Ağdaban kəndində törətdiyi qətləmdən xəbərsiz olduğunu deyib. Halbuki, Ağdaban faciəsi tarixdə bəşəriyyətə qarşı törədilmiş ən böyük cinayətlərdən biri, Xocalı soyqırımından təkrarıdır: "Təəssüf ki, bizim ölkəmizin özündə də 1992-ci il aprelin 8-də baş verən Ağdaban faciəsi barədə təbliğat işləri hələ lazımi səviyyədə deyil." Xatırladaq ki, 1992-ci ilin aprelin 7-dən 8-ə keçən gecə Kəlbəcər rayonunun 130 evdən ibarət Ağdaban kəndi erməni vandalları tərəfindən yerlə-yeşsan edilib. Kəndin 779 nəfər dinc sakininə qeyri-insani işgəncələr verilib. Soyqırım zamanı 67 nəfər öldürülüb, 8 nəfər 90-100 yaşlı qoca, 2 nəfər azyaşlı uşaq, 7 nəfər qadın diri-dirə odda yandırılıb, 2 nəfər itkin düşüb, 12 nəfərə ağır bədən xəsarəti yetirilib.

Tədbirdə həmçinin tədqiqatçı-jurnalist Məhəmməd Nərimanoğlunun 5 dildə hazırladığı "Ağdaban faciələri", jurnalist Səbinə Zahirinin "Kəlbəcərə səmum küləkləri əsdi" kitabları ictimaiyyətə təqdim olunub. Hər iki kitabın məsləhətçisi Qənbər Şəmşiroğludur.

GYF-NİN NÖVBƏTİ XEYİRXAH ADDIMI

16.04.2010-cu il tarixdə Gəncliyə Yardım Fondu nümayəndələri Azərbaycan Respublikası Vətəndaş Hüquqlarını Müdafiə Fondu DİRÇƏLİŞ Gənclərin Sosial-Psixoloji Reabilitasiya Mərkəzinin direktoru cənab İslam Baxşəliyevin prezidenti cənab Ahmet Tecimə ünvanladığı 24.09.2009-cu il tarixli ərizəsini əsas alaraq Qusar şəhəri Murtuzayev küçəsi ev 247 ünvanında yaşayan Əhmədova Valentina İvanovanın evində olmuş və onun ehtiyac duyduğu əlil arabasını ona təqdim etmişdir. Beləliklə Gəncliyə Yardım Fondu 320-ci əlil arabasına ehtiyac sahibinə verildi.

Qusar Rayon İcra Hakimiyyətinin nümayəndələri və Beynəlxalq Əllillər Dünyası İctimai birliyinin mətbə orqanı olan Əllillər Dünyası qəzetinin baş redaktoru Tahir Xudiyev Gəncliyə Yardım Fondu bu xeyirxah işlərini yüksək qiymətləndirərək fondun rəhbərliyinə minnətdarlıqlarını bildirdilər.

Qeyd edək ki, Qusar şəhəri Murtuzayev küçəsi ev 247 ünvanında yaşayan Əhmədova Valentina İvanova birinci qrup əlildir və kənar şəxslərin köməyi olmadan hərəkət edə bilmir. Ailəlidir, həyat yoldaşı azərbaycanlıdır.